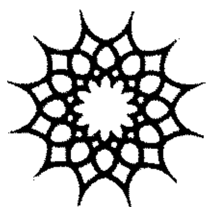
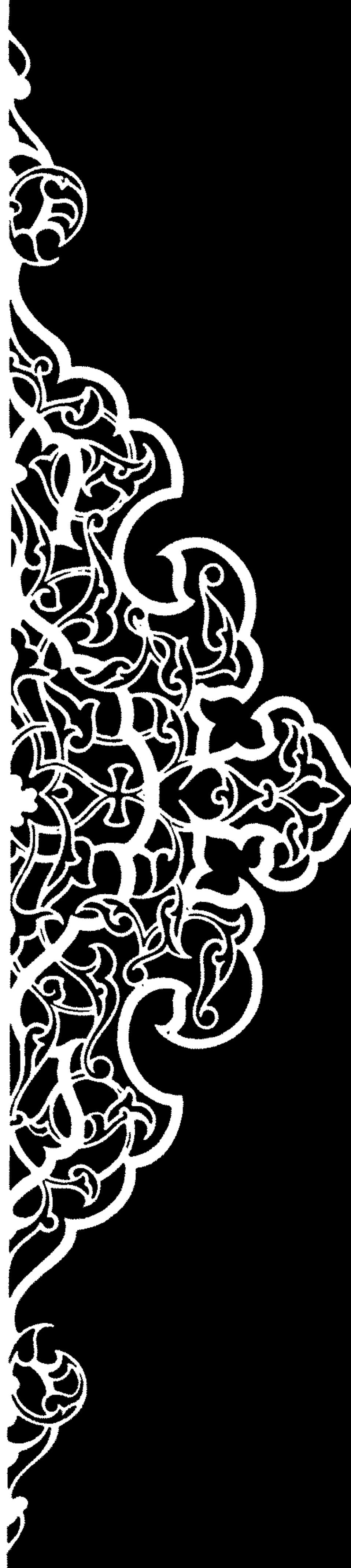
گویش کردی مهاباد

تحقیق

ایران کلباسی

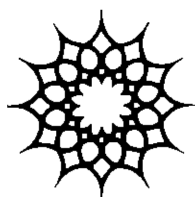
مؤسسهٔ مطالعات و تحقیقات فرهنگی

گویش کردی مهاباد

تألیف

ایران کلباسی

مؤسسهٔ مطالعات و تحقیقات فرهنگی

تهران ۱۳۶۲

مؤسسهٔ مطالعات و تحقیقات فرهنگی

وابسته به

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

گویش کردی مهاباد

شمارهٔ : ۵۱۳

تیراژ : ۲۰۰۰

چاپ : رامین

فهرست مطالب

فصل سوم ــ شباهت های کردی با فارسی (گونهٔ محاوره‌ای تهران)

فصل چهارم ــ جمله و متن کردی

فصل پنجم ـ واژگان

نشانه‌های آوانویسی

الف ـ همخوان ها

فارسی (۱)	لاتین
پ	p
ب	b
ت ، ط	t
د	d
ک	k
گ	g

---

(۱)ـ در فصل چهارم و پنجم این کتاب علاوه بر آوانویسی لاتین ، آوانویسی به خط فارسی نیز داده شده است . در آوانویسی فارسی بیشتر سعی شده‌است که نشانه‌ها با خط معمول فارسی هماهنگ گردد . مثلا وقتی صدای واحدی در خط فارسی بصورت "ت ، ط" یا "ز ، ذ ، ض ، ظ" و یا "س ، ص ، ث" نوشته می شود در آوانویسی فارسی ، در این کتاب ، نیز همان املاء معمول در خط فارسی بکار رفته است ، با توجه باینکه در زبان کردی هم مثل زبان فارسی ، برای هر دسته از حروف فوق فقط یک صدا وجود دارد . یا واکه‌های "a" و "ē" وقتی در میان واژه قرار گیرند در آوانویسی فارسی نشانه‌ای ندارند و فقط با "فتحه" و یا "کسره" نشان داده می ـ شوند ، ولی وقتی در پایان واژه باشند ، مثل خط فارسی ، بصورت " ه" می آیند . و یا برای واکه‌های " کوتاه" "u" و "i" در آوانویسی فارسی نشانه‌ای در نظر گرفته نشده است ، ولی وقتی این دو واکه " کشیده" باشند دو نشانهٔ "و" و "ی" برای آنها بکار رفته است ، چون در خط فارسی نشانه‌ای برای "کوتاهی" و یا " کشش" صداها وجود ندارند . همچنین برای "l̥" (برگشته) و "r̥" (چند زنشی) همان نشانهٔ "ل" و "ر" بکار رفته است .

البته گرچه در زمان انتشار این کتاب نظر نگارنده نسبت به انتخاب بعضی از نشانه‌های فوق تعییر یافته بود ولی چون در کنار آوانویسی فارسی ، آوانویسی لاتین آن نیز آمده است ، نگارنده در صدد ایجاد تغییراتی در آن بر نیامد .

فارسی		لاتین
ق		q
غ		ɣ
خ		x
ء (همزه)		ʔ
ع		ʕ
ف		f
و		v
س، ص، ث		s
ش		š
ز، ذ، ض، ظ		z
ژ		ž
هـ		h
ح		ḥ
چ		č
ج		ǰ
م		m
ن		n
ل		l
ل	(برگشته)	ḷ
ر		r
ر	(چندزنشی)	ṛ
و		w
ی		y

ب ــ واکه ها

فارسی	لاتین	
بدون نشانه	i	(ای کوتاه)
ـِ (میان واژه)، ی (پایان واژه)	ī	(ای کشیده)
ـِ (میان واژه)	e	(اِ کوتاه)
ـِ (میان واژه)، ـه (پایان واژه)	ē	(اِ کشیده)
ـَ (میان واژه)، ـه (پایان واژه)	a	(اَ)

فارسی	لاتین
ا (میان و پایان واژه)*	â (آ)
ـُ (میان واژه)	o (اُ کوتاه)
وُ (میان و پایان واژه)	ō (اُ کشیده)
بدون نشانه	u (او کوتاه)
و (میان و پایان واژه)	ū (او کشیده)

ج ــ سایر نشانه‌ها

توضیح	نشانه
به جای consonant (همخوان)	c
به جای vowel (واکه)	v
" کشش واکه " (بالای واکه می آید)	-
" تکیه " (روی اولین همخوان هجای تکیه‌دار می آید)	'
به معنی "یا" (بین نشانه‌ها و یا واژه‌ها می آید)	/
به معنی "صفر"	Ø
آنچه داخل پرانتز می آید یعنی می تواند باشد یا نباشد	( )
تبدیل چیزی به چیز دیگر	⟶

پیش گفتار

کردی نام زبانی است که در ایران ، عراق، سوریه ، ترکیه و قفقاز بدان تکلم می شود و دارای گویش های متعدد است . گویش های کردی همه از دستهٔ گویش های ایرانی غربی هستند .

گویش های ایرانی غربی ، به دو گروه شمالی و جنوبی تقسیم شده‌اند . فارسی نوین و پهلوی ساسانی (فارسی‌میانه) ،جزوگروه جنوبی هستند و پهلوی اشکانی و گویش های کردی که تا کنون بررسی شده است ، در دستهٔ شمالی قرار دارند .

گویش های کردی ، مانند همهٔ گویش های ایرانی ، زیر نفوذ فارسی نوین بوده است و علت آن این است که فارسی نوین ، یگانه زبان رسمی ، فرهنگی و همگانی تمام ایرانیان از آغاز دورهٔ اسلامی به بعد بوده و هیچ یک از گویش های ایرانی از نفوذ آن بی بهره نمانده‌اند . بنابراین در گویش های کردی ، نفوذ فارسی نوین کاملا چشمگیر است و این نفوذ و تاثیر ، گاهی کهن و زمانی تازه است .

واژه‌های عربی و زبان های دیگر ، مثل ترکی نیز در این گویش ها وارد شده‌اند ، ولی گویش های کردی ، واژه‌های فارسی و واژه‌های گویش ها و زبان های دیگر را غالبا تغییر داده ، با دستگاه آوایی خود ، تطبیق می دهند و به رنگ کردی در می آورند ، بطوری که شناختن آن ها به عنوان یک واژهٔ غیر کردی ، مستلزم شناختن کامل آن زبان ها و دانستن ریشه و بنیاد هر واژه است .

این نکته را نیز باید یاد آوری کرد که گویش های کردی که در خارج مرزهای کنونی ایران قرار دارند و در برخورد با زبان ها و گویش های دیگر هستند ، ناچار زیر نفوذ آن ها قرار گرفته اند .

گویش های کردی ، آثار کهن ادبی ندارند . از برخی از این گویش ها نوشته یا شعرهایی در دست است که چندان قدیمی به نظر نمی رسد و نفوذ فارسی در آن ها آشکار است .

دربارهٔ گویش های گوناگون کردی ، تا کنون کتاب ها و رساله‌هایی نوشته شده ، ولی هنوز یک بررسی کامل و جامع دربارهٔ آن ها انجام نگرفته است ، بدین معنی که نه

سخنگویانشان بدقت معلوم شده و نه دسته‌های این گویش ها بطور دقیق از هم جدا گردیده است ، و این موضوعی است که نیاز به بررسی‌های بسیار گسترده‌تر و عمیق تری دارد .

البته طی تقسیم بندی هایی که تاکنون شده، گویش های مختلف کردی، به نام های مختلفی نامیده شده‌اند و خود کردها نیز، گویش های فوق را به دو دستهٔ بزرگ زیر تقسیم نموده‌اند :

گویش های شمالی را "بادینانی " یا "کرمانجی" گویند که غرب دریاچهٔ ارومیه، نواحی کوه‌های آرارات ، شمال سوریه، شمال کردستان عراق و نواحی کرد نشین ترکیه و ارمنستان شوروی را در بر می گیرد .

گویش های جنوبی را "سُورانی sōrânī " می نامند که گویش ساکنین شهرهای مهاباد، نقده، اشنویه، سقز، بانه، سردشت، بوکان، سنندج در ایران و شهرهای سلیمانیه، خانقین ،حلبجه ، کوی سنجق، هولیر (اربیل) ، قلعهٔ دزه در عراق، باضافه ایلات و عشایر اطراف این شهرها را شامل می‌شود. ولی همانطوری که قبلا اشاره شد، صحت این تقسیم ـ بندی ها تا زمانی که یک بررسی جامع ، در این باره انجام نگیرد، قابل تردید است .

نکته‌ای که به آن تلویحا اشاره شد و لازم است دوباره تاکید شود این است که همهٔ این گویش ها، ایرانی هستند و به این جهت، با یکدیگر خویشاوندی نزدیک دارند و شاید علت اینکه برخی آن ها را یک گویش، محسوب داشته‌اند، همین خویشاوندی نزدیک آن ها و نام مشترک سخنگویان آن ها یعنی "کرد" است . ولی این خویشاوندی و نزدیکی در گویش های دیگر ایرانی، کم و بیش وجود دارد و البته گویش های باختری شمالی، طبیعتا بهم نزدیک هستند ولی اختلافاتی که در میان گویش های کردی ملاحظه شده است، گاهی چندان زیاد است که سخنگویان آن، زبان یکدیگر را نمی فهمند و نه تنها واژگان در این گویش ها متفاوت است بلکه دستور آن ها نیز فرق می کند و بنابراین بهیچ وجه نمی توان آن ها را یک گویش شمرد و تعیین مرز هر یک از آن ها، نیاز به بررسی کاملی دارد .

برای تهیهٔ این مجموعه که حدود چهار سال طول کشید به عنوان "پاسخگو" ابتدا از تجارب زبانی آقای صدیق میزانی، اهل مهاباد ، آموزگار وزارت آموزش و پرورش استفاده کرده‌ام و حدود یک سال روزها و ساعت های متمادی با ایشان کار کردم ولی به علت فوت تاسف بار و نابهنگام ایشان کار این بررسی برای مدت کوتاهی متوقف ماند .

پس از چندی بقیهٔ کار را با آقای یوسف ژیان ، اهل مهاباد، آموزگار وزارت آموزش و پرورش ، ادامه دادم، و ایشان نیز با کمال علاقه، اوقات فراغت خود را در اختیارم قرار دادند تا این بررسی خاتمه پذیرفت. زحمات هر دوی آن ها را سپاس می دارم .

برای پیدا کردن قواعد دستوری این گویش، از جملات فراوانی که یا از راه گوش شنیده و یا بوسیلهٔ ضبط صوت ، ضبط و سپس ثبت شده است، استفاده نموده‌ام . از طرف دیگر

مطالعهٔ متون و نوشته‌های کردی و مقایسهٔ آن ها با برگردانشان به فارسی و همچنین مطالعهٔ آنچه دربارهٔ گویش ها و روش جمع آوری آن ها ، نوشته شده بود ، کمک فراوانی در این باره به نگارنده نموده است .

آنچه در قسمت واژگان آمده است نیز از طریق ضبط صوت و یا از راه شنیده ها گرد ـ آوری و ثبت گردیده و برای رفع هر گونه اشکال و یا اشتباه ، هر کدام حداقل دوبار مورد پرسش قرا گرفته است . این بخش که حدود ۳۵۰۰ واژه است ، بدون تردید کامل نیست و نگارنده امید دارد بتواند در آینده آن را تکمیل نموده و گسترش دهد . از طرف دیگر امید است با سنجش صورت های گوناگون کردی و مقایسهٔ اختلافات و یا شباهت های آن ها ، بتوان تحقیق جامع تر و کاملتری در این باره نموده و مرز واقعی هر یک از این گویش ها را باز شناخت .

در پایان از اساتید گرامی و صاحب نظرانی که نظرات و همکاری های آنها در تکمیل این مجموعه راهنمای موثری بوده و نیز از آقای دکتر وهاب ولی که ضمن ویرایش این کار پاره‌ای از اشتباهات آنرا نیز رفع نموده‌اند صمیمانه سپاسگزاری می نماید . هم چنین از زحمات خانم ها شهره صابر تهرانی و شمیلا کام‌فر که کار تایپ آنرا با دقت و صمیمیت بانجام رسانیده‌اند قدردانی می نماید .

ایران کلباسی
بهمن ماه ۱۳۶۱

نژاد کردها

راجع به نژاد کرد ها، مستشرقین و نژاد شناسان مطالب زیادی نوشته‌اند، ولی طبق مدارک تاریخی و آثار کشف شده ثابت گردیده است که "کردها" مردمانی هستند " آریایی نژاد" که حدود هزار سال پیش از میلاد مسیح به اراضی و اماکن کنونی که در جنوب ارمنستان واقع است و " کردستان" نام دارد، آمده‌اند. آنها بتدریج و نه در یک زمان، همراه با جریان رودخانه‌ها، از طرف شرق تا خلیج فارس و سواحل عمان، در امتداد سلسله جبال زاگرس پیش رفته‌اند و از طرف غرب در امتداد رود فرات و رشته‌های توروس، تا سوریه، شامات و سواحل دریای مغرب (مدیترانه) پراکنده شده‌اند.

مبدأ حرکت آنان و اینکه از کجا آمده‌اند، معلوم نیست ولی در این مورد عقاید متفاوتی بیان گشته است. چنانکه پرفسور مینورسکی در این باره گوید: "احتمال دارد که گروه کرد از طرف مشرق (ایران امروز) به جانب غرب (کردستان کنونی) آمده و سکونت گزیده باشند". در هر صورت بر طبق روایات خط سیر و تفرق اکراد را، موانع طبیعی و سیاسی محدود کرده و مانع از آن شده که از اماکن کنونی تجاوز کنند.

در میان اقوام ایرانی، کردها بیش از دیگران سالم تر و دست نخورده‌تر باقی مانده‌اند، چون مسکن آنان صعب العبور و کوهستانی بوده و در نتیجه کمتر مورد تهاجم نژادهای دیگر قرار گرفته‌اند. طبق نظریهٔ بعضی از مورخین در ناحیهٔ " کردستان" قبل از آمدن کردهای ایرانی، طایفهٔ دیگری بنام " کاردو" ساکن بوده‌اند که با اقوام ایرانی نژاد بعدی امتزاج و اختلاط پیدا کرده و نامشان روی اینان باقی مانده است. گزنفون، مورخ مشهور، یکی از طرفداران این عقیده است که از سرزمینی به نام " کاردا" نام می برد که از دریاچهٔ وان به طرف جنوب کشیده شده و نام آن در یکی از لوحه‌های سنگی که در دو هزار سال قبل از آشوری ها بدست آمده، ذکر شده است. هم چنین از این اقوام در منقولات "تیکلات پیلسر" یا "تیکلات فلصر" پادشاه آشور، اسم برده شده است. اما چیزی که مسلم است اینکه ، مسکن اقوام ایرانی نژاد " کاردو" ، سرزمین " کاردا" بوده که امروز نیز مهد تربیت و پرورش ایلات مختلفهٔ کرد است و کلمهٔ " کاردو" نزدیکی اکراد امروزی را با کاردوهای قدیم ثابت می کند.

عده‌ای از مورخین عقیده دارند که اکراد ، از اقوام تورانی یا سامی بوده و برخی آنان را به کلدانیان نسبت می دهند . جمعی معتقدند که آنان از اخلاف گوتی ها و کاسی ها که ساکنین کوهستان های غربی بوده‌اند ، می باشند . اما آن عده که اکراد را منسوب به کلدانیان و سامی ها می دانند ، عقایدشان مبتنی بر این بوده که بعضی از لغات و اصطلاحات اهالی کلده و یا سامی در بین طوایف کرد معمول است . در صورتیکه امروزه این امر بوضوح روشن شده است که برخورد اقوام مختلف با یکدیگر برخورد زبان ها را بوجود می آورد .

از نوشته‌های "مسعودی" چنین بر می آید که نسب کرد از نسل کرد بن اسفندیار بن منوچهر پیشدادی می باشدکه منبع آن از آثار پهلوی بوده که اکراد را از نسب سلاطین ایران دانسته‌اند و نوشته‌اند که اول آن ها منوچهر بوده و او از اولاد ایرج است .

" ابن قتیبه" در کتاب " المعارف" گوید : اکراد باقی مانده‌ٔ غذای ضحاک هستند ، چه ضحاک فرمان می داد که هر روز دو مرد را سر بریده و از گوشت آنان غذایی برای او تهیه کنند و این کار را از وزیرش بنام " آریا پیل" می خواست و او یکی از مردان را کشته و دیگری را برای نجات وی ، به کوهستان‌ها می فرستاد و همین ها بودند که دور هم جمع شده و تعدادشان فزونی یافته و در کوهستان های غربی ایران ساکن شده‌اند .

" بارتُلد" در کتاب "تذکرهٔ جغرافیای تاریخی ایران" می نویسد که کردها مرغوب ترین شاخه ایرانی ها را تشکیل می دهند و "ژاک دومرگان" نیز در کتاب "جغرافیای غرب ایران" می نویسد که خالص ترین و اصیل ترین شاخهٔ آریایی را کردها تشکیل می‌دهند .

کردها در طول تاریخ به نام های مختلفی نامیده شده‌اند :

سومریها به آنها " گوتی" gūtī ، "جودی" ǰūdī و "جوتی" ǰūtī می ـ گفته‌اند . پارس ها ، آنان را "کرتیو" kortīv ، "سیرتی" sīrtī ، "کُردراها" kordrâhâ نامیده‌اند . یونانی ها و رومی ها به کردها ، "کاردُسوی" kârdosūy ، " کاردُ خوی" kârdoxūy ، "کاردُک" kârdok ، "کُردُوکی" kordōkī ، "کُردُوُخی" kordōxī ، "کاردُویکای" kârdowīkây گفته‌اند . ارمن ها آنان را "کُردوئین" kordūʔīn ، "کاردُوی" kârdowī ، "باکاردوا" bâkârdūâ ، "کارتاویه" kârtâwīye ، "جوردوی" ǰūrdūy ، "جودوی" ǰūdūy نامیده‌اند ، و بالاخره آشوری‌ها و آرامی‌ها به‌آنان "کُتی" ، " کوتی" ، "کورتی" kūrtī ، "کاردُو" kârdō ، "کارداکا" ، "کارتُکان" kârtokân و "کاردواک" گفته‌اند .

شهر مهاباد و ویژگی های مردم آن

مهاباد امروز، ساوجبلاغ (۱) دیروز، مرکز کردستان مُکری است. حدود جغرافیایی کردستان مکری، از شمال به اشنویه ، دریاچهٔ ارومیه (رضائیه) و مراغه از جنوب به سنندج، از شرق و غرب به ترتیب با تکاب و عراق هم مرز است. این قسمت شامل مهاباد ، سقز، بانه، بوکان، سردشت، خانه (پیران شهر) و اشنویه است.

مهاباد در استان آذربایجان غربی واقع شده است. در تقسیمات کشوری بصورت فرمانداری است و در جنوب دریاچهٔ ارومیه، بین شهرستان‌های نقده، میاندوآب، سقز، بانه و عراق عرب قرار گرفته است. قسمت اعظم مرتفعات بزرگ کردستان مکری و هم چنین دشت های وسیع ، بین حد شمالی رودهای زرینه رود و گادر جزو این شهرستان می باشد.

سرتاسرنواحی‌غربی این‌شهرستان بحزخانه (پیران‌شهر) زیرجنگل‌های وسیع پنهان‌شده است‌و رودهای زاب‌صغیر ومهاباد و قسمت‌اعظم رودهای‌جغتووتتهو "تاتائو" (زرینه‌رود وسیمینه رود) دراین شهرستان‌جریان‌دارد. این‌شهردرارتفاع ۱۳۲۰متری ازسطح دریاقرارگرفته‌است و با تهران۲۲دقیقه و۴۴ثانیه‌اختلاف‌ساعت‌دارد. طول‌جغرافیایی‌این‌شهرستان۴۵درجه‌و۴۳دقیقه و ۳۰ثانیه‌شرقی و عرض جغرافیایی آن ۳۶٫۰درجه و ۴۶دقیقه و۳۰ ثانیه شمالی است.

شهرستان مهاباد، علاوه بر شهر مهاباد شامل دهستانهای متعددی است که مجموعا عبارت از دو بخش زیراست:

۱ـ بخش حومه: این بخش شامل دهستان‌های آختاچی ، شهرویران ، گَوِرک gewerk ، منگور، لاهیجان "لاجان" ، پیران و ایِلْ تیمور می باشد که جمعا از ۴۵۱ آبادی تشکیل شده است.

۲ـ بخش بوکان: که شامل دهستان های آختاچی بوکان ، بهی ، تُرجان با ۱۳۸ آبادی می باشد.

شهر مهاباد از چند محله بزرگ تشکیل شده است که عبارتند از: ارمنیان ، بازار، وِزگیان، حاجی حسن، قوله قبران، جامعه، سه آشان، تپه تابانی و گمرک. شعب تمام ادارات

---

(۱)ـ "ساوجبلاغ" به معنی "چشمهٔ سرد" آمده است.

دولتی و اکثر بانک ها در این شهر دایر است.

در این منطقه ایل هایی به نام منگور، مامش، پَشدَری، گَورک، مَلکَری، بِریاحی، سِوه سینی swēsīnī ، پیران، دِه بُکری و بیگ زاده وجود دارند.

دین مردم این ناحیه اسلام و مذهب آن ها سنی شافعی است، ولی از اقلیت‌های مذهبی که اکثرا یهودی و ارمنی زبان هستند نیز در این ناحیه بطور قلیلی ساکنند.

اکثر مهابادی‌ها با فارسی آشنایی دارند. (۱) تعداد با سوادان در این سرزمین فراوان و مخصوصا افراد با مدارک عالیه کم نیستند. در این ناحیه گویش کردی گاهی با خط کردی نوشته می شود. خط کردی در حقیقت همان خط فارسی با جزیی تغییر است.

گویش کردی این شهر با بخش‌ها و روستاهای آن فرق جزیی دارد. مرزهای این گویش هنوز با دقت تعیین نشده و به این جهت نگارنده باختلافاتی که در درون این گویش، جابجا و میان تیره‌های مختلف وجود دارد، اشاره نکرده و فقط به گردآوری و بررسی گویش خود شهر مهاباد پرداخته است.

طبق سرشماری سازمان برنامه و بودجه، در سال ۱۳۴۵ جمعیت شهر مهاباد حدود ۳۰۰۰۰ نفر و شهرستان مهاباد حدود ۲۸۰۰۰۰ نفر بوده است. (۲) ولی در سالهای اخیر جمعیت این شهر افزایش یافته و طبق تایید مقامات محلی در حال حاضر حدود ۵۰۰۰۰ نفر جمعیت دارد.

مردم مهاباد غالبا متمدن، مهمان نواز، خوش برخورد و با نشاطند. در حفظ آداب و سنن ملی و محلی خود بسیار متعصب بوده و بشدت از آن پیروی و دفاع می کنند. و از آنجایی که از آب و هوای سالم و لبنیات فراوان برخوردارند عموما قوی بنیه و سالمند. مراسم سوگواری عمومی (مرثیه خوانی) ندارند. ولی جشن ها ، رقص های دسته جمعی، آوازهای دل‌انگیز کردی، شادمانی های عمومی، انواع سرگرمی ها و بازی‌های دسته جمعی بین آنان رواج فراوان دارد.

مردم، اعم از زن و مرد، عموما چه در دهات و چه در شهرها لباس محلی مخصوص کردی می پوشند ، بجز کسانی که کارمند دولت هستند. زن‌های شهری چادربه سر می‌اندازند، ولی در دهات و میان ایل‌ها، زنان با همان لباس محلی و بدون چادر می باشند.

---

(۱)ـ پیرزنان و پیرمردان بیسوادی در مهاباد یافت می شوند که فارسی نمی دانند.

(۲)ـ نشریهٔ سازمان برنامه و بودجه مرکز آمار ایران، شمارهٔ ۴.

پیشه و صنعت مردم مهاباد

مردم این شهر به مشاغلی نظیر کافه‌ورستوران داری، هتل داری، سلمانی و زرگری علاقه ندارند. و اکثرا کسانی که در این شهر به چنین شغل‌هایی اشتغال دارند، غیر بومی هستند. مردم اکثرا گله‌دار، دکاندار یا تاجر بوده و یا در ادارات و موسسات دولتی مشغول به کارند.

پیشه‌هایی نظیر پارچه فروشی، خواربار فروشی، کفشدوزی و کفش فروشی، حلبی سازی با همان سبک و روش شهرهای دیگر ایران مشاهده می گردد. در این شهر عده‌ای بساختن کارهای دستی از قبیل کفش‌های بافته، رومیزی و کیف های دستی مشغولند.

یکی از پیشه‌هایی که بین کردها رواج دارد، جولایی "پارچه بافی" است. جولایی در مهاباد و سایر نقاط کردستان رواج دارد و از قدیمی ترین وسیلهٔ بافندگی استفاده می‌شود. با وجود این که امروزه در بازارها، انواع پارچه‌های مختلف با قیمت‌های مناسب در دسترس عموم هست ولی جولاها به علت اختصاصی بودن نوع پارچه‌هایی که می بافند اهمیت خود را از دست نداده‌اند و اجناس تولیدی آنان در میان کردها رواج کامل دارد.

مواد اولیه که برای بافتن این پارچه به کار برده می شود از پشم خالص و یا از مو تامین می گردد و نخ آن توسط زنان روستایی و شهری بوسیلهٔ دوک تهیه می شود. جولاها چند نوع پارچهٔ اختصاصی به نام های بَرمال، جاجم، بوزو می بافند که اولی برای جانماز، دومی برای حفاظت رختخواب و سومی جهت تهیهٔ لباس مردانه به کار می رود.

یکی دیگر از پیشه‌هایی که در مهاباد وجود دارد سراجی است. کار سراج‌ها تهیهٔ زین، یراق، لگام و بطور کلی تهیهٔ وسایل اسب سواری است که بازارش در گذشته بسیار گرم بوده و فرآورده‌های آن خریداران زیادی داشته است. و از آنجایی که ساخته‌های سراجان مهاباد از نظر مرغوبیت و زیبایی از سایر نقاط کردستان معتبر تر بوده محصول آن ها به جاهای دیگر صادر می شده است. ولی امروزه به علت رواج وسایل نقلیهٔ ماشینی و استفادهٔ کمتر از اسب، این صنعت متروک گردیده و فقط چند سراج در مهاباد یافت می شود که کارشان بسیار کساد است.

صنعت آهنگری نیز در گذشته در مهاباد اعتبار خوبی داشته است و آهنگران وسایلی

از قبیل بیل، کلنگ ، خیش، میخ، نعل اسب ، چکش، پتک‌های آهنی، تبر، لولا و سایر وسایل آهنی در و پنجره را تهیه می کرده‌اند ولی از زمانی که ، این محصولات در کارخانه تهیه می شود این حرفه نیز مانند سراجی کم کم متروک گردیده است.

صنعت قالی بافی و گلیم بافی از قدیم بین زنان کرد رواج داشته است ولی اکنون در خود شهر مهاباد این صنعت به کلی از بین رفته است ولی در میان ایلات و عشایر اطراف مهاباد هنوز رواج دارد. فرش و گلیم‌های آنان از نظر جنس، رنگ، مصالح اولیهٔ مصرف شده ، ولی نه از نظر نقش و نگار و ظرافت ، بسیار مرغوب هستند بطوری که سال ها مورد استفاده قرار می گیرند.

کشاورزی و گله‌داری در مهاباد

شهرستان مهاباد به طور کلی منطقه‌ای کوهستانی است ، بنابراین دارای آب و هوای کوهستانی می باشد . زمستان های آن سرد و طولانی و پر برف است . آب در این منطقه به حد وفور یافت می شود ولی زمین مرغوب برای کشاورزی کم دارد . حتی در بعضی نقاط اصولا زمین برای کشاورزی نیست و در چنین نقاط اصلا کشاورزی نمی کنند . فقط در شمال مهاباد زمین‌های نسبتا مسطح و مرغوبی برای کشاورزی وجود دارد که این زمین‌ها از رودخانهٔ مهاباد سیرآب می شوند و ساکنین دهات این منطقه تا حدودی به کارهای کشاورزی مشغولند ولی محصولاتشان در محل مصرف شده و جنبهٔ صادراتی و تجارتی ندارد .

از آنجایی که این منطقه کوهستانی است ، مراتع بسیار سبز و خرمی دارد ، بطوریکه از ماه اردیبهشت به بعد تمام این کوه ها از علف های سبز پوشیده شده است ، گله‌داری مخصوصا پرورش گوسفند ، در این محل به شدت رواج دارد بطوری که گله دارانی وجود دارند که حدود ۵ الی ۶ هزار راس گوسفند نگه داری می کنند . اصولا تمام افراد ایل ها به فراخور حالشان حشم دار هستند و از محصولات دام های خود استفاده می کنند . مخصوصا پشم و روغن بسیار مرغوبی در این ناحیه به دست می آید ، بطوری که هر سال مقادیر زیادی از آن را در بازارهای مهاباد و دهات اطراف آن به فروش می رسانند و منبع عایدی این ناحیه اکثرا همان محصولات دامی است .

خانه و خانه سازی در مهاباد

در مهاباد سبک خاصی در ساختمان مشاهده نمی گردد که با سایر اماکن تفاوت داشته باشد. مصالحی که در گذشته در ساختن خانه به کار می برده‌اند سنگ، آهک، آجر و خشت بوده است. به قول خود مهابادی ها ، ساختمان های گذشته، بیش از حال با آب و هوای اقلیمی این منطقه منطبق بوده‌اند و ساکنین آن در فصول سرما و گرما به راحتی می‌توانسته‌اند در آن به سر برند.

ولی اکنون سبک ساختمان‌های مهاباد، مانند سایر مناطق ایران تغییر کرده است. چون، اولا مساحت زمین هایی که مورد استفاده برای یک باب خانه قرار می دهند، بسیار کم شده است، ثانیا بهیچ وجه سبک ساختمان ها با آب و هوای منطقه‌ای سازگار نبوده، بطوری که اطاق ها و محل سکونت در تابستان گرم و در زمستان بیش از حد سرد می شوند.

در این ساختمان ها خشت و چوب اصلا به کار نمی برند و به جای آن ها بطور کلی از تیر آهن و آجر استفاده می گردد. چهرهٔ شهر به طور کلی با گذشته فرق کرده است ولی در دهات سبک ساختمان و خانه‌ها هیچ تغییری نکرده و با همان مواد و اصول و نقشهٔ قدیمی بنا می گردند.

دیوار این خانه‌ها به طور کلی از سنگ و گِل ساخته می شوند و سقف خانه‌ها را با چوب و پوشال می پوشانند. در دهات مهاباد کمتر چاه آب مشاهده می گردد، زیرا به علت کوهستانی بودن منطقه، آب به حد وفور از چشمه بدست می آید. در خود شهر مهاباد در گذشته آب منازل از چشمه و یا چاه‌هایی که در حیاط منازل حفر می شد، تامین می شده است، ولی امروز شهر لوله کشی آب دارد.

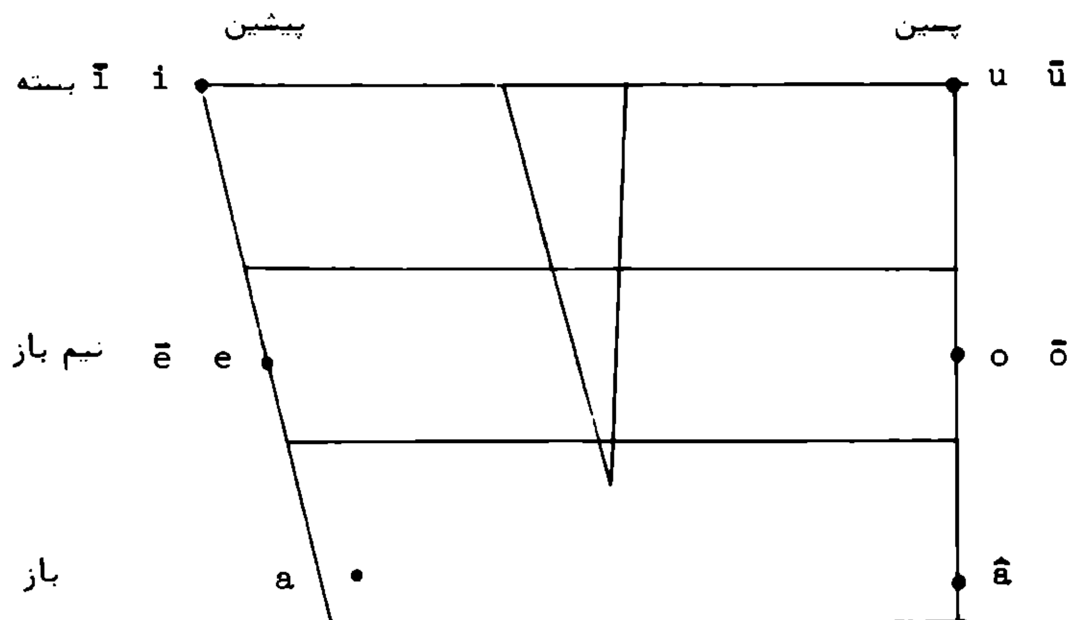
فصل اول

دستگاه واجی

الف ـ جدول همخوان ها ، از نظر مشخصات آوایی

	لبی	لب و دندانی	دندانی	لثوی	پیشکامی	پس‌کامی	ملاذی	حلقی	چاکنایی
بندشی — بیواک	p		t			k	q	?	?
بندشی — واکدار	b		d			g			
سایشی — بیواک		f		s	š		x	ḥ	h
سایشی — واکدار		v		z	ž		γ		
بندشی سایشی — بیواک					č				
بندشی سایشی — واکدار					ǰ				
غنه ـ واکدار	m		n						
کناری ـ واکدار — نابرگشته				l					
کناری ـ واکدار — برگشته				ḷ					
لرزان ـ واکدار — تک زنشی				r					
لرزان ـ واکدار — چندزنشی				ṛ					
نیم واکه	w				y				

ب ــ جدول واکه‌ها، از نظر مشخصات آوایی

جــ مشخصات آوایی همخوان‌ها (صامت‌ها)

معادل فارسی	مثال کردی	مشخصات آوایی	نشانه در خط فارسی	واج	شماره
پا	pē	لبی، بندشی، بیواک، دمیده	پ	[p]	۱
بدون	bē	لبی، بندشی، واکدار، نادمیده	ب	[b]	۲
توان	tâw	دندانی، بندشی، بیواک، دمیده	ت	[t]	۳
دام	dâw	دندانی، بندشی، واکدار، نادمیده	د	[d]	۴
تکلیف	ʔark	پسکامی، بندشی، بیواک، دمیده	ک	[k](۱)	۵
جگر	jarg	پسکامی، بندشی، واکدار، نادمیده	گ	[g](۱)	۶
قیر	qīl	ملازی، بندشی، بیواک	ق	[q]	۷
عبدالله (۲)	ʔaba	حلقی، بندشی، بیواک	ع	[ʔ]	۸
آبادی	ʔâwâʔī	چاکنایی، بندشی، بیواک	ء (همزه)	[ʔ]	۹
غش	fē	لب‌ودندانی، سایشی، بیواک	ف	[f]	۱۰
هفده	havda	لب‌ودندانی، سایشی، واکدار	و	[v]	۱۱

(۱)ــ دو واج [k] و [g] پیش از واکه‌های پیشین پیشکامی می شوند.

(۲)ــ ʔablâ نیز گفته می شود.

معادل‌فارسی	مثال کردی	مشخصات آوایی	نشانه‌درخط فارسی	واج	شماره
سه	sē	لثوی ، سایشی ، بیواک	س	[s]	۱۲
رودخانه‌ٔ زاب	zē	لثوی ، سایشی ، واکدار	ز	[z]	۱۳
مرطوب	šē	پیشکامی ، سایشی ، بیواک	ش	[š]	۱۴
زه	žē	پیشکامی ، سایشی ، واکدار	ژ	[ž]	۱۵
دائی	xâḷ	ملاذی ، سایشی ، بیواک	خ	[x]	۱۶
یورتمه	yurγa	ملاذی ، سایشی ، واکدار	غ	[γ]	۱۷
حال	ḥâḷ	حلقی ، سایشی ، بیواک	ح	[ḥ]	۱۸
هار	hâr	چاکنایی ، سایشی ، بیواک	هـ	[h]	۱۹
رفتن	čūn	پیشکامی ، بندشی‌سایشی ، بیواک	چ	[č] (۱)	۲۰
جویدن	ǰūn	پیشکامی ، بندشی‌سایشی ، واکدار	ج	[ǰ] (۱)	۲۱
ماند	mâ	لبی ، غنه ، واکدار	م	[m]	۲۲
نه	nâ	دندانی ، غنه ، واکدار	ن	[n]	۲۳
عجله	pala	لثوی ، کناری ، نابرگشته ، واکدار	ل	[l]	۲۴
لکه	paḷa	لثوی ، کناری ، برگشته ، واکدار	ل	[ḷ]	۲۵
الاغ	kar	لثوی ، لرزان ، تک‌زنشی ، واکدار	ر	[r]	۲۶
کَر	kaṛ	لثوی ، لرزان ، چندزنشی ، واکدار	ر	[ṛ]	۲۷
چنین	wâ	لبی ، نیم‌واکه	و	[w]	۲۸
یک	yak	پیشکامی ، نیم‌واکه	ی	[y]	۲۹

د ــ مشخصات آوایی واکه‌ها (مصوت‌ها)

معادل‌فارسی	مثال‌کردی	مشخصات آوایی	نشانه‌درخط فارسی	واج	شماره
پُر	piṛ	پیشین ، بسته ، کوتاه ، لب‌گسترده	بدون علامت	[i]	۱
پیر	pīr	پیشین ، بسته ، کشیده ، لب‌گسترده	ـِی/ی	[ī]	۲
خاک	geḷ	پیشین ، نیم‌باز ، کوتاه ، لب‌گسترده	ـِ	[e]	۳
سفیه ، خُل	ǰēl	پیشین ، نیم‌باز ، کشیده ، لب‌گسترده	ـِ / ـه	[ē]	۴

(۱) ــ دو واج [č] و [ǰ] پیشین تر از این دو واج در فارسی تهران است.

معادل‌فارسی	مثال‌کردی	مشخصات آوایی	نشانه‌درخط‌فارسی	واج	شماره
او	?aw	پیشین، باز، لب‌خنثی	ـَ / ه	[a]	۵
آب	?âw	پسین، باز، لب‌خنثی	ا	[â]	۶
یکی از ابزار بافندگی گلیم	kol	پسین، نیم‌باز، کوتاه، لب‌گرد	ـُ	[o]	۷
چوب‌آبشخور حیوانات	kōḷ	پسین، نیم‌باز، کشیده، لب‌گرد	وْ	[ō]	۸
دُر	duṛ	پسین، بسته، کوتاه، لب‌گرد	بدون‌علامت	[u]	۹
دور	dūr	پسین، بسته، کشیده، لب‌گرد	و	[ū]	۱۰

هـ ـ ساختمان هجا

هجا، در این گویش، دارای طرح‌های زیر است:

معادل فارسی	مثال کردی	طرح هجایی
رفت	čū	CV (۱)
سیاه	ṛaš	CVC
عقب	dwâ	CCV
پشت	pišt	CVCC
تفنگ	ǰwân	CCVC
سوگند	swēnd	CCVCC
رفت	ṛōyšt	CVCCC

توضیح آن که، هجای CVCCC کم یافت می شود.

و ـ خوشه‌های همخوانی

وقتی دو همخوان و یا بیشتر، در مجاورت هم قرار گیرند به آن ها خوشهٔ همخوانی گویند. خوشه‌های همخوانی این گویش در درون یک هجا به انواع زیر تقسیم می شوند:

۱ـ در آغاز هجا که شامل انواع زیر است:

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
کجا	kwē	/kw/
مواجب	mwâǰib	/mw/

(۱)ـ C نشانهٔ Consonant (همخوان) و V نشانهٔ Vowel (واکه) است.

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
سوار	swâr	/sw/
گذرگاه روی رودخانه و غیره	bwâr	/bw/
گوش	gwē	/gw/
ملاقات زن و مرد	žwân	/žw/
چغاله	čwâla	/čw/
خون	xwēn	/xw/
جواب	ǰwâb	/ǰw/
عقب	dwâ	/dw/
نماز	nwēž	/nw/
چوپان	šwân	/šw/
زبان	zyân	/zy/
مرد	pyâw	/py/
قیامت	qyâmat	/qy/
خزینهٔ حمام	tyân	/ty/
جهاز	ǰyâz	/ǰy/
پهن گاو و گاومیش	šyâka	/šy/
تحفه سوغات	dyârī	/dy/
جان	gyân	/gy/

توضیح آن که، دومین همخوان در این خوشه‌ها /y/ یا /w/ است.

ـ گروهی از کلمات با حذف واکهٔ /i/ از بین دو همخوان آغازی آن ها دارای خوشهٔ همخوانی می گردند. این همخوان‌ها، معمولا بصورت /č , z , š , s/ بعنوان اولین همخوان. و /r , ṛ , l , ḷ/ بعنوان دومین همخوان، می‌باشند ولی چون حذف /i/ از بین آن ها همیشه صورت نمی گیرد این گروه را جزو خوشه‌های همخوانی به حساب نیاورده‌ایم مثال:

sika →	ska	سکه
šikōfa →	škōfa	شکوفه
zimân →	zmân	زبان
čikōḷa →	čkōḷa	کوچک
diḷōpa →	dḷōpa	چکه
čila →	čla	چله

خراب	xṛâp	xiṛâp
برادر	brâ	birâ

۲ـ در پایان هجا که شامل انواع زیر است :

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
قوم	qawm	/wm/
تونل	naqm	/qm/
سرب	qorqōšm	/šm/
خویشاوند	xizm	/zm/
چرم	čarm	/rm/
ریگ	ṛaḷm	/ḷm/
جشن	jižn	/žn/
بز	bizn	/zn/
قرن	qarn	/rn/
اسب	ʔasp	/sp/
آروغ	qirp	/rp/
نیزه	ṛumb	/mb/
عیب	ʔayb	/yb/
حبس	ḥafs	/fs/
عکس	ʔaks	/ks/
ترس	tirs	/rs/
غضب	qals	/ls/
نقش	naxš	/xš/
ترش	tirš	/rš/
ترک	qalš	/lš/
نبض	nabz	/bz/
بلند	barz	/rz/
احمق	gawj	/wj/
تاج	tânj	/nj/
وقف	waqf	/qf/
نهال	xalf	/lf/
مایهٔ پنیر	šilâwk	/wk/

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
چرخ ماشین و گاری	pēčk	/čk/
دَر	dark	/rk/
دانه	dank	/nk/
دسته	dask	/sk/
جرقه	piṛīšk	/šk/
انگشت	qâmk	/mk/
تُرک	tirk	/rk/
مردم	xalk	/lk/
چادر، خیمه	tâwl	/wl/
سطل، دُلو	satl	/tl/
آهک	qisl	/sl/
دستور	ʔamr	/mr/
بچهٔ گوسفند	kâwr	/wr/
سایه بان	kapr	/pr/
پرنده	tayr	/yr/
شِکَر	šakr	/kr/
عُذر	ʔuzr	/zr/
برف	bafr	/fr/
چتر	čatr	/tr/
بیعانه	baʔy	/ʔy/
جمع	jamʔ	/mʔ/
تابوت	dâramayt	/yt/
دوست	dōst	/st/
تخت	taxt	/xt/
پشت	pišt	/št/
کَفَل	simt	/mt/
کوتاه	kurt	/rt/
هفت	ḥawt	/wt/
سنگ	bard	/rd/
نقد	naqd	/qd/

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
هنرمند	hunarmand	/nd/
جِلد	jild	/ld/
صدا	dang	/ng/
جگر	jarg	/rg/
فرق	farq	/rq/
بره	barx	/rx/
موی سر زن	pirč	/rč/
اخمو	girž	/rž/
آدم پست و سبک	bilḥ	/lḥ/

– بعضی از خوشه‌های همخوانی فوق ، وقتی پس از آن ، همخوان دیگری قرار بگیرد که متعلق به هجای دیگری باشد ، دومین همخوان آن حذف می شود مانند :

dast + band ⟶ dasband	دستبند
dast + mâl ⟶ dasmâl	دستمال
ḥawt + sat ⟶ ḥawsat	هفتصد
hašt + sat ⟶ hassat	هشتصد
xwēnd + nawa ⟶ xwēnnawa	خواندن ، مطالعه‌کردن

همخوان /d/ از خوشهٔ /nd/ در پایان واژه نیز گاهی حذف می شود مانند :

čand ⟶ čan — چند

– خوشهٔ سه همخوانی در پایان هجا ، در واژه‌های زیر وجود دارد :

رفت	ṛōyšt	/yšt/
گوشهٔ اطاق	qulīnčk	/nčk/

۳– خوشه‌های همخوانی یکسان، که در دستورها به آنها "مشدد" گویند و در مرز دو هجا قرار دارند ، شامل انواع زیرند :

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
تگرگ	giḷḷēra	/ḷḷ/
جِن	ʔajinna	/nn/
شنبه	šammō	/mm/
جاده	jâdda	/dd/
بشکن (صدای برخورد دو انگشت)	čaqqana	/qq/
البته	halbatta	/tt/

معادل فارسی	مثال کردی	خوشهٔ همخوانی
قوت	quwwat	/ww/
دباغ	dabbâγ	/bb/
ذره	zaṛṛa	/ṛṛ/
مفصل	mufassal	/ss/
نرده	muḥajjarī	/jj/
نیش	čuzza	/zz/

ز ـ هجاهای تکیه بر

جای تکیه در این گویش بصورت زیر است :

۱ـ تکیه‌در اسم ، بر هجای پایانی است مانند :

برادر bira ́â

کاروان kârẃân

تکیه در صفت ، قید ، عدد ، ضمایر و حروف مانند اسم ، بر هجای پایانی است . مثال :

خراب	xira ́âp	(صفت)
بچگانه	mindâḷấna	(قید)
من	ʔámin	(ضمیر)
هشتصد	hašśat	(عدد)
ولی ، اما	baḷ́âm	(حرف)

اسم وقتی در حالت ندا باشد ، تکیه بر هجای اول آن قرار می گیرد مانند :

برادر (در حالت ندا) b́irâ

۲ـ تکیه در فعل ، بسته به نوع آن فرق می کند .

ـ افعالی که با پیشوندهای وجه -bi ، -da و یا پیشوند نفی -na ساخته می شوند تکیه ، بر روی این پیشوندها قرار می گیرد مانند :

می افتم	d́akawim	(حال اخباری)
بیفتم	b́ikawim	(حال التزامی)
بیفت	b́ikawa	(امر)
می افتادم	d́akawtim	(گذشته‌استمراری)
اگر می افتادم	b́ikawtimâya	(گذشته شرطی)
اگر افتاده بودم	b́ikawtibâm	(شرطی کامل)
نیفتادم	ńakawtim	(منفی)

ــ در گذشتهٔ ساده، تکیه روی هجای آغازی است مانند :

افتادم ḱawtim

آمدم h́âtim

رفتم ṛ́ōyštim

ــ در گذشتهٔ نقلی ، تکیه روی آخرین هجای اسم مفعول است مانند :

افتاده‌ام kawt́ūm

ــ در گذشتهٔ دور و التزامی ، تکیه بر آخرین هجای ستاک گذشته می آید مانند :

افتاده بودم kawt́i būm (گذشتهٔ دور)

افتاده باشم kawt́i bim (گذشتهٔ التزامی)

فصل دوم

دستور

دستور شامل صرف و نحو زبان است . صرف یعنی ساختمان واژه، و نحو یعنی ساختمان جمله .

قسمت اول ــ صرف

الف ــ گروه اسمی

گروه اسمی ، شامل "هسته" و "وابسته" و نشانهٔ اضافه بین آن ها است .

یک ــ هسته

هسته ، در گروه اسمی بصورت اسم یا ضمیر است . راه شناسایی هسته آن است که پس از آن نشانهٔ اضافه بیاید .

۱ــ هسته بصورت اسم

هر اسمی می تواند به عنوان هسته در یک گروه اسمی قرار بگیرد مانند :

خانهٔ من	mâlī min
آب انار	ʔâwī harâr

که "mâl" و "ʔâw" در دو گروه اسمی فوق ، هسته می باشند .

۲ــ هسته بصورت ضمیر

ضمیر به عنوان هستهٔ گروه اسمی شامل انواع زیر است :

۱ــ۲ــ ضمایر شخصی

این ضمایر بدو دسته تقسیم می شوند : جدا و پیوسته

۱ــ۱ــ۲ــ ضمایر شخصی جدا

این ضمایر عبارتند از :

من	ʔamin
تو	ʔatō
او	ʔaw
ما	ʔama

?angō	شما
?awân	آنها

هسته وقتی به صورت ضمایر شخصی فوق باشد، کمتر وابسته می گیرد. این ضمایر وقتی مضاف الیه باشند و یا پس از حروف اضافه بیایند /?a/ از آغاز آن ها حذف می شود. ضمنا در این حالت "?aw" ضمیر سوم شخص مفرد به صورت "wī" در می آید مانند:

ba min	به من
ba tō	به تو
ba wī	به او
ba ma	به ما
ba ngō	به شما
ba wân	به آنها

۲ـ۱ـ۲ـ ضمایر شخصی پیوسته

این ضمایر عبارتند از:

پس از واکه	پس از همخوان	
-m	-im	اول شخص مفرد
-t	-it	دوم شخص مفرد
-y	-ī	سوم شخص مفرد
-mân	-mân	اول شخص جمع
-tân	-tân	دوم شخص جمع
-yân	-yân	سوم شخص جمع

مثال:

اَزَم	lē-m	خانه‌ام	mâl-im
ازت	lē-t	خانه‌ات	mâl-it
ازش	lē-y	خانه‌اش	mâl-ī
ازمان	lē-mân	خانه‌مان	mâl-mân
ازتان	lē-tân	خانه‌تان	mâl-tân
ازشان	lē-yân	خانه‌شان	mâl-yân

توضیح آن که ضمایر پیوسته فوق، پس از حرف اضافهٔ "lē" هسته‌اند ولی پس از کلمهٔ "mâl" وابسته.

۲ـ۲ـ ضمایر اشاره

این ضمایر عبارتنداز:

این ، آن (اشاره به نزدیک)	?awa
این‌ها ، آن‌ها "	?awâna
این‌را ، آن‌را "	?away
آن (اشاره به دور)	hōwa
آن‌ها "	hōwâna
آن‌را "	hōway
همان (اشارهٔ تاکیدی)	?awân
همین "	har?awa

۳ــ۲ــ ضمیر مشترک

این ضمیر ، به صورت "xō" است که با ضمایر شخصی پیوسته می آید مانند :

خودم	xōm
خودت	xōt
خودش	xōy
خودمان	xōmân
خودتان	xōtân
خودشان	xōyân

صورت های فوق وقتی فاعل جمله‌ای باشند معمولا با حروف اضافهٔ (bō = با) و یا (la = از) همراه می شوند مانند :

خودم آمدم .	bō xōm hâtim
خودت آمدی .	bō xōt hâtī
خودش آتش نمی گیرد .	la xōyawa ?âgir nâgīrē

ضمنا با ضمایر شخصی جدا نیز همراه می شوند مانند :

تو خودت دیدی .	?atō bō xōt dītit

۴ــ۲ــ ضمایر متقابل

این ضمایر عبارتند از :

همدیگر ، یکدیگر	yaktir

مثال :

یکدیگر را دیدند .	yaktirīyân dīt

۵ــ۲ــ ضمایر پرسشی

ضمایرپرسشی عبارتند از :

چند ، چقدر	čan(d)

چه	čī
کدام	kēha
کی (چه کسی)	kē
کِی (چه وقت)	kangē
کجا	kwē
چگونه	čōn/čilōn

مثال :

چه می خواهی ؟	čit dawē
چند است ؟	čanda
چگونه‌است ؟	čōna
کیست ؟	kēya

۶ـ۲ـ ضمایر مبهم

این ضمایر عبارتند از :

چند	čand
هیچ	hīč
همه	hamū
بعضی	hēndēk/ba?zēk
هر	har
فلان	filân

مثال :

هیچ نخریده‌ام .	hīčim nak(i)rīwa
همه را خریده‌ام .	hamūm kirīwa
بعضی آمدند .	ba?zēk hâtin
فلانی را دیدم .	filânim dī

دو ـ وابسته

وابسته در گروه اسمی بر دو نوع است : قاموسی و دستوری

۱ـ وابسته قاموسی

وابسته قاموسی به صورت اسم در مقام مضاف الیه است یا صفت بیانی و یا صفت عددی

۱ـ۱ـ اسم در مقام مضاف الیه

نشانهٔ اسم وقتی در مقام مضاف الیه باشد این است که پس از نشانهٔ اضافه بدنبال اسم دیگر می آید مانند :

خانهٔ زن mâlī žǐn

بچهٔ مرد mindâlī pyâw

žǐn و pyâw در دو مثال فوق مضاف الیه هستند .

۲ـ۱ـ صفت بیانی

نشانهٔ صفت بیانی آن است که پس از نشانهٔ اضافه به دنبال موصوف آید . مانند :

برادر بزرگ birây gawra

دختر قشنگ kičǐ jwân

gawra و jwân در دو مثال فوق ، صفت است .

صفت با موصوف جمع ، مطابقت نمی کند مانند :

برادران بزرگ birâyânī gawra

صفت ،گاهی بصورت اسم و یا قید به‌کار می‌رود که دراین صورت هسته است ، نه وابسته مانند :

بزرگِ طایفه gawray tâyfa

بزرگم ، اربابم gawram

من خوب می خوانم . ʔamin čâk daxwēnim

"gawra" در دو مثال اول ، اسم است و "čâk" در مثال آخر ، قید است . گرچه این دو کلمه در اصل ، صفت هستند .

صفت گاهی قبل از موصوف می آید و آن وقتی است که واژهٔ مرکب می سازد مانند :

سیاه ریحان ṛaša ṛēḥân

سیاه زلف ṛaša zulf

صفت بیانی شامل انواع زیر است :

۱ـ۲ـ۱ـ صفت ساده

صفت ساده آن است که نشانه‌ای در پایان نداشته باشد مانند :

خوب čâk

بزرگ gawra

۲ـ۲ـ۱ـ صفت برتر

نشانهٔ این صفت "tir" است که به پایان صفت ساده اضافه می شود . این صفت نیز ، پس از موصوف می آید مانند :

برادر بزرگتر birây gawratir

۳ـ۲ـ۱ـ صفت برترین

نشانهٔ این صفت "tirīn" است که به پایان صفت ساده اضافه می شود . این

صفت، معمولا پیش از موصوف می آید مانند:

بزرگ ترین برادر	gawrat(i)rīn birâ

۲ـ۱ـ صفت عددی

عدد شامل اصلی، ترتیبی و کسری است. عدد اصلی و ترتیبی بصورت "هسته" و "وابسته" بکار می روندولی عدد کسری، همیشه به صورت "هسته" است.

۱ـ۲ـ۱ـ عدد اصلی

این اعداد پیش از اسم می آیند و عبارتند از:

بیست و دو	bīstū dū	یک	yak/yēk
سی	sī	دو	dū
چهل	čil	سه	sē
پنجاه	panjâ(h)	چهار	čwâr
شصت	šēst	پنج	pēnj
هفتاد	ḥaftâ(d)	شش	šaš
هشتاد	haštâ(d)	هفت	ḥawt
نود	nawad	هشت	hašt
صد	sat	نه	nō(h)
دویست	dūsat	ده	da(h)
سیصد	sēsat	یازده	yâzda
چهارصد	čwârsat	دوازده	dwâzda
پانصد	pēnsat	سیزده	sēzda
ششصد	šašsat	چهارده	čârda
هفتصد	ḥawsat	پانزده	pâzda
هشتصد	hašsat	شانزده	šâzda
نهصد	nōsat	هفده	ḥavda
هزار	hazâr	هجده	hažda
دوهزار	dūhazâr	نوزده	nōzda
میلیون	mīlyōn	بیست	bīst
		بیست و یک	bīstū yak

اسم همراه با عدد اصلی نشانهٔ جمع نمی گیرد مانند:

سه مرد	sē pyâw

۲–۲–۱ــ عدد ترتیبی

عدد ترتیبی از عدد اصلی باضافهٔ پسوند "-um" و یا "-umīn" ساخته می‌شود. عدد ترتیبی وقتی با پسوند "-um" ساخته شود پس از اسم می آید و اگر با پسوند"-īn" ساخته شود، پیش از اسم می آید مانند:

کتاب یکم	kitēbī yēk-um
یکمین کتاب	yēk-umīn kitēb

پسوندهای "-um" و "-umīn" پس از عدد مختوم به واکهٔ /ū/ بصورت "-wum" و "-wumīn" در می آیند و پس از سایر واکه‌ها به صورت "-yum" و "yumīn"، مانند:

دوم	dū-wum
دومین	dū-wumīn
سوم	sē-yum
سومین	sē-yumīn
سی ام	sī-yum
سی اُمین	sī-yumīn

اعدادی که در اصل دارای همخوان پایانی می باشند ولی همخوان آن ها حذف شده است با اضافه شدن پسوندهای فوق، همخوان حذف شده اضافه می شودمانند:

دهم	da(h) + -um ⟶ dah-um
نهم	nō(h) + -um ⟶ nōh-um
هفتادم	haftâ(d) + -um ⟶ haftâd-um

۳–۲–۱ــ عدد کسری

عدد کسری از همراهی دو عدد اصلی ساخته می شود و همانطور که قبلا گفته شد، این عدد همیشه "هسته" است و به صورت "وابسته" نمی آید مانند:

یک هشتم	hašt yēk
یک سوم	sē yēk
یک پنجم مزرعه	pēnj yēkī mazrâ

ــ انواع ضمیر (شخصی، اشاره، مشترک، متقابل، پرسشی، مبهم) که در قسمت "هسته" آمد به صورت "وابسته" نیز به کار می روند مانند:

خانهٔ من	mâlī min	(ضمیرشخصی جدا)
خانه‌ام	mâl-im	(ضمیر شخصی پیوسته)
آن خانه‌ها	?aw mâlâna	(اشاره)

خانهٔ خودم	mâlī xōm	(مشترک)
خانهٔ یکدیگر	mâlī yaktir	(متقابل)
چند خانه؟	čand mâl	(پرسشی)
هر خانه	har mâl	(مبهم)

از ضمایر فوق ضمیر شخصی (جدا و پیوسته) را وقتی به صورت "وابسته" باشد ضمیر ملکی نامند و ضمایر اشاره، پرسشی و مبهم را در صورت وابسته بودن، صفت گویند.

۲ـ وابستهٔ دستوری

وابستهٔ دستوری شامل انواع زیر است:

۱ـ۲ـ شمار (مفرد و جمع)

نشانهٔ جمع در این گویش "-ân" است که به اسم مفرد اضافه می شود مانند: (۱)

دختران kič-ân

مردان pyâw-ân

نشانهٔ "-ân" پس از واژهٔ مختوم به واکه به صورت های زیر می آید:

ـ پس از واژهٔ مختوم به /ū/ بصورت "-wân" می آید مانند:

خانه‌ها xânū-wân

ترازوها tarâzū-wân

ـ پس از واژهٔ مختوم به /a/ با حذف این واکه به همان صورت "-ân" باقی می ماند مانند:

گوشواره‌ها gwâra + -ân ⟶ gwârân

برادران birâka + -ân ⟶ birâk-ân

زنان žinaka + -ân ⟶ žinak-ân

ـ پس از سایر واکه‌ها، به صورت "-yân" می آید مانند:

برادران birâ-yân

نشانهٔ جمع عربی "-ât" نیز در این گویش دیده می شود مانند:

باغات bâγ-ât

دهات dēh-ât

"-ât" در واژه‌های زیر، به دلیل واکه‌های پایانی واژه،به صورت "-jât" و

---

(۱)ـ -ân گاهی با اسم جمع (اسم همراه با عدد) نیز می آید مانند:

هفت شب و هفت روز haw šawū haw rōžân

به ده پول ba da pūlân

"-yât" آمده است .

میوه‌جات mīwa-jât

ترشی جات tiršī-yât

۲-۲- تعریف (معرفه و نکره)

نشانهٔ معرفه در این گویش "a-" و یا "aka-" است و نشانهٔ نکره "ē-" و یا "ēk-" می باشد مانند :

عُمو (معرفه) mâm-a

پیراهن (معرفه) kirâs-aka

مردی (نکره) pyâw-ē

دختری (نکره) kič-ēk

اسمی که پس از صفت اشاره بیاید ، همیشه با پسوند معرفه می آید مانند :

آن مرد ʔaw pyâw-a

آن زن ʔaw žin-a

این خانه‌ها ʔaw mâlân-a

"a-" و "aka-" پس از واژهٔ مختوم به واکهٔ /â/ به صورت "ya-" و "yaka-" می آیند مانند :

برادر (معرفه) birâ-ya

" birâ-yaka

و "aka-" گاهی به صورت "ka-" نیز می آید مانند :

برادر (معرفه) birâ-ka

پسوند نکرهٔ "ēk-" پس از واژهٔ مختوم به واکهٔ /â/ به صورت "yēk-" می‌آید مانند :

برادری (نکره) birâ-yēk

سه ــ نشانهٔ اضافه

نشانهٔ اضافه در گروه اسمی ، بین دو اسم ، اسم و صفت ، اسم و ضمیر (ضمیر شخصی جدا ، ضمیر مشترک، ضمیر متقابل) ، اسم و عدد ترتیبی ، عدد کسری ، و اسم می آید . این نشانه به صورت "ī-" است. مثال :

خانهٔ مرد mâl-ī pyâw (بین دو اسم)

خانهٔ بزرگ mâl-ī gawra (بین اسم و صفت)

خانهٔ من mâl-ī min (بین اسم و ضمیر شخصی جدا)

خانهٔ خودم mâl-ī xōm (بین اسم و ضمیر مشترک)

خانهٔ یکدیگر	mâl-ī yaktir	(بین اسم و ضمیر متقابل)
خانهٔ دوم	mâl-ī dūwum	(بین اسم و عدد ترتیبی)
یک سوم خانه	sē yēkī mâl	(بین عدد کسری و اسم)

نشانهٔ "ī-" پس از واژهٔ مختوم به واکه بصورت y- در می آید مانند:

برادرِ بزرگ — birâ-y gawra

وقتی چند اسم، ضمیر ویا صفت، به دنبال هم بیایند نشانهٔ اضافه بین آن ها می‌آید مانند:

خانهٔ پدر من — mâl-ī bâb-ī min

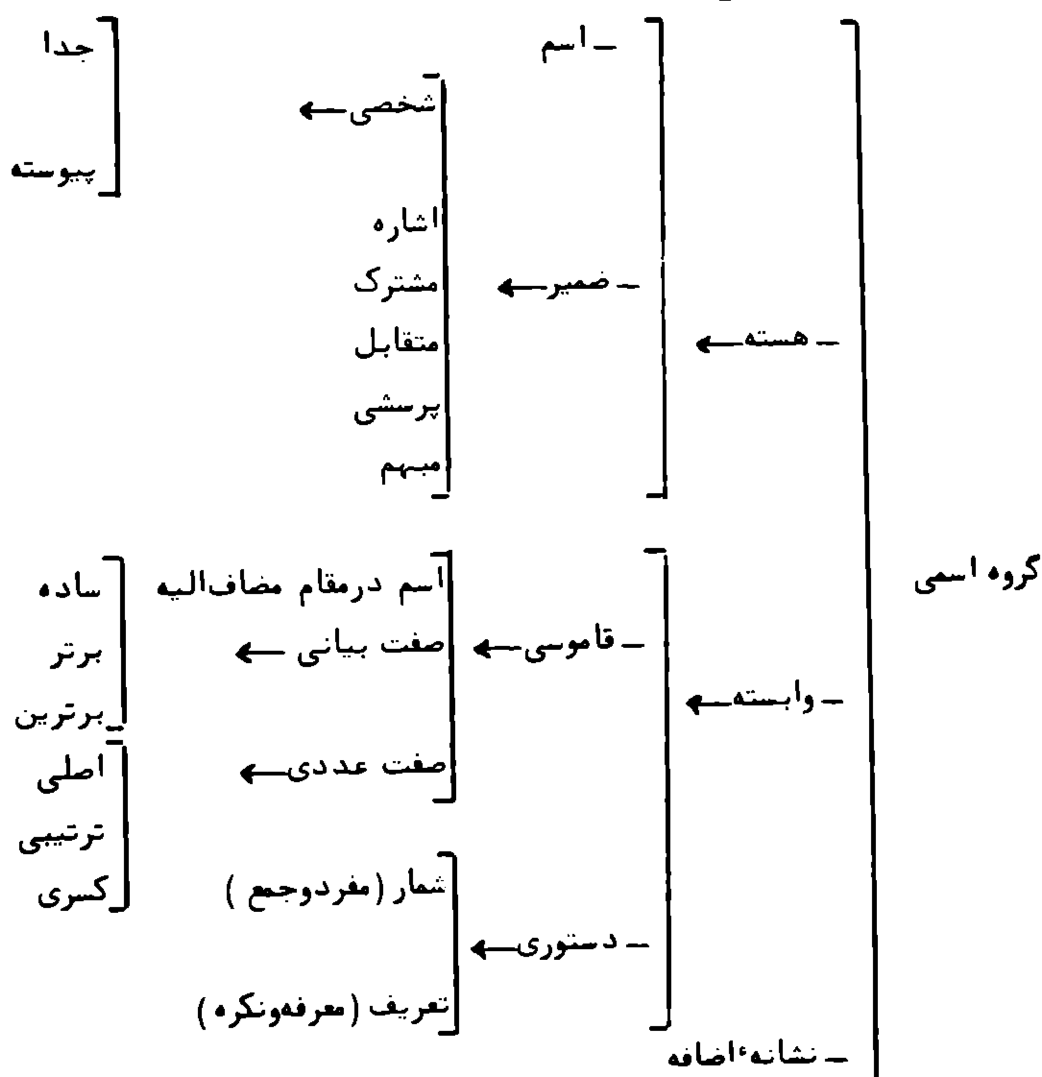
برادرِ باغبانِ اربابِ پیر — birâ-y bâγawân-ī ʔarbâb-ī pīr

نشانهٔ "ī-" وقتی تنها بیاید، معنی ملکیت دارد مانند:

مال من — ʔī min

مال برادر من — ʔī birây min

چهار- نمودار گروه اسمی

ب ــ فعل

فعل در این گویش، دارای دو زمان حال و گذشته است . (۱) و به ترتیب ، از ستاک حال و ستاک گذشته ساخته می شوند و در وجوه مختلف همراه با "وند" های وجه ، نفی و شخص می آیند . زمان‌های مرکب (۲) از ستاک گذشته یا اسم مفعول، همراه با زمان‌های مختلف فعل "بودن" ساخته می شوند .

یک ــ نشانهٔ مصدر

نشانهٔ مصدر در این گویش ، "n-" و "in-" است که اولی پس از واکه و دومی پس از همخوان می آید . مانند :

چکیدن	tikâ-n	(پس از واکه)
افتادن	kawt-in	(پس از همخوان)

دوــ ستاک‌های فعلی

از لحاظ فعل ، در این گویش دو ستاک وجود دارد : گذشته و حال

۱ــ ستاک گذشته

ستاک گذشته از ریشهٔ فعل باضافهٔ نشانه‌های زیر ساخته می شود :

۱ــ۱ــ"â-" ، مانند :

مثال		ستاک گذشته	مصدر	
ماندم	mâ-m	mâ-	ماندن	mân
دادم	dâ-m	dâ-	دادن	dân
گریه‌کردم	giryâ-m	giryâ-	گریه کردن	giryân
نهادم	nâ-m	nâ-	نهادن	nân

۲ــ۱ــ "ī-" ، مانند :

باریدم	bârī-m	bârī-	باریدن	bârīn
بافتم	čīnī-m	čīnī-	بافتن ،چیدن	čīnīn
تراشیدم	tâšī-m	tâšī-	تراشیدن	tâšīn
نوشتم	nusī-m	nusī-	نوشتن	nūsīn

۳ــ۱ــ "ū-" ، مانند :

جویدم	jū-m	jū-	جویدن	jūn
رفتم	čū-m	čū-	رفتن	čūn

---

(۱)ــ زمان حال و آینده یکسان است .

(۲)ــ زمانهای مرکب شامل گذشتهٔ نقلی ، دور ، التزامی و شرطی کامل است .

مثال		ستاک گذشته	مصدر	
بودم	bū-m	bū-	بودن	būn
دوختم	diṛū-m	diṛū-	دوختن	diṛūn

۴-۱- "-t" ، مانند:

مثال		ستاک گذشته	مصدر	
افتادم	kawt-im	kawt-	افتادن	kawtin
گذاشتم	hišt-im	hišt-	گذاشتن	hištin
مکیدم	mižt-im	mižt-	مکیدن	mižtin
پالودم	pâlâwt-im	pâlâwt-	پالودن	pâlâwtin

۵-۱- "-d"، مانند:

مثال		ستاک گذشته	مصدر	
مُردم	mird-im	mird-	مردن	mirdin
بردم	bird-im	bird-	بردن	birdin
خواندم	xwēnd-im	xwēnd-	خواندن	xwēndin
سپردم	?aspârd-im	?aspârd-	سپردن	?aspârdin

۲- ستاک حال

ستاک حال از ریشهٔ فعل، باضافهٔ نشانه‌های زیر تشکیل می شود:

۱-۲- "-ē" ، مانند:

مثال		ستاک حال	ستاک‌گذشته	مصدر	
می‌پزم	dalēnē-m	lēnē-	lēnâ-	پختن	lēnân
می‌چکم	datikē-m	tikē-	tikâ-	چکیدن	tikân
پخته‌می‌شوم	dakulē-m	kulē-	kulī-	جوشیدن- پخته‌شدن	kulīn
می‌بارم	dabârē-m	bârē-	bârī-	باریدن	bârīn

نشانهٔ "-ē" ، درستاک حال معمولا وقتی می آید که نشانهٔ ستاک گذشته "-â" و یا "-ī" باشد. ولی این قانون، شامل همهٔ افعال نمی شود مانند فعل زیر:

مثال		ستاک حال	ستاک‌گذشته	مصدر	
می‌مانم	damēn-im	mēn-	mâ-	ماندن	mân

در این فعل، گرچه نشانهٔ ستاک گذشته "-â" ، می باشد ولی نشانهٔ ستاک حال، "-ēn" است.

۲-۲- یکسان بودن نشانهٔ ستاک حال، با نشانهٔ ستاک گذشته مانند:

مثال		ستاک حال	ستاک‌گذشته	مصدر	
می جوم	dajū-m	jū-	jū-	جویدن	jūn
می‌فرمایم	dafarmū-m	farmū-	farmū-	فرمودن	farmūn
می‌بندم	dabast-im	bast-	bast-	بستن	bastin

مصدر		ستاک‌گذشته	ستاک‌حال	مثال	
sūn-awa	جلادادن(۱)	sū-wa	sū-wa	dasūm-awa	جلامی‌دهم

۳–۲– نبودن هیچ نشانه‌ای در ستاک حال ـ در این صورت، ستاک حال در مقایسه با ریشهٔ فعل، دارای انواع زیر است :

۱–۳–۲– ستاک حال با ریشهٔ فعل یکسان است مانند :

مصدر		ستاک‌گذشته	ستاک‌حال	مثال	
hēnân	آوردن	hēnâ-	hēn-	dahēn-im	می‌آورم
diṛūn	دوختن	diṛū-	diṛ-	dadiṛ-im	می‌دوزم
čūn	رفتن	čū-	č-	dač-im	می‌روم
būn	بودن	bū-	b-	dab-im	می‌باشم
čīnīn	بافتن، چیدن	čīnī	čīn-	dačīn-im	می‌بافم
firōštin	فروختن	firōšt-	firōš	dafirōš-im	می‌فروشم
kawtin	افتادن	kawt-	kaw-	dakaw-im	می‌افتم
dânīštin	نشستن	dânīšt-	dânīš-	dâdanīš-im	می‌نشینم
mirdin	مردن	mird-	mir-	damir-im	می‌میرم

۲–۳–۲– ستاک حال با ریشهٔ فعل تفاوت آوایی دارد. این تفاوت شامل انواع زیر است :

۱–۲–۳–۲– تفاوت از نظر نوع صدا، که شامل انواع زیر است :

– /ē/ در ستاک حال، /â/ در ریشهٔ فعل، مانند :

مصدر		ستاک‌گذشته	ستاک‌حال	مثال	
pâlâwtin	پالودن	pâlâwt-	pâlēw-	dapâlēw-im	می‌پالایم
ʔaspârdin	سپردن	ʔaspârd-	ʔaspēr-	daspēr-im	می‌سپارم
nârdin	فرستادن	nârd-	nēr-	danēr-im	می‌فرستم
(h)angâwtin	به هدف‌زدن	(h)angâwt-	(h)angēw-	d(ah)angēw-im(۲)	به‌هدف‌می زنم

– /z/ در ستاک حال، /s/ در ریشهٔ فعل، مانند :

مصدر		ستاک‌گذشته	ستاک‌حال	مثال	
gastin	گاززدن	gast-	gaz	dagazim	گازمی‌زنم
gwēst(i)n-awa	نقل‌مکان‌دادن	gwēst-awa	gwēz-awa	dagwēzm-awa	نقل‌مکان‌می‌دهم

(۱)– گروهی از افعال در پایان عنصر غیر فعلی "awa-" می گیرند. توضیح در بخش (افعال مرکب) آمده است.

(۲)– همخوان /h/ گاهی از آغاز، میان و یا پایان واژه حذف می شود.

– /ī/ در ستاک حال، در مقابل /y/ در ریشهٔ فعل، مانند:

مثال		ستاک‌حال	ستاک‌گذشته		مصدر
گریه‌می‌کنم	dag(i)rī-m	girī-	giryâ-	گریه‌کردن	giryân
زندگی‌می‌کنم	dažī-m	žī-	žyâ-	زندگی‌کردن	žyân

– /ū/ و /ž/ در ستاک حال، /u/ و /š/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌کُشم	dakūž-im	kūž-	kušt-	کُشتن	kuštin

– /ē/ و /ž/ در ستاک حال، /i/ و /š/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌ریزم	daṛēž-im	ṛēž-	ṛišt-	ریختن	ṛištin

– /ē/ و /ž/ در ستاک حال، /ī/ و /š/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌اندازم	d(ah)âwēž-im	(h)âwēž-	(h)âwīšt-	انداختن	(h)âwīštin

۲–۲–۳–۲– تفاوت از نظر تعداد صدا که شامل انواع زیر است:

– نبودن /s/ در ستاک حال، بودن آن در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌خوابم	danū-m	nū-	nūst-	خوابیدن	nūstin

– نبودن /y/ و /š/ در ستاک حال، بودن آن‌هادر ریشهٔ فعل ، مانند:

می‌روم	daṛō-m	ṛō-	ṛōyšt-	رفتن	ṛōyštin
می‌رسم	daga-m	ga-	gayšt-	رسیدن	gayštin

۳–۲–۳–۲– تفاوت از نظر نوع و تعداد صدا که شامل انواع زیر است:

– /ē/ در ستاک حال، /ī/ و /s/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌خواهم	damawē	wē-	wīst-	خواستن	wīstin

– /a/ در ستاک حال، /i/ و /s/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌اندازم	daxa-m	xa-	xist-	انداختن	xistin

– /ō/ در ستاک حال، /u/ و /š/ در ریشهٔ فعل، مانند:

می‌شویم	dašō-m	šō-	šušt-	شستن	šuštin

– /a/ در ستاک حال، /i/ و /r/ در ریشهٔ فعل ، مانند:

می‌بَرم	daba-m	ba-	bird-	بردن	birdin
می‌کنم	daka-m	ka-	kird-	کردن	kirdin

دسته‌ای از افعال هستند که ستاک حال آن ها با ستاک گذشته شان کاملا متفاوت است، شاید در اصل از دو ریشهٔ متفاوت باشند . مانند:

می‌گویم	daḷē-m	ḷē-	gut-	گفتن	gutin
می‌بینم	dabīn-im	bīn-	dīt-	دیدن	dītin

سه ـ "وند"های فعلی

"وند"های فعلی شامل ، "وند"های وجه، نفی و شخصی است .

۱ــ "وند"های وجه

این وندها عبارتند از "-da" (در وجه اخباری و استمراری) و "-bi" (در وجه التزامی ، شرطی و امر)

مثال :

می آورم	dahēnim	(حال اخباری)
می‌آوردم	damhēnâ	(گذشته استمراری)
بیاورم	bihēnim	(حال التزامی)
بیاور	bihēna	(امر)
اگرمی آوردم	bimhēnâya	(گذشته شرطی)
اگر آورده‌بودم	bimhēnâbâ	(شرطی کامل)

ــ واکهٔ این دو "وند" قبل از واکه‌های دیگر حذف می شود . مانند :

می آورم	da ∓ (h)ēnim ⟶ dēnim
می آیم	da + ēm ⟶ dēm
می سپارم	da + aspērim ⟶ daspērim
می اندازم	da + âwēžim ⟶ dâwēžim
درد بکند	bi + ēšē ⟶ bēšē
آویزان بکنم	haḷ bi+ âwasim ⟶ haḷ bâwasim
بیاورم	bi + (h)ēnim ⟶ bēnim

ــ واکهٔ /i/ در "-bi" ، گاهی به واکه‌ای که پس از آن می آید تبدیل می شود . مانند :

پخته بشود	bikulē ⟶ bukulē

ــ bi- در مجاورت همخوانهای بی آوای /k/ و /č/ به /pi/ تبدیل می‌شود مانند :

برو	bičō ⟶ pičō
بکن	bika ⟶ pika

۲ــ وندهای نفی

"وند"های نفی عبارتند از : "-nâ" ، "-ma" ، "-na" ؛ "-nâ" برای منفی کردن حال اخباری به کار می رود ، "-ma" برای فعل امر و "-na" برای بقیهٔ افعال .

وندهای "-nâ" و "-ma" به جای "وند"های وجه "-da" و "-bi" می‌

نشیند ولی "-na" بجای "-bi" می نشیند ولی همراه با "-da" می آید مانند:

نمی‌آورم	nâhēnim	می‌آورم	dahēnim	(حال‌اخباری)
نیاور	mahēna	بیاور	bihēna	(امر)
نیاورم	nahēnim	بیاورم	bihēnim	(حال‌التزامی)
نمی‌آوردم	namdahēnâ	می‌آوردم	damhēnâ	(گذشته استمراری)

واکهٔ این سه "وند" ، در مجاورت واکه‌های دیگر حذف می شود . مانند:

آویزان نکردم halim na + âwasī ⟶ halim nâwasī

۳ـ "وند"های شخصی

"وند"های شخصی که به آن‌ها پی بندهای شخصی نیز گویند بصورت زیرند:

پس از واکه	پس از همخوان	
-m	-im	اول شخص مفرد
-y	-ī	دوم شخص مفرد
-ē(t)/-∅	-ē(t)/-∅	سوم شخص مفرد
-yn	-īn	اول شخص جمع
-n	-in	دوم شخص جمع
-n	-in	سوم شخص جمع

این "وند"ها در زمان حال و گذشتهٔ افعال لازم و زمان حال افعال متعدی می آیند. زمان گذشتهٔ افعال متعدی با ضمایر شخصی پیوسته ساخته می شوند.

از "وند" های سوم شخص مفرد فوق "-ē(t)" در زمان حال می آید و -∅ در زمان گذشته. ضمنا امر دوم شخص مفرد،وند شخصی جداگانه‌ای دارد که در قسمت "فعل امر" خواهد آمد.

مثال:

پس از واکه		پس از همخوان	
می‌جوم	dajū-m	گذاشتم	hišt-im
می‌جوی	dajū-y	گذاشتی	hišt-ī
می‌جود	dajū-ē(t)	گذاشت	hišt-∅
می‌جویم	dajū-yn	گذاشتیم	hišt-īn
می‌جوید	dajū-n	گذاشتید	hišt-in
می‌جوند	dajū-n	گذاشتند	hišt-in

چهار ـ زمان‌های فعلی

زمان های فعلی به دو دسته ساده و مرکب تقسیم می شود.

۱ــ زمان‌های فعلی ساده

زمان‌های فعلی ساده شامل انواع زیرند :

۱ــ۱ــ حال اِخباری

این فعل از ستاک حال افعال لازم و متعدی همراه با "وند" وجه "-da" و"وند"های شخصی ساخته می شود . مثال :

فعل‌متعدی		فعل‌لازم	
می‌آورم	dahēn-im	می‌افتم	dakaw-im
می‌آوری	-ī	می‌افتی	-ī
می‌آورد	" -ē(t)	می‌افتد	" -ē(t)
می‌آوریم	-īn	می‌افتیم	-īn
می‌آورید	" -in	می‌افتید	" -in
می‌آورند	-in	می‌افتند	-in

این فعل، با "وند" نفی "-nâ" منفی می شود که به جای "-da" می‌آید . مانند :

نمی‌آورم	nâhēnim	نمی‌افتم	nâkawim

۲ــ۱ــ حال التزامی

این فعل، از ستاک حال افعال لازم و متعدی همراه با "وند" وجه "-bi" و "وند"های شخصی ساخته می‌شود .

مثال :

فعل‌متعدی		فعل لازم	
بیاورم	bihēn-im	بیفتم	bikaw-im
بیاوری	-ī	بیفتی	-ī
بیاورد	" -ē(t)	بیفتد	" -ē(t)
بیاوریم	-īn	بیفتیم	-īn
بیاورید	" -in	بیفتید	" -in
بیاورند	-in	بیفتند	-in

این فعل، با "وند" نفی "-na" منفی می شود که به جای "-bi" می‌آید مانند :

نیاورم	nahēnim	نیفتم	nakawim

۳ــ۱ــ فعل امر

این فعل، از ستاک حال افعال لازم و متعدی همراه با "وند" وجه "-bi" و "وند" شخصی ساخته می شود . "وند" شخصی که در فعل امر به کار می رود به صورت زیر است :

پس از واکه		پس از همخوان	
-∅		-a	

مثال :

بخواب	binū-∅	بیفت	bikaw-a
بِرَس	biga-∅	بیاور	bihēn-a

این فعل، با "-ma" منفی می شود که به جای "-bi" می آید مانند :

نخواب	manū	نیفت	makawa
نَرَس	maga	نیاور	mahēna

ولی امر دو فعل زیر، طبق قاعدهٔ فوق ساخته نمی شود :

امر		ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر	
بیا	wara	ē-	hât-	آمدن	hâtin
برو	pič̄o	č-	čū-	رفتن	čūn

۴ـ۱ـ گذشتهٔ ساده

این فعل ،از ستاک گذشته ، باضافهٔ "وند"های شخصی در افعال لازم و ضمایر شخصی پیوسته در افعال متعدی ساخته می شود .

مثال :

فعل متعدی		فعل لازم	
آوردم	hēnâ-m	افتادم	kawt-im
آوردی	" -t	افتادی	-I
آورد	" -y	افتاد	" -∅
آوردیم	" -mân	افتادیم	-In
آوردید	-tân	افتادید	" -in
آوردند	-yân	افتادند	-in

این فعل، با "-na" منفی می شود که در آغاز فعل می آید مانند :

نیاوردم	nemhēnâ	نیفتادم	nakawtim

۵ـ۱ـ گذشتهٔ استمراری

این فعل، از ستاک گذشته و "وند" وجه "-da" باضافهٔ "وند"های شخصی در افعال لازم و ضمایر شخصی پیوسته در افعال متعدی ساخته می شود . ضمایر شخصی پیوسته به "وند" "-da" اضافه می شوند .مثال :

فعل متعدی		فعل لازم	
می‌آوردم	damhēnâ	می‌افتادم	dakawt-im

فعل‌متعدی		فعل‌لازم	
می‌آوردی	dat hēnâ	می‌افتادی	dakawt-ī
می‌آورد	day "	می‌افتاد	" -ø
می‌آوردیم	damân	می‌افتادیم	-īn
می‌آوردید	datân	می‌افتادید	-in
می‌آوردند	dayân "	می‌افتادند	" -in

این فعل، با "-na" منفی می شود که پیش از "-da" می آید. ضمنا در افعال متعدی، ضمایر شخصی پیوسته به "-na" اضافه می شود مانند:

نمی‌آوردم	namdahēnâ	نمی‌افتادم	nadakawtim

۶ـ۱ـ گذشتهٔ شرطی

این فعل، از ستاک گذشته و "وند" وجه "-bi" باضافه "وند"های شخصی درافعال لازم و ضمایر شخصی پیوسته در افعال متعدی ساخته می شود. ضمایر شخصی پیوسته به "وند" "-bi" اضافه می شوند. ضمنا در پایان، پسوند "-âya" می گیرد. این پسوند پس از واکه تبدیل به "-ya" می شود. مثال:

فعل متعدی		فعل لازم	
اگرمی‌آوردم	bim hĕnâ-ya	اگرمی‌افتادم	bikawtim-âya
اگرمی‌آوردی	bit	اگرمی‌افتادی	ī
اگرمی‌آورد	biy " "	اگرمی‌افتاد	" ø "
اگرمی‌آوردیم	bimân	اگرمی‌افتادیم	īn
اگرمی‌آوردید	bitân " "	اگرمی‌افتادید	" in "
اگرمی‌آوردند	biyân	اگرمی‌افتادند	in

این فعل، با "-na" منفی می شود که به جای "-bi" می آید مانند:

اگرنمی‌آوردم	namhēnâya	اگرنمی‌افتادم	nakawtimâya

۲ـ زمان های فعلی مرکب

زمان‌های فعلی مرکب، شامل انواع زیر است:

۱ـ۲ـ گذشتهٔ نقلی

افعال لازم این فعل، از ستاک گذشته باضافه نشانهٔ اسم مفعول "-ū" (پس از همخوان) یا "-w" (پس از واکه) همراه با زمان حال پیوستهٔ فعل (بودن = būn) ساخته می شود (۱) و افعال متعدی این فعل از ستاک گذشته، باضافه نشانهٔ اسم مفعول و

---

(۱)ـ صرف کامل فعل "بودن = būn " در قسمت "افعال خاص" آمده است.

ضمایر شخصی پیوسته همراه با "a-" (زمان حال سوم شخص فعل "بودن") ساخته می ـ شوند .

مثال :

	فعل متعدی		فعل لازم
آورده‌ام	hēnâ-w-(i)ma	افتاده‌ام	kawt-ū-m
آورده‌ای	-(i)ta	افتاده‌ای	-y
آورده‌است	" -īya	افتاده‌است	" -wa
آورده‌ایم	-mâna	افتاده‌ایم	-yn
آورده‌اید	" -tâna	افتاده‌اید	" -n
آورده‌اند	-yâna	افتاده‌اند	-n

این فعل با "-na" منفی می شود که در آغاز فعل می آید .

نیاورده‌ام	namhēnâwa	نیفتاده‌ام	nakawtūm

۲ـ۲ـ گذشتهٔ دور

افعال لازم این فعل ، از ستاک گذشته باضافهٔ زمان گذشتهٔ سادهٔ فعل "بودن" ساخته می شود ، و افعال متعدی از ستاک گذشته ، باضافه "bū" (گذشتهٔ سوم شخص مفرد فعل "بودن") همراه با ضمایر شخصی پیوسته ، ساخته می شود . ضمنا پس از ستاک گذشتهٔ مختوم به همخوان ، واکهٔ / i / اضافه می شود .

مثال :

	فعل متعدی		فعل لازم
آورده‌بودم	hēnâ būm	افتاده‌بودم	kawti būm
آورده‌بودی	būt	افتاده‌بودی	būy
آورده‌بود	" būy	افتاده‌بود	" bū
آورده‌بودیم	būmân	افتاده‌بودیم	būyn
آورده‌بودید	" būtân	افتاده‌بودید	" būn
آورده‌بودند	būyân	افتاده‌بودند	būn

این فعل با "-na" منفی می شود که در آغاز فعل می آید . مانند :

نیاورده‌بودم	namhēnâ bū	نیفتاده‌بودم	nakawti būm

۳ـ۲ـ گذشتهٔ التزامی

این فعل ، در افعال لازم از ستاک گذشته باضافه حال التزامی فعل "بودن" ساخته می شود و در افعال متعدی از ستاک گذشته باضافهٔ "bē(t)" (حال التزامی سوم شخص مفرد فعل "بودن") همراه با ضمایر شخصی پیوسته ساخته می شود . ضمنا پس از ستاک گذشتهٔ

مختوم به همخوان، واکهٔ /i/ اضافه می شود.

مثال:

فعل متعدی		فعل لازم	
آورده‌باشم	hēnâ bē(ti)m	افتاده‌باشم	kawti bim
آورده‌باشی	bē(ti)t	افتاده‌باشی	bī
آورده‌باشد	" bē(ti)y	افتاده‌باشد	" bē(t)
آورده‌باشیم	bē(t)mân	افتاده‌باشیم	bīn
آورده‌باشید	" bē(t)tân	افتاده‌باشید	" bin
آورده‌باشند	bē(t)yân	افتاده باشند	bin

این فعل با "-na" منفی می شود که در آغاز آن می آید مانند:

نیاورده‌باشم	namhēnâ bē(t)	نیفتاده‌باشم	nakawti bim

۴ــ۲ــ شرطی کامل

افعال لازم این فعل، از ستاک گذشته باضافه "وند" "-bi" همراه با گذشتهٔ شرطی فعل "بودن" ساخته می شود و افعال متعدی از ستاک گذشته باضافه "وند" "-bi" همراه با گذشتهٔ شرطی سوم شخص مفرد فعل "بودن" و ضمایر شخصی پیوسته ساخته می شود. ضمنا پس از ستاک گذشتهٔ مختوم به همخوان، واکهٔ /i/ اضافه می شود.

مثال:

فعل متعدی		فعل لازم	
اگرآورده‌بودم	bim hēnâ bâ(ya)	اگرافتاده‌بودم	bikawti bâm (âya)
اگرآورده‌بودی	bit	اگرافتاده‌بودی	bây (âya)
اگرآورده‌بود	biy " "	اگرافتاده‌بود	" bâ (ya)
اگرآورده‌بودیم	bimân	اگرافتاده‌بودیم	bâyn (âya)
اگرآورده‌بودید	bitân " "	اگرافتاده‌بودید	" bân (âya)
اگرآورده‌بودند	biyân	اگرافتاده‌بودند	bân (âya)

این فعل با "-na" منفی می شود که به جای "-bi" می آید مانند:

اگرنیاورده‌بودم	namhēnâ bâ(ya)	اگرنیفتاده‌بودم	nakawti bâm(âya)

پنج ــ افعال مجهول

افعال مجهول از افعال متعدی معلوم بدو طریق زیر ساخته می شود:

۱ــ از ستاک حال افعال متعدی معلوم باضافهٔ واژک (۱) "-rē" در ستاک حال و "-râ"

---

(۱)ــ توضیح "واژک" در "ساختمان قاموسی واژه" آمده است.

در ستاک گذشته مانند :

مصدرمجهول		ستاک‌گذشته‌مجهول	ستاک‌حال‌مجهول	مصدر معلوم	
فروخته‌شدن	firōšrân	firōš-râ-	firōš-rē-	فروختن	firōštin
نوشته‌شدن	nūsrân	nūs-râ-	nūs-rē-	نوشتن	nūsīn
شناخته‌شدن	nâsrân	nâs-râ-	naŝ-rē-	شناختن	nâsīn

ــ وقتی ستاک حال فعل معلوم مختوم به همخوان /r/ باشد در فعل مجهول بجای -rē و -râ به ترتیب -ē و -â اضافه می شود مانند :

گرفته‌شدن	gīrân	gīr-â-	gīr-ē-	گرفتن	gīrtin
کرده‌شدن	kirân	kir-â-	kir-ē-	کردن	kirdin
برده‌شدن	birân	bir-â-	bir-ē-	بردن	birdin
بریده‌شدن	biṛân	biṛ-â-	biṛ-ē-	بریدن	biṛīn

ــ در ستاک حال افعال زیر تغییرات آوایی ایجاد می شود .

کشته‌شدن	kūžrân	kūž-râ-	kūž-rē-	کشتن	kuštin
آورده‌شدن	hēndrân	hēnd-rê-	hēnd-rē-	آوردن	hēnân
خورده‌شدن	xurân	xu-râ-	xu-rē-	خوردن	xwârdin

۲ــ از ستاک گذشتهٔ افعال متعدی معلوم باضافهٔ واژک "-rē" در ستاک حال و "-râ" در ستاک گذشته . مانند :

گفته‌شدن	gutrân	gut-râ-	gut-rē-	گفتن	gutin
دیده‌شدن	dītrân	dīt-râ-	dīt-rē-	دیدن	dītin
کاشته‌شدن	čândrân	čând-râ-	čând-rē-	کاشتن	čândin

ــ در ستاک گذشته‌فعل زیر ، تغییرآوایی ایجاد می شود .

فرستاده‌شدن	nērdrân	nērd-râ-	nērd-rē-	فرستادن	nârdin

افعال مجهول ، از نظر ضرف شبیه افعال لازمند . (۱)

مثال :

نوشته می‌شود	danūsrē
نوشته می شد	danūsrâ
دیده می شوم	dadītrēm
دیده می شدم	dadītrâm

(۱)ــ برای اطلاع از صرف کامل این دسته از افعال به افعال لازم در قسمت "زمان‌های فعلی" مراجعه شود .

گفته می شود dagutrē

گفته می شد dagutrâ

شناخته می شوم danâsrēm

شناخته نمی شوم nânâsrēm

شش‌ــ افعال سببی

این دسته از افعال، از ستاک حال افعال لازم باضافهٔ واژک "ēn-" در ستاک حال و "ând-" در ستاک گذشته ساخته می شوند. ضمنا اگر نشانهٔ پایانی ستاک حال فعل لازم " ē- "باشد در فعل سببی حذف می شود مانند:

مصدرسببی	ستاک‌گذشتهٔ سببی	ستاک‌حال‌سببی	مصدرلازم
سوزانیدن sūtândin	sūt-ând-	sūt-ēn-	سوختن sūtân
بارانیدن bârândin	bâr-ând-	bâr-ēn-	باریدن bârīn
پروازدادن، پرانیدن hal̤-fir̤ândin	hal̤-fir̤-ând-	hal̤-fir̤-ēn-	پروازکردن، پریدن hal̤-fir̤īn

ستاک حال دو فعل لازم "سوختن" و "باریدن" ، به ترتیب به صورت "-sūtē" و "-bârē" می باشد که نشانهٔ "ē-" در فعل سببی ، از پایان آن ها حذف می شود.

افعال سببی از نظر صرف، شبیه افعال متعدی هستند. (۱)

مثال:

می سوزانم dasūtēnim

سوزانیدم sūtândim

می سوزانیدم damsūtând

نمی سوزانم nâsūtēnim

می پرانم hal̤-dafir̤ēnim

پرانیدم hal̤-fir̤ândim

هفت‌ــ افعال لازم و متعدی

فرق افعال لازم و متعدی از نظر صوری، این است که افعال لازم در کلیهٔ زمان‌ها ، با "وند"های شخصی ساخته می شوند که این "وند" ها، همیشه در پایان فعل می آیندمانند:

می رَوید dačin

می رفتید dačūn

---

(۱)ــ برای اطلاع از صرف کامل این دسته از افعال، به افعال متعدی در قسمت "زمان‌های فعلی" مراجعه شود.

ولی افعال متعدی در زمان‌های حال (حال اخباری، التزامی، امر) با "وند"های شخصی، ساخته می شوند که این "وند"ها، در پایان فعل می آیند و در زمان‌های گذشته (ساده، استمراری، شرطی، نقلی، دور، التزامی، شرطی کامل)، با ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی ساخته می شوند. جای این ضمایر در موارد مختلف، متفاوت است که توضیح کامل آن در قسمت "نحو، جای ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی" آمده است.

مثال:

می بینید	dabīnin
بیاورید	bihēnin
دیدید	dīttân
می دیدید	datândīt

هشت ـ افعال ساده، مشتق، مرکب

ـ فعل ساده، به فعلی گفته می شود که عنصر غیر فعلی نداشته باشد مانند:

بودن	būn
رفتن	čūn
آوردن	hēnân

ـ فعل مشتق، به فعلی گفته می شود که دارای عنصر غیر فعلی بصورت "وند" باشد. این "وند"، به صورت پیشوند و یا پسوند می آید. پیشوندهای فعلی در این گویش به صورت زیرند:

	مثال		پیشوند
واایستادن، بازماندن	wa-stân		wa-
خارج شدن	wa dar-kawtin		wa dar-
کنارزدن	wa lâ-nân		wa lâ-
برگرداندن	war-gaṛândin		war-
پائین افتادن	bar-būnawa		bar-
آزاد کردن	bara lâ-kirdin		bara lâ-
بیرون آمدن	dar-hâtin		dar-
فروآمدن، خم شدن	dâ-hâtin		dâ
پوشیدن، پوشانیدن	da bar-kirdin		da bar-
پریدن از جا	ṛâ-parīn		ṛâ-
ایستادن	ṛâ wa-stân		ṛâ wa-
روی چیزی نهادن	ṛō-nân		ṛō-

مثال		پیشوند
روی‌چیزی نهادن	ṛō dâ-nân	ṛō dâ-
آشتی‌شدن ، سازش کردن	ṛēk-kawtin	ṛēk-
آویزان‌کردن	haḷ-âwasīn	haḷ-
خواستن با زور	ḥaḷ wa-stân	ḥal wa-
پائین انداختن	firē-dân	firē-
چریدن	la-warân	la-
دورشدن	lâ-čūn	lâ-
جستجو کردن ، کاویدن	lē-kōlīnawa	lē-
از هم جدا کردن	lēk-kirdin	lēk-
ترید کردن	tē-kušīn	tē-
آب‌تنی‌کردن ، غوطه خوردن در آب	tē haḷ-(h)âtin	tē haḷ-
فرو رفتن	tē ṛâ-čūn	tē ṛâ-
بهم خوردن	tēk-čūn	tēk-
روبرو شدن ، برخوردکردن	tēk haḷ-ângūtin	tēk haḷ-
ایستادگی کردن	pē-čaqândin	pē-
به عیادت رفتن ، بازدید کردن	pē wa-čūn	pē wa-
بالارفتن از دیوار یا درخت	pē haḷ-ṛūskân	pē haḷ-
پرتاب کردن "سنگ"	pē dâ-dân	pē dâ-
همراهی کردن ، همراه کردن	lagal-xistin	lagal-

ـ تنها پسوند فعلی که در این گویش وجود دارد ، پسوند "awa-" است . این پسوند ، گاهی به فعل ، مفهوم "دوباره" و یا "تکرار" می دهد مانند :

دوباره باریدن — bârīn-awa

دوباره گرفتن — gīrtn-awa

و در بقیهٔ افعال مانند :

پیدا کردن — dīṭn-awa

فرو انداختن — bar dân-awa

کُشتن ، ذبح کردن — kuštn-awa

نقل مکان دادن — gwēstn-awa

وقتی پسوند "awa-" ، در انتهای فعلی قرار بگیرد نشانهٔ مصدری "in-" به صورت "n-" ، در می آید مانند مثال های بالا . صرف کامل فعل ، با این پسوند در قسمت "افعال خاص" آمده است .

ـ فعل مرکب، به فعلی گفته می شود که دارای عنصر غیر فعلی به صورت اسم، صفت و یا قید باشد. این عنصر غیر فعلی را متمم فعل گوییم . متمم فعل، خود بر دو نوع است: ساده و مرکب

۱ـ متمم فعل ساده آن است که از یک جزء تشکیل شده باشد مانند:

بهانه گرفتن	palp-gīrtin
کار کردن	kâr-kirdin

۲ـ متمم فعل مرکب ، آن است که از یک جزء بیشتر تشکیل شده باشد مانند:

روبوسی کردن	ṛū-mâč-kirdin
شنیدن	gwē-lē-būn
فراموش کردن	lē-bīr-čūn

در صرف افعال مشتق و مرکب، به موارد زیر توجه شود:

۱ـ "وند"های وجه و نفی بین عنصر غیر فعلی و فعل اصلی می آید. مانند:

بلند می کنم	haḷ-dahēnim
آشتی بکن، سازش کن	ṛēk-bikawa
نمی ایستم	ṛâ-nawastim

۲ـ در زمان‌های گذشتهٔ افعال متعدی،ضمایر شخصی پیوسته فاعلی بین عنصر غیر فعلی و فعل اصلی می آیند. مانند:

آویزان کردیم	haḷmân-ʔâwasī
بلند کردید	haḷtân-hēnâ

۳ـ در زمان‌های گذشتهٔ افعال متعدی، وقتی "وند" های وجه و نفی وجود داشته باشد ضمایر شخصی پیوسته فاعلی ، بین عنصر غیر فعلی و "وند" های وجه یا نفی می آید. مانند:

آویزان نمی کردیم	haḷmân-nadâwasī
بلند می کردید	haḷtân-dahēnâ

۴ـ در زمان‌های حال افعال متعدی که "وند"های شخصی در پایان فعل می آید، اگر فعل با ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی ، همراه باشد، این ضمایر بین عنصر غیر فعلی و فعل اصلی، پیش از "وند" های وجه و نفی، قرار می گیرند . مانند:

آویزانش می کنیم	haḷī-dâwasīn
آویزانش بکن	haḷī-bâwasa

۵ـ افعال مشتق و مرکبی که با فعل "بودن = būn" ساخته می شوند، صرف خاصی دارند که توضیح کامل آن در قسمت "افعال خاص" آمده است. مثال:

گمان می کردم	pēm-wâ-bū
گمان می کنم	pēm-wâ-ya
شنیدم	gwēm-lē-bū
می شنوم	gwēm-lē-ya
گمان بکن	pēt-wâ-bē

نهـ افعال خاص

چون سه فعل "بودن"، "خواستن"، "داشتن" و افعال مشتق و یا مرکبی که با این دسته از افعال ساخته می شوند و همچنین افعالی که در پایان پسوند "awa-" می‌گیرند، در مقایسه با سایر افعال از نظر صرف تفاوت‌هایی دارند. در اینجا، این سه فعل و دو فعل لازم و متعدی با پسوند "awa-" بطور کامل صرف می شود.

۱ـ بودن، شدن = būn

۱ـ۱ـ حال اخباری

این فعل، به دو صورت پیوسته و جدا وجود دارد:

ـ صورت پیوستهٔ آن بصورت زیر است:

پس از واکه	پس از همخوان	
-m	-im	اول‌شخص مفرد
-y	-ī	دوم شخص مفرد
-ya/-wa (۱)	-a	سوم شخص مفرد
-yn	-īn	اول شخص جمع
-n	-in	دوم شخص جمع
-n	-in	سوم شخص جمع

مثال:

روشنم	ṛūnâkim
روشنی	ṛūnâkī
روشن است	ṛūnâka
روشنیم	ṛūnâkīn
روشنید	ṛūnâkin
روشنند	ṛūnâkin

این صورت‌های پیوسته با واژک "ha-"، همراه می شوند و به صورت زیر می آیند:

هستم	ham

(۱)ـ "wa-" پس از کلمهٔ مختوم به واکهٔ /ū/ می آید.

هستی	hay
هست	haya
هستیم	hayn
هستید	han
هستند	han

منفی آن ها به صورت زیر است :

نیستم	nīn
نیستی	nīy
نیست	nīya
نیستیم	nīyn
نیستید	nīn
نیستند	nīn

ـ صورت جدای این فعل به صورت زیر است :

می‌باشم ، می شوم	da bim
می‌باشی ، می‌شوی	" bī
می‌باشد ، می‌شود	" bē(t)
می‌باشیم ، می‌شویم	" bīn
می‌باشید ، می‌شوید	" bin
می‌باشند ، می‌شوند	" bin

این فعل با "-nâ" ، منفی می شود مانند :

نمی باشم ، نمی شوم	nâbim

۲ـ۱ـ حال التزامی

این فعل به صورت زیر است :

باشم ، بشوم	(bi) bim
باشی ، بشوی	" bī
باشد ، بشود	" bē(t)
باشیم ، بشویم	" bīn
باشید ، بشوید	" bin
باشند ، بشوند	" bin

این فعل با "-na" ، منفی می شود مانند :

نباشم ، نشوم	nabim

۳ـ۱ـ امر

این فعل، به صورت زیر است :

باش، بشو	(bi)ba

که با "-ma" منفی می شود مانند :

نباش، نشو	maba

و گاهی با "-na" هم منفی می شود:

نباش، نشو	naba

۴ـ۱ـ گذشتهٔ ساده

این فعل، به صورت زیر است :

بودم ، شدم	būm
بودی ، شدی	būy
بود ، شد	bū
بودیم ، شدیم	būyn
بودید ، شدید	būn
بودند ، شدند	būn

با "-na" منفی می شود :

نبودم ، نشدم	nabūm

۵ـ۱ـ گذشتهٔ استمراری

این فعل به صورت زیر است :

می بودم ، می شدم	da būm
می بودی ، می شدی	" būy
می بود ، می شد	" bū
می بودیم ، می شدیم	" būyn
می بودید ، می شدید	" būn
می بودند ، می شدند	" būn

با "-na" منفی می شود مانند :

نمی بودم ، نمی شدم	nadabūm

۶ـ۱ـ گذشتهٔ شرطی

این فعل، به صورت زیر است :

اگر می بودم ، می شدم	(bi) būm âya
اگرمی بودی، می شدی	" būy "

اگر می بود ، می شد	(bi) bū âya
اگر می بودیم ، می شدیم	" būyn "
اگر می بودید ، می شدید	" būn "
اگر می بودند ، می شدند	" būn "

و منفی آن به صورت زیر است :

اگر نمی بودم ، نمی شدم	nabūmâya

۷ـ۱ـ گذشتهٔ نقلی

این فعل ، به صورت زیر است :

بوده‌ام ، شده‌ام	būm(a)
بوده‌ای ، شده‌ای	būy(a)
بوده‌است ، شده است	būwa
بوده‌ایم ، شده‌ایم	būyn(a)
بوده‌اید ، شده اید	būn(a)
بوده‌اند ، شده‌اند	būn(a)

و منفی آن :

نبوده‌ام ، نشده‌ام	nabūma

۸ـ۱ـ گذشتهٔ دور

این فعل به صورت زیر است :

شده بودم	bi būm
شده بودی	" būy
شده بود	" bū
شده بودیم	" būyn
شده بودید	" būn
شده بودند	" būn

و منفی آن :

نشده بودم	nabi būm

۹ـ۱ـ گذشتهٔ التزامی

این فعل به صورت زیر است :

بوده‌باشم ، شده باشم	bū bīm
بوده‌باشی ، شده باشی	" bī
بوده باشد ، شده باشد	" bē(t)

بوده باشیم ، شده باشیم	bū bīn
بوده باشید ، شده باشید	" bin
بوده باشند ، شده باشند	" bin

و منفی آن :

نبوده باشم ، نشده باشم	nabū bim

۱۰ــ۱ــ شرطی کامل

این فعل به صورت زیر است :

اگر شده بودم	bū bâm (âya)
اگر شده بودی	" bây "
اگر شده بود	" bâ "
اگر شده بودیم	" bâyn "
اگر شده بودید	" bân "
اگر شده بودند	" bân "

و منفی آن :

اگر نشده بودم	nabū bâm(âya)

ــ افعال مشتق و یا مرکبی که با فعل "بودن" ساخته می شوند در کلیهٔ زمان‌ها از سوم شخص مفرد این فعل استفاده می کنند و بجای "وند" های شخصی ، در همهٔ زمان‌ها ، ضمایر شخصی پیوسته می آید مانند :

گمان کردن = pē wâ būn

گمان می کنم	pēm wâya
گمان می کنی	pēt "
گمان می کند	pēy "
گمان می کنیم	pēmân "
گمان می کنید	pētân "
گمان می کنند	pēyân "

گمان کردم	pēm wâ bū
گمان کردی	pēt " "
گمان کرد	pēy " "
گمان کردیم	pēmân" "
گمان کردید	pētân" "

pēyân wâ bū	گمان کردند
pēt wâ bē(t)	گمان بکن
pēt wā nabē(t)	گمان نکن

شنیدن = gwē lē būn

gwēm lēya	می شنوم
gwēt "	می شنوی
gwēy "	می شنود
gwēmân "	می شنویم
gwētân "	می شنوید
gwēyân "	می شنوند
gwēm lē bū	شنیدم
gwēt " "	شنیدی
gwēy " "	شنید
gwēmân " "	شنیدیم
gwētân " "	شنیدید
gwēyân " "	شنیدند
gwēt lē bē(t)	بشنو
gwēt lē nabē(t)	نشنو

نگاهدار بودن ، مواظب بودن = ʔâmânat būn

ʔâmânatim haya	نگاهدارهستم ، مواظب هستم
ʔâmânatit "	نگاهدارهستی ، مواظب هستی
ʔâmânatī "	نگاهدارهست ، مواظب هست
ʔâmânatmân "	نگاهدار هستیم ، مواظب هستیم
ʔâmânattân "	نگاهدارهستید ، مواظب‌هستید
ʔâmânatyân "	نگاهدارهستند ، مواظب‌هستند
ʔâmânatim bū	نگاهداربودم ، مواظب بودم
ʔâmânatit "	نگاهداربودی ، مواظب‌بودی

نگاهداربود ، مواظب بود	?âmânatī bū
نگاهداربودیم ، مواظب‌بودیم	?âmânatmân "
نگاهداربودید ، مواظب بودید	?âmânattân "
نگاهداربودند ، مواظب بودند	?âmânatyân "
نگاهدارباش، مواظب‌باش	?âmânatit bē(t)
نگاهدارنباش، مواظب‌نباش	?âmânatit nabē(t)

۲ـ خواستن = wīstin

۱ـ۲ـ حال اخباری

می‌خواهم	dam awē
می‌خواهی	dat "
می‌خواهد	day "
می‌خواهیم	damân "
می خواهید	datân "
می‌خواهند	dayân "

منفی :

نمی‌خواهم	nâmawē

۲ـ۲ـ حال التزامی

بخواهم	bim awē
بخواهی	bit "
بخواهد	biy "
بخواهیم	bimân "
بخواهید	bitân "
بخواهند	biyân "

منفی :

نخواهم	namawē

۳ـ۲ـ امر

بخواه	bitawē

منفی :

نخواه	natawē

۴ـ۲ـ گذشتهٔ ساده

خواستم	wīstim
خواستی	wīstit
خواست	wīstī
خواستیم	wīstmân
خواستید	wīsttân
خواستند	wīstyân

منفی :

نخواستم	namwīst

۵ـ۲ـ گذشتهٔ استمراری

می‌خواستم	dam awīst
می‌خواستی	dat "
می‌خواست	day "
می‌خواستیم	damân "
می‌خواستید	datân "
می‌خواستند	dayân "

منفی :

نمی خواستم	namdawīst

۶ـ۲ـ گذشتهٔ شرطی

اگرمی خواستم	bim awīst âya
اگرمی خواستی	bit " "
اگرمی‌خواست	biy " "
اگرمی خواستیم	bimân " "
اگرمی خواستید	bitân " "
اگرمی خواستند	biyân " "

منفی :

اگر نمی خواستم	namawistâya

۷ـ۲ـ گذشتهٔ نقلی

خواسته‌ام	wīstū ma
خواسته‌ای	" ta
خواسته‌است	" ya

خواسته‌ایم	wīstū mâna
خواسته‌اید	" tâna
خواسته‌اند	" yâna

منفی :

نخواسته‌ام	namwīstūwa

۸ــ۲ــ گذشتهٔ دور

خواسته‌بودم	wīsti būm
خواسته‌بودی	" būt
خواسته‌بود	" būy
خواسته‌بودیم	" būmân
خواسته‌بودید	" būtân
خواسته‌بودند	" būyân

منفی :

نخواسته‌بودم	namwīstibū

۹ــ۲ــ گذشتهٔ التزامی

خواسته باشم	wīsti bēm
خواسته‌باشی	" bēt
خواسته‌باشد	" bēy
خواسته‌باشیم	" bēmân
خواسته‌باشید	" bētân
خواسته‌باشند	" bēyân

منفی :

نخواسته باشم	namwīsti bē

۱۰ــ۲ــ شرطی کامل

اگر خواسته بودم	bim awīsti bâ(ya)
اگر خواسته بودی	bit " "
اگر خواسته بود	biy " "
اگر خواسته بودیم	bimân " "
اگر خواسته بودید	bitân " "
اگر خواسته‌بودند	biyân " "

منفی :

اگر نخواسته بودم	namawīstī bâ(ya)

ـ به فعل مرکب زیر که با " خواستن" ساخته می شود توجه شود :

دوست داشتن = xōša-wīstin

دوست می دارم	xōšim dawē
دوست می داری	xōšit "
دوست می دارد	xōšī "
دوست می داریم	xōšmân "
دوست می دارید	xōštân "
دوست می دارند	xōšyân "
دوست داشتم	xōšim wīst
دوست داشتی	xōšit "
دوست داشت	xōšī "
دوست داشتیم	xōšmân "
دوست داشتید	xōštân "
دوست داشتند	xōšyân "
دوست بدار	xōšit biwē
دوست ندار	xōšit nawē

۳ـ داشتن = habūn

۱ـ۳ـ حال اخباری

دارم	hama
داری	hata
دارد	haya(tī)(۱)
داریم	hamâna
دارید	hatâna
دارند	hayâna

منفی :

ندارم	nīma

(۱)ـ haya به تنهائی ، بدون (tī) به معنی "هست" و "موجوداست" نیزمعنی می دهد .

۲ـ۳ـ حال التزامی

داشته باشم	ham bē(t)
داشته باشی	hat "
داشته باشد	hay "
داشته باشیم	hamân "
داشته باشید	hatân "
داشته باشند	hayân "

منفی :

نداشته باشم	nam bē(t)

۳ـ۳ـ امر

داشته باش	hat bē(t)

منفی :

نداشته باش	nat bē(t)

۴ـ۳ـ گذشتهٔ ساده

داشتم	ham bū
داشتی	hat "
داشت	hay "
داشتیم	hamân "
داشتید	hatân "
داشتند	hayân "

منفی :

نداشتم	nambū

۵ـ۳ـ گذشتهٔ استمراری

می داشتم	dam bū
می داشتی	dat "
می داشت	day "
می داشتیم	damân "
می داشتید	datân "
می داشتند	dayân "

منفی :

نمی داشتم	namdabū

۶ـ۳ـ گذشتهٔ شرطی

اگرمی‌داشتم	ham bū âya
اگر می داشتی	hat " "
اگر می داشت	hay " "
اگر می داشتیم	hamân " "
اگر می داشتید	hatân " "
اگر می داشتند	hayân " "

منفی :

اگر نمی داشتم	nambūâya

۷ـ۳ـ گذشتهٔ نقلی

داشته‌ام	ham būwa
داشته‌ای	hat "
داشته‌است	hay "
داشته‌ایم	hamân "
داشته‌اید	hatân "
داشته‌اند	hayân "

منفی :

نداشته‌ام	nambūwa

۸ـ۳ـ گذشتهٔ دور

داشته‌بودم	ham bi bū
داشته بودی	hat " "
داشته بود	hay " "
داشته بودیم	hamân " "
داشته بودید	hatân " "
داشته بودند	hayân " "

منفی :

نداشته بودم	nam bi bū

۹ـ۳ـ گذشتهٔ التزامی

داشته بوده باشم	ham bū bē(t)
داشته بوده باشی	hat " "
داشته بوده باشد	hay " "

داشته بوده باشیم	hamân bū bē(t)
داشته بوده باشید	hatân " "
داشته بوده باشند	hayân " "

منفی :

نداشته بوده باشم	nam bū bē(t)

۱۰-۳- شرطی کامل

اگر داشته بودم	ham (bū) bâya
اگر داشته بودی	hat " "
اگر داشته بود	hay " "
اگر داشته بودیم	hamân " "
اگر داشته بودید	hatân " "
اگر داشته بودند	hayân " "

منفی :

اگر نداشته بودم	nam (bū) bâya

۴- تکان خوردن = jūlânawa و باز کردن = kirdnawa با پسوند "-awa"

۱-۴- حال اخباری

متعدی		لازم	
بازمی‌کنم	da kam awa	تکان‌می‌خورم	dajūlē mawa
بازمی‌کنی	da kay "	تکان‌می‌خوری	" yawa
بازمی‌کند	da kât "(۱)	تکان‌می‌خورد	" tawa
بازمی‌کنیم	da kayn "	تکان‌می‌خوریم	" ynawa
بازمی‌کنید	da kan "	تکان‌می‌خورید	" nawa
بازمی‌کنند	da kan "	تکان‌می‌خورند	" nawa

منفی :

بازنمی‌کنم	nâkamawa	تکان‌نمی‌خورم	nâjūlēmawa

۲-۴- حال التزامی

بازبکنم	bi kam awa	تکان‌بخورم	bijūlē mawa
بازبکنی	bi kay "	تکان‌بخوری	" yawa
بازبکند	bi kât "	تکان بخورد	" tawa

---

(۱)- "ka" باضافه "-ēt" ("وند" سوم شخص مفرد) تبدیل به "kât" می‌شود.

متعدی		لازم	
بازبکنیم	bi kayn awa	تکان‌بخوریم	bijūlē ynawa
بازبکنید	bi kan "	تکان‌بخورید	" nawa
بازبکنند	bi kan "	تکان‌بخورند	" nawa
منفی :			
بازنکنم	nakamawa	تکان‌نخورم	najūlēmawa

۳ـ۴ـ امر

بازبکن	bikawa	تکان بخور	bijūlēwa(۱)
منفی :			
بازنکن	makawa	تکان نخور	majūlēwa

۴ـ۴ـ گذشته ساده

بازکردم	kird mawa	تکان‌خوردم	jūlâ mawa
بازکردی	" tawa	تکان‌خوردی	" yawa
بازکرد	" yawa	تکان‌خورد	" ∅wa
بازکردیم	" mânawa	تکان‌خوردیم	" ynawa
بازکردید	" tânawa	تکان‌خوردید	" nawa
بازکردند	" yânawa	تکان‌خوردند	" nawa
منفی :			
بازنکردم	namkirdawa	تکان‌نخوردم	najūlâmawa

۵ـ۴ـ گذشتهٔ استمراری

بازمی‌کردم	dam kirdawa	تکان‌می‌خوردم	dajūlâ mawa
بازمی‌کردی	dat "	تکان‌می‌خوردی	" yawa
بازمی‌کرد	day "	تکان‌می‌خورد	" ∅wa
بازمی‌کردیم	damân "	تکان‌می‌خوردیم	" ynawa
بازمی‌کردید	datân "	تکان‌می‌خوردید	" nawa
بازمی‌کردند	dayân "	تکان‌می‌خوردند	" nawa
منفی :			
بازنمی‌کردم	namdakirdawa	تکان‌نمی‌خوردم	nadajūlâmawa

---

(۱)ـ پسوند "awa-" پس از واکه های /â/, /ē/, /a/ بصورت "wa-" می‌آید.

۶ـ۴ـ گذشتهٔ شرطی

متعدی		لازم	
اگربازمی‌کردم	bim kirdâyawa	اگرتکان‌می‌خوردم	bijūlâ mâyawa
اگربازمی‌کردی	bit "	اگرتکان‌می‌خوردی	" yâyawa
اگربازمی‌کرد	biy "	اگرتکان‌می‌خورد	" Øyawa
اگربازمی‌کردیم	bimân "	اگرتکان‌می‌خوردیم	" ynâyawa
اگربازمی‌کردید	bitân "	اگرتکان‌می‌خوردید	" nâyawa
اگربازمی‌کردند	biyân "	اگرتکان‌می‌خوردند	" nâyawa

منفی :

اگربازنمی‌کردم	namkirdâyawa	اگرتکان‌نمی‌خوردم	najūlâmâyawa

۷ـ۴ـ گذشتهٔ نقلی

بازکرده‌ام	kirdū mawa	تکان‌خورده‌ام	jūlâw imawa
بازکرده‌ای	" tawa	تکان‌خورده‌ای	" īawa
بازکرده‌است	" yawa	تکان‌خورده‌است	" awa
بازکرده‌ایم	" mânawa	تکان‌خورده‌ایم	" īnawa
بازکرده‌اید	" tânawa	تکان‌خورده‌اید	" inawa
بازکرده‌اند	" yânawa	تکان‌خورده‌اند	" inawa

منفی :

بازنکرده‌ام	namkirdūawa	تکان‌نخورده‌ام	najūlâwimawa

۸ـ۴ـ گذشتهٔ دور

بازکرده‌بودم	kirdi būmawa	تکان‌خورده‌بودم	jūlâ būmawa
بازکرده‌بودی	" būtawa	تکان‌خورده‌بودی	" būyawa
بازکرده‌بود	" būyawa	تکان‌خورده‌بود	" būawa
بازکرده‌بودیم	" būmânawa	تکان‌خورده‌بودیم	" būynawa
بازکرده‌بودید	" būtânawa	تکان‌خورده‌بودید	" būnawa
بازکرده‌بودند	" būyânawa	تکان‌خورده‌بودند	" būnawa

منفی :

بازنکرده‌بودم	namkirdibūawa	تکان‌نخورده‌بودم	najūlâbūmawa

۹ـ۴ـ گذشتهٔ التزامی

بازکرده‌باشم	kirdi bēmawa	تکان‌خورده‌باشم	jūlâ bimawa
بازکرده‌باشی	" bētawa	تکان‌خورده‌باشی	" bīawa

متعدی			لازم		
بازکرده‌باشد	kirdi	bēyawa	تکان‌خورده‌باشد	jūlâ	bētawa
بازکرده‌باشیم	"	bēmânawa	تکان‌خورده‌باشیم	"	bīnawa
بازکرده‌باشید	"	bētânawa	تکان‌خورده‌باشید	"	binawa
بازکرده‌باشند	"	bēyânawa	تکان‌خورده‌باشند	"	binawa

منفی :

بازنکرده‌باشم	namkirdibēwa	تکان‌نخورده‌باشم	najūlâbimawa

۱۰–۴– شرطی کامل

اگربازکرده‌بودم	bim	kirdibâyawa	اگرتکان‌خورده‌بودم	bijūlâ	bâmawa
اگربازکرده‌بودی	bit	"	اگرتکان‌خورده‌بودی	"	bâyawa
اگربازکرده‌بود	biy	"	اگرتکان‌خورده‌بود	"	bâwa
اگربازکرده‌بودیم	bimân	"	اگرتکان‌خورده‌بودیم	"	bâynawa
اگربازکرده‌بودید	bitân	"	اگرتکان‌خورده‌بودید	"	bânawa
اگربازکرده‌بودند	biyân	"	اگرتکان‌خورده‌بودند	"	bânawa

منفی :

اگربازنکرده‌بودم	namkirdibâyawa	اگرتکان‌نخورده‌بودم	najūlâbâmawa

ح– نقش نماها

نقش نماها شامل حروف اضافه ، حروف ربط و پس بند های اسمی می باشند .

یک – حروف اضافه

حروف اضافه،اسم یا گروه اسمی را وابستهٔ فعل می سازند بنابراین آن‌ها را "وابسته ـ ساز" نیز گویند .

حروف اضافه به دو دسته تقسیم می شوند :

۱– حروف اضافهٔ پیش از اسم

این حروف عبارتند از :

در ، به	da
در	tē
به ، در ، از	la
از ، در	lē
به	pē
به	wa
به ، با	ba

برایِ	bō̄
بدونِ	bē
با	lagaḷ/dagaḷ

مثال :

برویِ	ba sar
در پشتِ	la pišt
برای من	bō̄ min
درکنارِ	la dam

واکهٔ آغازی کلماتی که پس از حروف اضافهٔ فوق می آید ، حذف می شود . مانند :

به آن	ba-awa ⟶ bawa
از اینجا	lē-ēra ⟶ lēra
از آنجا	la-awē ⟶ lawē
به آن	pē-awa ⟶ pēwa
در آن	tē-awa ⟶ tēwa

حروف اضافهٔ pē , lē , tē با واژک "k" که صورت کوتاه شدهٔ yēk (ضمیر متقابل) می باشد ترکیب می شوند و به صورتهای زیر می آیند :

باهم	pēk
از هم	lēk
درهم	tēk

۲ــ حروف اضافهٔ پس از اسم

این حروف که معمولا با حروف اضافهٔ پیش از اسم (ba , da , la) می آیند ، عبارتند از : rā̂, dā̂, awa

مثال :

از دور	la dū̄r awa
از خود ، خود بخود	la xō̄ awa
با کوله پشته	ba kō̄labâr awa
در میان خودشان	la nēw xō̄yân dâ
در نیمهٔ شب	la nī̄wašawē dâ
در زمین	da ʔarzī̄ dâ
از خود ، خود بخود	la xō̄ râ

دو ــ حروف ربط

حروف ربط دو اسم ، دو گروه اسمی و یا دو جمله را بهم ربط می دهند و به دو دستهٔ ساده و مرکب تقسیم می شوند :

۱ــ حروف ربط ساده

این حروف عبارتند از :

و	wa/ū/w (۱)
که	ka
تا	(ha)tâ
اگر	ʔagar
چون	čūn
یا	yâ
بلکه	baḷka
ولی ، اما	walī, báḷâm
نَه	na
هم	-īš, ham

-īš به صورت پیوسته می آید و به همهٔ اجزاء جمله نیز می پیوندد . ضمنا واکهٔ آغازی آن ، پس از واکهٔ دیگر حذف می شود مانند :

ماهم افتادیم .	ʔama-š kawtīn	(پس از فاعل)
آنان‌را هم‌دیدم .	ʔawân-īš-im dīt	(پس از مفعول)
آمدم‌هم .	hât-īš-im	(پس از ستاک فعل)
می‌شناسمش‌هم .	da-š-īnâsim	(پس از وند وجه فعل)
نمی‌شناسمش‌هم .	nâ-š-īnâsim	(پس از وندنفی فعل)
زدمش هم .	lē-š-im dâ	(پس از پیشوند اشتقاقی فعل)
کار هم می‌کردم .	kâr-īš-im dakird	(پس از متمم فعل مرکب)

ــ "ka" به معنی "وقتی" نیز بکار می رود مانند :

ka čūma žūrē, mindâḷakânī nwândi bū.

وقتی رفتم تو ، بچه ها را خوابانیده بود .

---

(۱)ــ "ū" پس از همخوان می آید و "w" پس از واکه مانند :

آمد و رفت	hât ū čū
دروغ و فریب	dirō w dalasa

ضمنا "که" به صورت ʔagar نیز به کار می رود مانند :

waxtēkī xwēndīawa, dazânē ʔagar kuṛī ʔaw nīya.

وقتی خواند ، می داند که پسر او نیست .

"که" وقتی برای تاکید باشد به صورت (jâ)xō می آید مانند :

la tō zyâtir (jâ)xō kas lēra nabū.

کسی غیر از تو اینجا نبود که .

ʔamin (jâ)xō batōm kut.

من به تو گفتم که .

۲ـ حروف ربط مرکب

مانند :

اگرچه	ʔagar čī
چونکه	čūnka, čūnkī
بنابراین	labar ʔawa
برای اینکه ، زیراکه	labar ʔaway
وقتی	waxtēkī
بمحض اینکه	har ʔagar
با وجود اینکه	ba wijūdī way
پیش از اینکه	pēš way ka

سه ـ پی بندهای اسمی

این پی بندها در حالات مختلف اسم (متمم فعل ، مفعول ، همراه با حرف اضافه ، در مقام مضاف الیه ، قیدی ، ندا) در انتهای آن می آیند و عبارتند از "ī-" و "ē-". (۱)

۱ـ با مفعول و یا متمم فعل ، مانند :

آش می خورم .	ʔâš-ī daxōm
کار می کنم .	kâr-ē dakam
آب را بفروشد .	ʔâw-ē bifrōšē

۲ـ با اسم ، همراه با حرف اضافه مانند :

برای مرد	bō pyâw-ī
برای مردم	bō xalk-ī

(۱)ـ "ī-" معمولا با اسم مذکر می آید و "ē-" با اسم مونث ، ولی نظر قطعی در این باره نمی توان داد .

bō žin-ē	برای زن
bō šaw-ē	برای شب

۳ــ با اسم ، در مقام مضاف الیه مانند :

kitēbī pyâw-ī	کتاب مرد
ʔâwī čōm-ī	آب رودخانه
kitēbī žin-ē	کتاب زن
diḷōpī xwēn-ē	قطرهٔ خون

۴ــ با اسم با مفهوم قیدی ، مانند :

šaw-ē	در شب
čūma mâḷ-ē	رفتم به خانه.
sâʔat hašt-ī dēm	ساعت هشت می آیم .
ṛōžēk-ī dēm	روزی می آیم .

ــ اگر اسم با نشانهٔ معرفهٔ "aka-" یا "a-" و یا با نشانهٔ نکرهٔ "ēk-" همراه باشد در کلیهٔ حالات فوق به جای دو نشانهٔ ذکر شده ،نشانه‌های "y-" و یا "ī-" می ــ آید . ("y-" پس از واکه ظاهر می شود و "ī-" پس از همخوان .) ، مانند :

kuṛaka-y dabīnim	پسر را می بینم .
pyâwēk-ī dabīnim	مردی را می بینم .
bō žinaka-y	برای زن
kitēbī žinaka-y	کتاب زن
ʔaw šawa-y	آن شب
hamū waxtēk-ī	همیشه ، همه وقت
bō pyâwaka-y	برای مرد

ــ وقتی اسم ، با نشانهٔ جمع "ân-" همراه باشد ، و یا مفعول فعلی باشد که در آن فعل ، ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی در انتهای مفعول قرار گیرد پی بندهای فوق ، در انتهای آن نمی آیند مانند :

kičak-ân dabīnim	دخترها را می بینم .
ʔaw pyâwaka-m dīt	آن مرد را دیدم .

و یا در بعضی موارد ، بر خلاف قاعده‌های فوق ، پی بندهای ذکر شده ظاهر نمی‌شوند مانند :

ʔâwī hanâr	آب انار
mâḷī pyâw	خانهٔ مرد

۵ـ با اسم در حالت ندا

اسم وقتی در حالت ندا باشد، دو پی بند "ē-" و یا "a-" می گیرد.
"ē-" معمولا برای مونث می آید و "a-" برای مذکر و مونث هر دو مانند:

دختر (در حالت ندا) kič-ē
خواهر xušk-ē
داداش، برادر بزرگ kâk-a
پدر bâb-a
زنان žinīn-a(۱)
پسران kuṛīn-a

"a-" پس از واکه بصورت "ya-" می آید مانند:

خدا xudâ-ya

اسم در حالت ندا، گاهی بدون هیچ نشانهٔ پایانی می آید و فقط اولین هجای آن تکیه می گیرد مانند:

برادر birâ

و یا با اصوات "ʔay" یا "yâ" می آید مانند:

ای مرد ʔay pyâw
ای خدا yâ xuḷâ

د ـ اصوات

اصوات آواهایی هستند که در مواقع تحسین، شگفتی، درد، ترس و افسوس بیان می شوند، عبارتند از:

آخ ʔâx
آی ʔây
اُخ ʔōx
اُف ʔōf
اوف ʔufay
اَی ʔay
آیش ʔâyš
هُی hōy
وای way

---

(۱)ـ "īn" نشانهٔ جمع عربی است، که در این گویش وارد شده است.

آه	?uxay

هـ ـ ساختمان قاموسی واژه

واژه از نظر ساختمان قاموسی ، به سه دسته تقسیم می شود : ساده ، مشتق ، مرکب

یک ـ واژه‌ٔ ساده

واژه‌ٔ ساده آن است که از یک واژک آزاد (۱) ساخته شده باشد ، مانند :

مرد	pyâw
زن	žin
خوب	čâk

دو ـ واژه‌ٔ مشتق

واژه‌ٔ مشتق از یک واژک آزاد و یک یا چند واژک وابسته ساخته می شود . واژک‌های وابسته که به آن ها "وند" نیز گویند ، به سه دسته تقسیم می شوند : پیشوند ، پسوند ، میانوند .

۱ـ پیشوندها

پیشوندها عبارتند از :

	مثال	پیشوند
راه فرعی	lâ-ṛē	lâ-
دنبال	la-dūy	la-
ناامید	nâ-humēd	nâ-
مریض ـ ناسازگار	na-sâz	na-
باوفا	bâ-wafâ	bâ-
فرمانبر	ba-gwē	ba-
بی صدا	bē-dang	bē-
جانماز	bar-mâḷ	bar-
سپس	da-jâ	da-
شلوارزنانه کردی	dar-pē	dar-
همدرد	ham-dard	ham-
همراه	hâw-ṛē	hâw-

(۱)ـ واژک به کوچکترین واحد معنائی زبان گفته می شود و به دو دسته آزاد و وابسته تقسیم می گردد . به واژک وابسته "وند" نیز گویند .

۲ــ پسوندها

پسوندها عبارتند از : (۱)

	مثال	پسوند
دانا	zân-â	-â
گفتار	wut-âr	-âr
قله	sar-ân	-ân
مردانه	pyâw-âna	-âna
روزنه	kul-ânka	-ânka
روشن	ṛūn-âk	-âk
روشنی	ṛūn-âkī	-âkī
روشنایی	ṛūn-âkâyī	-âkâyī
دوغاب	dōγ-âw	-âw
خونی	xwēn-âwī	-âwī
درازی	dirēž-âyī	-âyī
دوستی	dōst-âyatī	-âyatī
کمی ، کسادی	kam-âyasī	-âyasī
کرد مانند	kurd-âsâ	-âsâ
خودمانی	xọmân-a	-a
نویسنده	nūs-ar	-ar
مردی	pyâw-atī (۲)	-atī
خربزه	kâl-ak	-ak

---

(۱)ــ در طبقه‌بندی این پسوندها ، تنها ملاک صوری در نظر گرفته شده است و نه معنایی .

(۲)ــ کلیهٔ پسوندهایی که با واکه ، آغاز می شوند ، وقتی پس از واژهٔ مختوم به واکه قرار گیرند بین آن ها همخوان میانجی /y/ می آید مانند :

birâ + atī —— birâ-y-atī		برادری
ʔâzâ + âna —— ʔâzâ-y-âna		شجاعانه
mâ + īn —— mâ-y-īn		مادیان
dâ + ân —— dâ-y-ân		دایه
dwâ + a —— dwâ-y-a		آینده
sipī + âw —— sipī-y-âw		مایل به سفید

پسوند	مثال	
-aka	mēx-aka	میخچه
-akī	ʔâw-akī	آبکی
-aḷ	tēk-aḷ	آمیخته
-aḷa	kūp-aḷa	خمره
-aḷân	bard-aḷân	جای سنگی
-aḷūka	gēž-aḷūka	گردباد
-aḷin	qâmīš-aḷin	نیزار
-awa	hasân-awa	آسایش
-awar	jân-awar	جانور
-awân	ʔâš-awân	آسیابان
-awâna	pūz-awâna	نوعی جوراب‌برای ساق‌پا
-awânī	zōr-awânī	کشتی
-an	masal-an	مثلا
-anda	šarm-anda (۱)	شرمنده
-amanī	xwârd-amanī	خوردنی
-adân	ʔâw-adân	آباد
-adânī	ʔâw-adânī	آبادی
-ō	xâḷ-ō	دائی
-ōk	tīr-ōk	تیرک
-ōka	fiṛfiṛ-ōka	فرفره
-ōḷ	miž-ōḷ	مژه
-ōḷa	kič-ōḷa	دخترکوچک
-ōḷka	tap-ōḷka	تپهٔ کوچک
-ōča	qâl-ōča	سوسک سیاه
-ōčika	qurqur-ōčika	حنجره
-ū	ṛōž-ū (۲)	روزه

(۱)ــ پسوند "-anda" با ستاک حال فعل می‌آید و اسم فاعل‌می سازد مانند:

sâz-anda سازنده

(۲)ــ پسوند "-ū" با ستاک گذشتهٔ فعل می‌آید و اسم مفعول می سازد مانند: ←

پسوند	مثال	
-ūk	dind-ūk	نوک مرغ
-ūka	jâljâl-ūka	عنکبوت
-ūḷa	mēs-ūḷa	پشه
-ūḷka	dâs-ūḷka	داس کوچک
-ūyī	zard-ūyī	یرقان
-ē	žūr-ē	تو ، داخل
-ēn	tōp-ēn	توپ بازی
-ēna	zard-ēna	زردهٔ تخم مرغ
-ēnī	kič-ēnī	بکارت
-ēnē	dw-ēnē	دیروز
-ēnēka	dw-ēnēka	"
-ēt	ra?-ēt	رعیت
-ētī	yak-ētī	یگانگی
-ī	ṛâḥat-ī(۱)	قیف
-īn	?âgir-īn	آتشین
-īna	mis-īna	مسی
-īḷa	?angust-īḷa	انگشتر
-īḷka	qid-īḷka	غلغلک
-īča	kaḷ-īča	گاومیش سه سالهٔ نر
-īyatī	čâk-īyatī	خوبی
-in	tūk-in	مودار

tēgayšt-ū — فهمیده

این پسوند پس از واکه بصورت "w-" می آید مانند :

nâsrâ-w — شناخته شده ، مشهور

(۱)ــ پسوند "ī-" با اسم می آید ، صفت نسبی می سازد و با صفت می آید ، اسم مصدر می سازد مانند :

(اسم) qâwa + ī —— qâwayī (صفت نسبی) قهوه‌ای

(صفت) čâk + ī —— čâkī (اسم مصدر) خوبی

پسوند	مثال	
-ir	jūt-ir	زارع
-iḷ	hang-iḷ	زیربغل
-iš	sifâr-iš	سفارش
-išt	xōr-išt	خورش
-istân	kurd-istân	کردستان
-čī	r̥âw-čī	شکارچی
-čīḷa	gūr-čīḷa	قلوه
-čik	jū-čik	جوجه
-čika	r̥ē-čika	راه باریک
-ča	bâγ-ča	باغچه
-čaka	qū-čaka	انگشتانه
-k	das-k	دسته
-kū	wa-kū	مانند اینکه
-ka	dōḷ-ka	سطل
-kal	dū-kal	دود
-kaḷa	xir̥-kaḷa	کوتاه و چاق (خپله)
-kar	r̥âw-kar	شکارچی
-kâr	kirē-kâr	مزدکار
-kât	šōra-kât	شوره‌زار
-kân	pilī-kân	پله‌کان
-kâna	lēra-kâna	در اینجا
-g	ʔâwir-g	آتشدان، اجاق
-ga	r̥ē-ga	راه
-gaḷa	jō-gaḷa	جوی
-gar	ʔâsin-gar	آهنگر
-gara	niz-gara	سکسکه
-garī	ʔâsin-gari	آهنگری
-gâ	jē-gâ	جایگاه
-gâr	pârēz-gâr	پرهیزگار
-gârī	pârēz-gârī	پرهیزگاری

پسوند	مثال	
-gânī	zinda-gânī	زندگی ، زندگانی
-ḷik	gwē-ḷik	گوساله
-ḷaka	jū-ḷaka	جهود ، یهودی
-ḷama	tâw-ḷama	آتش گردان
-ḷaja	ku-ḷaja	کت زنانه محلی
-ma	sūz-ma	آبکش*
-mand	ʔârzū-mand	آرزومند
-matī	yâr-matī	یاری ، کمک
-mân	ʔâs-mân	آسمان
-n	xaw-n	خواب ، رؤیا
-nōk	tirs-nōk	ترسو
-nâk	γam-nâk	غمناک
-wa	baxō-wa	تنومند
-waš	bâ-waš	باد مانند
-war	sar-war	سرور ، آقا
-wâr	humēd-wâr	امیدوار
-wâra	g-wâra	گوشواره
-wân	gâ-wân	چوپان گاو
-wânk	mil-wânka	گردن بند
-bâr	taqsīr-bâr	گناهکار
-bâz	qumâr-bâz	قمارباز
-bâw	ṛaš-bâw	مایل به سیاه
-dâ	ʔawlây-dâ	آنطرف
-dâr	baš-dâr	شریک ، سهم دار
-dârī	ʔâgâ-dârī	آگاهی
-dân	darzī-dân	سوزن دان
-zâr	guḷ-zâr	گلزار
-sâr	sak-sâr	میمون
-stân	kwē-stân	کوهستان
-r	farmânda-r	فرمانده

پسوند	مثال	
-yâr	baxt-yâr	خوشبخت

۳ــ میانوندها (۱)

میانوندها عبارتند از:

میانوند	مثال	
-ū-/-w-/ (۲)	bažn-ū-bâḷâ	قد و قامت
-ī-	xišt-ī-sūr	آجر
-a-	bard-a-pē	سنگ پا
-aw-	pâš-aw-pâš	عقب عقب
-âw-	gōš-âw-gōš	گوش تا گوش
-ba-	das-ba-jē	فوری
-baraw-	sar-baraw-xwâr	سرازیر

سه ــ واژهٔ مرکب

واژهٔ مرکب، از چند واژک آزاد ساخته می شود و دارای انواع زیر است:

۱ــ مضاف باضافهٔ مضاف الیه بدون میانوند مانند:

درخت خرما	dâr-xurmâ
سنگ آسیا	bard-âš
چاه آب	čâḷ-âw
برگ توتون	galâ-tūtin
درخت انار	dâr-hanâr

۲ــ مضاف باضافهٔ مضاف الیه با میانوند "-a-" مانند:

گل گندم	guḷ-a-ganim
سنگ پا	bard-a-pē
کلاف نخ، ماسوره	kaḷâf-a-dazū
خانهٔ پدر	mâl-a-bâb

---

(۱)ــ واژه‌هایی که با میانوند، ساخته می شوند معمولا جزو واژه‌های مرکب به حساب می‌آیند. بنابراین انواع میانوندها را در اینجا می‌آوریم، ولی توضیح آن ها در قسمت "واژه‌های مرکب" آمده است.

(۲)ــ "-w-" پس از واکه می آید مانند:

جاوراه jē-w-ṛē

دختر عمو	kič-a-mâm
گل سرخ	guḷ-a-bâγ
شاهزاده (پسر پادشاه)	kuṛ-a-pâšâ
عروسک شیشه	būk-a-šūša

۳ــ مضاف الیه باضافهٔ مضاف بدون میانوند مانند :

زن برادر	birâ-žin
برادر زن	žin-birâ
لباس شکار	dēw-jâma
زن دایی	xâlō-žin
گلو درد	garū-ʔēša

۴ــ مضاف الیه باضافهٔ مضاف با میانوند "-a-" مانند :

زمین لرزه	būm-a-larza
گلهٔ بره	barx-a-gal

۵ــ موصوف باضافهٔ صفت بدون میانوند مانند :

بلند قامت	bâḷâ-barz
چشم آبی	čâw-šīn
دل تنگ	diḷ-tang
خوشحال	kayf-xōš
خوشبو	bōn-xōš

۶ــ موصوف باضافهٔ صفت با میانوند "-a-" مانند :

پیرمرد	pyâw-a-pīr
خرمگس	mēš-a-kar
بز کوهی	bizn-a-kēwī

۷ــ صفت باضافهٔ موصوف بدون میانوند مانند :

شاهرگ	šâ-rag
زنبور ملکه	šâ-hang
سیاه زلف	ṛaša-zulf
سیاه چرده	ṛaš-asmar

۸ــ صفت باضافهٔ موصوف با میانوند "-a-" مانند :

تشکچی روی زین	narm-a-zīn
تیر نازک	nâsk-a-tīr

ṛaš-a-rēḥân — سیاه ریحان

pīr-a-pyâw — پیرمرد

kurt-a-bâḷâ — کوتاه قد

۹ـ صفت عددی باضافه موصوف مانند :

dū-ṛū — دو رو

sē-šammō — سه شنبه

čwâr-gōš — چهارگوش

۱۰ـ صفت اشاره باضافهٔ موصوف مانند :

ʔaw-ṛō — امروز

ʔaw-lâ — آنطرف

ʔaw-waxt — آنوقت

۱۱ـ صفت مبهم با موصوف مانند :

har-yak — هر یک

hīč-kas — هیچ کس

۱۲ـ اسم باضافهٔ مصدر مرخم ، بدون میانوند مانند :

ṛōž-halât — شرق ، طلوع آفتاب

dast-kird — دست ساز ، ساخت دست

dast-kawt — درآمد

۱۳ـ اسم باضافهٔ مصدر مرخم با میانوند "-a-" مانند :

pâš-a-kawt — پس انداز

۱۴ـ اسم یا صفت باضافهٔ اسم فاعل مرخم مانند :

ṛē-gīr — راهزن

pyâw-kūž — قاتل (مردکُش)

dâr-firōš — چوب فروش

sar-tâš — سلمانی (سرتراش)

zōr-zân — عاقل (زیاد دان)

۱۵ـ تکرار یک اسم یا صفت بدون میانوند مانند :

tik-tik — چِک چِک

ʔajin-ʔajin — خُرد خُرد

pičiṛ-pičiṛ — تکه تکه

۱۶ـ تکرار یک اسم با میانوند "-a-" . معمولا نام آواها (اسم صوت) به این طریق ساخته

می شوند مانند :

صدای کبک	qâsp-a-qâsp
خِرت خِرت	xirt-a-xirt
جیر جیر	jirīw-a-jirīw
قیژ قیژ	qīž-a-qīž
شُر شُر	šīṛ-a-šīṛ
خِر خِر	xiṛ-a-xiṛ
قِرْچ قِرْچ	qirč-a-qirč

۱۷ــ مصد مرخم باضافهٔ مصدر مرخم با میانوند "-ū-" ، مانند :

رفت و آمد	hât-ū-čū
آمد و نیامد	hât-ū-nahât

۱۸ــ دو اسم با میانوندهای "-ū-" ، "-aw-" ، "-âw-" ، "-ba-" "-baraw-" که مثال های آن ، در قسمت " میانوندها " آمده است .

۱۹ــ گروه اسم و صفت و فعل ، مانند :

گرانبها	ba-qīmat-girân
چهارشنبه سوری	qara-čwâr-šammō
پرحرف	zōr-bilē
تاریخی	la-mēžīn-a
آمرزیده	xwâlē-xōš-bu

قسمت دوم ــ نحو

الف ــ تعریف جمله و اجزاء آن

به بخشی از کلام که حداقل از یک فعل تشکیل شده باشد ، جمله گویند ، بنابراین جمله می تواند فقط از یک فعل ساخته شود مانند :

می مانم . — damēnim

و یا دارای اجزاء دیگری مثل فاعل ، مفعول و قید باشد مانند :

امیدم خیلی به تو است . — zōrim humēd ba tōya

ب ــ انواع جمله از نظر نوع فعل

از نظر نوع فعل جمله دارای انواع زیر است :

۱ــ جمله با فعل اسنادی

فعل اسنادی به فعل "بودن = būn " گفته می شود . جمله‌ای که با فعل اسنادی ساخته شود به بقیهٔ اجزایش مسند الیه و مسند گویند مانند :

هوا سرد است . hawâ sârda

که "hawâ" "مسند الیه" ، "sârd" "مسند" و "a" فعل اسنادی است .

مسند ، معمولا صفت است .

۲ــ جمله با فعل غیر اسنادی

این دسته از جمله‌ها با افعالی ، بجز فعل اسنادی ساخته می شوند و سایر اجزاء آن را فاعل ، مفعول و قید نامند . مانند :

ʔamin ʔaway bō mâḷē dahēnim

من آن را به خانه می آورم .

در این جمله ʔamin "فاعل" ، ʔaway "مفعول" ، bōmâḷē "قید مکان" و dahēnim "فعل غیر اسنادی" است .

ح ــ انواع جمله از نظر آهنگ کلام

جمله از نظر آهنگ کلام دارای انواع زیر است .

یک ــ جمله با آهنگ برخاسته

جمله‌های پرسشی با آهنگ برخاسته بیان می شوند . این نوع جمله‌ها که پرسشی را می‌رسانند یا با کلمات پرسشی می آیند و یا بدون آن .

۱ــ جملهٔ پرسشی با کلمات پرسشی

مانند :

چه می خواهی ؟ čit dawē?

کجاست ؟ kwēya?

کیست ؟ kēya?

چرا آمد ؟ bōčī hât?

آیا آمد ؟ ʔadī hât?

۲ــ جملهٔ پرسشی بدون کلمات پرسشی

مانند :

می‌آوری ؟ dahēnī?

می بینی اَش؟ daybīnī?

دو ــ جمله با آهنگ افتاده

جمله با آهنگ افتاده ، شامل جمله‌های خبری ، تعجبی و امری می شود .

۱ــ جمله خبری

نمونهٔ این نوع جمله‌ها ، که خبری را بیان می کنند ، بصورت زیر است :

دیروز رفتم . dwēnē čūm

گرسنه‌ام . birsīma

۲ــ جملهٔ تعجبی

نمونهٔ این نوع جمله‌ها ، که با تعجب بیان می شوند ، بصورت زیر است :

چه قشنگ است . čī jwâna

۳ــ جملهٔ امری

نمونهٔ این نوع جمله‌ها که به صورت امر بیان می شوند ، بصورت زیر است :

آن را برایم بیاور . ʔawam bō bihēna

برس به من . bimgaya

د ــ شناسایی اجزاء جمله و جای آن ها

اجزاء جمله عبارتند از : فاعل یا مسند الیه ، مفعول ، قید ، فعل

یک ــ فاعل یا مسند الیه

فاعل در این گویش، هیچ نشانه‌ای ندارد و معمولا در آغاز جمله می آید . مانند :

من می آورم . ʔamin dahēnim

ʔamin فاعل جملهٔ فوق است . فاعل می تواند آزاد و یا غیر آزاد باشد که در قسمت "ضمایر شخصی به عنوان فاعل و مفعول آزاد و غیر آزاد" توضیح داده شده است .

دو ــ مفعول

مفعول با افعال متعدی می آید و دو نوع است : بی واسطه و با واسطه

۱ــ مفعول بی واسطه

مفعول بی واسطه بدون حرف اضافه می آید و اگر در پایانش ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی و یا مفعولی نباشد، معمولا نشانهٔ "y-" (پس از واکه) و یا "ī-" (پس از همخوان) در پایان می گیرد . جای این مفعول، بین فاعل و فعل جمله است مانند :

ʔamin kitēbaka-y dahēnim

من کتاب را می آورم .

"kitēbakay" مفعول بی واسطهٔ جملهٔ فوق است .

۲ــ مفعول با واسطه

مفعول با واسطه، با حروف اضافه می آید و مانند مفعول بی واسطه، اگر در پایانش ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی و یا مفعولی نیامده باشد، نشانه‌های "y-" و یا "ī-" می گیرد . جای این مفعول نیز، بین فاعل و فعل جمله است و اگر با مفعول بی واسطه بیاید، معمولا پس از آن قرار می گیرد مانند :

ʔamin kitēbaka-y bō kičaka-y dahēnim

من کتاب را برای دختر می آورم .

"bō kičakay" مفعول با واسطهٔ این جمله است .

سه ــ قید

قید زمان ، مکان ، حالت و یا چگونگی فعل را بیان می کند . قید با حرف اضافه و یا بدون آن می آید و در قید مکان یا زمان نشانه‌های "-ē" و یا "-ī" به پایان آن اضافه می شود . جای قید مکان و حالت معمولا قبل از فعل جمله است ولی جای قیود دیگر متغیر است .

مثال :

ʔamin sibḥayn-ē kitēbaka-y bō kičaka-y bō mâḷ-ē dahēnim.

من فردا کتاب را برای دختر به خانه می آورم .

"sibḥaynē" ، قید زمان و "bō mâḷē" قید مکان است .

قید دارای انواع زیر است :

۱ــ قید مکان

مانند :

اینجا	ʔēra
آنجا	ʔawē

۲ــ قید زمان

مانند :

امروز	ʔawrọ̄
امشب	ʔimšaw
امسال	ʔawsâḷ
فردا	sibḥaynē
یک وقتی	waxtēkī

۳ــ قید حالت یا وصفی

مانند :

مردانه	pyâwâna
تند	tund
خوب	čâk
چنین	ʔawa, wâ
چنان	wahâ, bajūrēk

۴ــ قید مقدار

مانند :

کم	kam
خیلی	zōr

۵ــ قید نفی

مانند :

هیچ	hīč
اصلا	ʔaslan
هرگز	qat

۶ــ قید تاکید

مانند :

البته	halbatta
راستی	râstī
حتما	ḥatman
باید	dabē
مبادا	nakay

۷ــ قید استثنا

مانند :

فقط	faqat
جز ، غیر از	bējgaḷa

۸ــ قید پرسش

مانند :

چرا	bōčī
مگر	magar
آیا	ʔadī, ʔâyâ
چگونه	čōn, čilōn
کجا	kwē
چند ، چقدر	čand
کی (چه وقت)	kangē

۹ــ قید شک و ظن

مانند :

شاید، بلکه — baḷka

گویا، شاید — daḷēy

۱۰ــ قید تمنی و آرزو

مانند :

کاش، کاشکی — kâškī, xōzga, biryâ, dak, hak

چهارــ فعل

راجع به ساختمان فعل، قبلا در قسمت "صرف" توضیح کامل داده شده است . جای فعل ، معمولا در پایان جمله است ولی در محلی بجز پایان نیز می آید . در این صورت ، معمولا در پایان، نشانهٔ "a-" و یا "a)ta)-"می گیرد . به جملات زیر توجه شود :

بخانه‌رفتم . — bōmâḷē čūm / čūma mâḷē

بخانه‌رفته‌ام . — bōmâḷē čūma / čūmata mâḷē

بخانه‌رفته‌بودم . — bō mâḷē čū būm / čū būmata mâḷē

بخانه‌می رود . — bō mâḷē dačē / dačēta mâḷē

بمن‌داد . — ba minī dâ / dâya min

و یا جملات زیر، که به چند صورت می تواند بیاید :

به من برس. — ba min biga(ya)

biga(ya) min

biga(ba) min

bimga(ya)

به من بده . — ba min bida(ya)

bida(ya) min

bida(ba) min

bimda(ya)

هــ تطابق فاعل و فعل ، از نظر شخص

فاعل یا مسند الیه از نظر شخص، با فعل مطابقت دارد . باین معنی که فاعل مفرد ، با فعل مفرد می آید و فاعل جمع ، با فعل جمع . مانند :

شکارچی می گیردش. — ṛâwkar daygīrē

شکارچیان می گیرندش. — ṛâwkarân daygīrin

همچنین گروه فاعل که با حروف ربط بهم متصل شده باشند ، با فعل جمع می آیند . مانند :

من رفتم . — ʔamin čūm

من و تو رفتیم . min ū tō čūyn

اگر در جملهٔ فوق به جای حرف ربط "ū" ، حرف اضافهٔ " lagal = با " بیاید ، فعل مفرد می شود . مانند :

من با تو رفتم . ʔamin lagal tō čūm

چون در این جمله "تو" قید همراه است و نه فاعل جمله .

و ــ ضمایر شخصی به عنوان فاعل و مفعول آزاد و غیر آزاد

· ضمایر شخصی به دو دسته جدا و پیوسته تقسیم می شوند که قبلا در قسمت "گروه اسمی" توضیح داده شدند . این ضمایر می توانند ، به صورت فاعل و مفعول بکار روند . در زبان فارسی ضمایر شخصی جدا ، به صورت فاعل و مفعول آزاد بکار می روند ولی ضمایر شخصی پیوسته ، فقط به صورت مفعول غیر آزاد به کار می روند . در صورتی که در گویش کردی ، بجز آنچه در فارسی وجود دارد ، ضمایر شخصی پیوسته به صورت فاعل غیر آزاد نیز کار برد دارند ، و آن وقتی است که فعل ، به صورت یکی از زمان های گذشتهٔ افعال متعدی باشد . مانند :

ما می آوریم .	ʔama dahēnīn	(ضمیر شخصی جدا به عنوان فاعل آزاد)
برای ما می آوَرَد .	bō ma dahēnē	(" " " " مفعول آزاد)
می آوردیم .	damânhēnâ	(ضمیر شخصی پیوسته به عنوان فاعل غیر آزاد)
می آوردمان .	dayhēnâmân	(" " " " مفعول غیر آزاد)

"(ʔa)ma" و "-mân" در مثال های فوق ، ضمایر شخصی جدا و پیوسته اند که هر دو به صورت فاعل و مفعول آزاد و غیر آزاد به کار رفته اند .

ز ــ جای ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی در جمله

ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی ، فقط در زمان های گذشته (ساده ، استمراری ، شرطی ، نقلی ، دور ، التزامی ، شرطی کامل) ، همراه با افعال متعدی می آیند . جای این ضمایر در این گونه افعال ، به صورت های زیر است :

۱ــ افعالی که با "وند" های وجه "-bi" ، "-da" و یا "وند" نفی "-na" ساخته می شوند ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی پس از این "وند" ها قرار می گیرند . مانند :

اگر می دیدید . bi-tân dītâya

می دیدید . da-tân dīt

ندیدید . na-tân dīt

۲ــ وقتی در فعلی دو "وند" "-da" و "-na" با هم بیایند این ضمایر ، به "-na" می چسبند . مانند :

نمی دیدید . na-tân dadīt

۳ـ افعال مشتق و مرکب که با پیشوند و یا متمم فعل ساخته می شوند ، ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی پس از این پیشوندها و یا متمم فعل می آیند . مانند :

برداشتید .	haḷ-tân girt
صدا زدید .	bâng-tân kird

۴ـ وقتی "وند" های وجه و نفی با افعال مشتق و مرکب ، همراه باشند ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی به عناصر غیر فعلی افعال مشتق و مرکب می چسبند . مانند :

بر نداشتید .	haḷ-tân nagirt
بر می داشتید .	haḷ-tân dagirt
صدا می زدید .	bâng-tân dakird

۵ـ اگر فعل با مفعول با واسطه و یا بی واسطه همراه باشد این ضمایر به مفعول می‌ـ چسبند مانند :

به من گفتید .	ba mintân gut
آنان را دیدید .	ʔawân-tân dīt

۶ـ اگر فعل با مفعول با واسطه و بی واسطه ، هر دو ، همراه باشد ، این ضمایر به مفعول بی واسطه می پیوندند . مانند :

آن ها را به من دادید .	ʔawâna-tân ba min dâ

۷ـ اگر فعل ، با قید همراه باشد ، این ضمایر به قید می پیوندند . مانند :

سه بار دیدید .	sē jâr-tân dīt

۸ـ اگر همهٔ موارد فوق در جمله وجود داشته باشند ، این ضمایر به جزیی که قبل از همه آمده باشد ، می پیوندند . مانند :

ʔawâna-tân bō min bǭ mâlē nadahēnâ.

آن ها را برای من به خانه نمی آوردید .

۹ـ در مواردی بجز آنچه در فوق آمده است ، ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی در انتهای فعل می آیند . مانند :

دیدید .	dīt-tân
دیده بودید .	dīti bū-tân
دیده باشید .	dīti bē-tân

حـ ـ جای ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی در جمله

یک ـ در افعالی که با ضمایر شخصی پیوستهٔ فاعلی ساخته می شوند و این ضمایر در جایی ، بجز پایان فعل قرار می گیرند ، اگر فعل ، با ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی همراه باشد ، این ضمایر ، در پایان فعل می آیند . مانند :

می دیدیدش. datândīt-ī

صدایم زدید. bângtân kird-im

برش داشتید. haḷtân girt-ī

دو ــ افعالی که با "وند" های شخصی ساخته می شوند، چون این "وند" ها، در پایان فعل قرار می گیرند، اگر فعل با ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی همراه باشد، این ضمایر در موارد مختلف به صورت های زیر می آیند:

۱ــ افعالی که با "وند" های وجه "-bi" ، "-da" و یا "وند" نفی "-na" ساخته می شوند، ضمایر شخصی مفعولی پیوسته، پس از این "وند" ها می آیند. مانند:

ببینندم. bi-mbīnē

می بینندم. da-mbīnē

نبینندم. na-mbīnē

۲ــ در افعال مشتق و مرکب ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی پس از پیشوند، و یا متمم فعل این‌دسته از افعال قرار می گیرند. مانند:

برش می دارید. haḷ-ī dagīrin

صدایم می زنید. bâng-im dakan

۳ــ اگر فعل با مفعول بی واسطه همراه باشد، ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی به آن می‌پیوندند. مانند:

ʔawâna-tân lē war dagīrē.

آن ها را اَزتان (ازشما) می گیرد.

۴ــ اگر فعل با قید همراه باشد، ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی به قید می پیوندند. مانند:

وقتی می بینندم. waxtēk-im dabīnē

۵ــ اگر فعل با فاعل و یا مسند الیه همراه باشد، ضمایر شخصی پیوستهٔ مفعولی به فاعل و یا مسند الیه می چسبد. مانند:

خار به پایت می رود. duṛū-t da pē râ dačē.

این نزدم (من) باشد. ʔawa-m lakin bē.

طــ انواع جمله از نظر بند

بند به جمله‌ای گویند که از یک فعل ساخته شده باشد. جملات از نظر نوع بند به سه دسته تقسیم می شوند: ساده، مرکب همپایه، مرکب وابسته.

یک ــ جملهٔ ساده

به جمله‌ای ساده گویند که از یک بند ساخته شده باشد مانند:

من می آیم . ʔamin dēm

دو ــ جملهٔ مرکب همپایه

به جمله‌ای مرکب همپایه گویند که از دو یا چند بند همپایه ساخته شده باشد . بندهای همپایه بوسیلهٔ یکی از حروف ربط " و = ū " ، " یا = yâ" ، " هم = ham " ، " نه = na" بهم متصل می شوند . مانند :

رفتم و او را دیدم . čūm ū ʔawim dīt

افتاد یا نیفتاد . kawt, yâ nakawt

هم رفتم ،هم آمدم . ham čūm, ham hâtim (۱)

نه رفتم ، نه آمدم . na čūm, na hâtim

سه ــ جملهٔ مرکب وابسته

به جمله‌ای مرکب وابسته گویند که از دو یا چند بند غیر همپایه ساخته شده باشد . یکی از این بندها که منظور اصلی کلام است پایه نامیده می شود ، و سایر بندها را که معنی بند پایه را کامل می کند ، پیرو نامند . بندهای پایه و پیرو ، به وسیلهٔ حروف ربطی که در زیر خواهد آمد ، بهم متصل می شوند . بندهای پیرو به سه دسته تقسیم می شوند : اسمی ، وصفی ، قیدی .

۱ــ بند پیرو اسمی

پیرو اسمی بندی است که معمولا بجای مفعول بند پایه می نشیند و با حرف ربط " که = ka" به آن متصل می شود . مانند :

می دانم که می آید . dazânim, ka dē

می‌گوید که به او داده است . dalẹ̄, ka ba wī dâwa

در دو جملهٔ فوق ، بندهای "dē" و "ba wī dâwa" ، پیرو اسمی بندهایی هستند که قبل از آن ها آمده‌اند .

۲ــ بند پیرو وصفی

پیرو وصفی یکی از اجزاء بند پایه یعنی فاعل یا مفعول (بی واسطه و با واسطه) آن را توصیف می کند . این بند به وسیلهٔ حرف ربط "ka" ، به بند پایه متصل می شود که به آن " کهٔ موصول " گویند . اسم یا گروه اسمی که قبل از "کهٔ موصول " بیاید ، در پایان نشانهٔ "y-" می گیرد مانند :

---

(۱)ــ چون "ham" به صورت پیوستهٔ "-īš" نیز وجود دارد ، بنابراین جملهٔ فوق به صورت زیر نیز می آید :

هم رفتم ، هم آمدم . čūšim hâtīšim

kičaka-y ka dabīnī xōškī mina (توصیف فاعل)

دختری که می بینی خواهر من است .

kuṛaka-y ka hâtūwa dītūma (توصیف مفعول‌بی‌واسطه)

پسری را که آمده است دیده‌ام .

ba žinaka-y ka dītit kutim (توصیف مفعول‌با واسطه)

به زنی که دیدی گفتم .

در سه جملهٔ فوق بندهای "dabīnī" ، "hâtūwa" ، "dītit" پیرو وصفی می باشند .

۳ــ بند پیرو قیدی

پیرو قیدی که برای بند پایه نقش قید را دارد ، با حروف ربط زیر به آن متصل می‌ـ شود :

اگر	ʔagar
تا ، به محض این که	hatâ
چون	čūn
ولی	walī
وقتی	waxtēkī
اگرچه	ʔagarčī
زیراکه ، برای این که	labar ʔaway
بنابراین	labar ʔawa
چون که	čūnka

مثال :

ʔagar bēy, daṛōm — اگربیایی می‌روم .

hâtim, hatâ ʔawī bibīnim — آمدم تااورابببینم .

nahâtim, čūnka kârim habū — نیامدم ،چون‌که‌کارداشتم .

čūm, walī ʔawim nadīt — رفتم ،ولی اوراندیدم .

waxtēkī ʔawī bibīnim, bawī daḷēm — وقتی‌اورابببینم ،به‌اومی‌گویم .

ʔagarčī qisân dakâ, nâtwânē binūsē

اگر چه حرف می زند ، نمی تواند بنویسد .

pēt nâḷēm, labarʔaway ʔatō dazânī

به تو نمی گویم ، برای این که تو می دانی .

ʔāt<u>ō dazânī</u>, labarʔawa pēt nâḷēm — تومی‌دانی ، بنابراین به تو نمی گویم .
<u>hatâ ʔaw hât</u>, amin čūm — به‌محض‌این که اوآمد ، من‌رفتم .

ی ــ جملهٔ شرطی

وقتی پیرو قیدی با حرف ربط " ʔagar اگر" بیایدجمله را شرطی نامند . در این صورت پیرو قیدی ، "بند شرط" نامیده می شود و بند پایه ، جواب شرط. جمله‌های شرطی بر دو نوع است : شرط ممکن و شرط غیر ممکن .

یک ــ شرط ممکن

در شرط ممکن ، فعل در بند شرط می تواند گذشتهٔ ساده ، گذشتهٔ دور ، گذشتهٔ نقلی ، گذشتهٔ التزامی ، حال اخباری ، حال التزامی باشد ، و در جواب شرط، حال اخباری و امر . مانند :

اگرآمد برو .	ʔagar hât, biṛō	(گذشتهٔ ساده وامر)
اگرآمده‌بود ، می‌آیم .	ʔagar hâtibū, dēm	(گذشتهٔ دور وحال‌اخباری)
اگرآمده‌است ،برو .	ʔagar hâtūwa, biṛō	(گذشتهٔ‌نقلی وامر)
اگرآمده‌باشد ، می‌آیم .	ʔagar hâtibē, dēm	(گذشتهٔ التزامی‌وحال‌اخباری)
اگرمی‌آیی ، می‌آیم .	ʔagar dēy, dēm	(حال اخباری و حال اخباری)
اگربیایی ، می‌آیم .	ʔagar bēy, dēm	(حال‌التزامی‌و حال اخباری)

دو ــ شرط غیر ممکن

در شرط غیر ممکن ، فعل در بند شرط می تواند گذشتهٔ استمراری ، گذشتهٔ دور ، گذشتهٔ شرطی و شرطی کامل باشد و در جواب شرط، گذشتهٔ استمراری و گذشتهٔ دور . مانند :

اگرمی‌آمدی ، می‌رفتم .

ʔagar dahâtī, daṛōyštim (گذشتهٔ‌استمراری و گذشتهٔ استمراری)

اگر آمده بودی ، می رفتم .

ʔagar hâtibūy daṛōyštim (گذشتهٔ دور و گذشتهٔ استمراری)

اگر می آمدم ، می رفتم .

ʔagar bihâtimâya, daṛōyštim (گذشتهٔ شرطی و گذشتهٔ استمراری)

اگرآمده بودم ، رفته بودم .

ʔagar bihâtibâm, ṛōyštibūm (شرطی کامل و گذشتهٔ دور)

فصل سوم

شباهت های کردی با فارسی (گونهٔ محاوره‌ای تهران)

الف ــ شباهت های دستوری

از نظر دستوری ، شباهت های زیر با مختصر تغییر آوایی ، بین کردی و فارسی وجود دارد :

۱ــ نشانهٔ صفت برتر و برترین . مانند :

	فارسی	کردی
بزرگ‌تر	bozorg-tar	gawra-tir
بزرگ‌ترین	bozorg-tarīn	gawra-trīn

۲ــ نشانهٔ جمع . مانند :

مردان	mard-ân	pyâw-ân

۳ــ اعداد اصلی ، ترتیبی ، کسری و جای آن ها نسبت به معدود . مانند :

هشت خانه	hašt xâne	hašt mâḻ
خانهٔ هشتم	xâneye haštom	mâḻī haštum
هشت یک خانه	hašt yeke xâne	hašt yēkī mâḻ

۴ــ ترتیب مضاف و مضاف الیه ، صفت و موصوف و نشانهٔ اضافه بین آن ها . مانند :

خانهٔ زن	xâne-ye zan	mâḻ-ī žin
خانهٔ بزرگ	xâne-ye bozorg	mâḻ-ī gawra

۵ــ قلب مضاف و مضاف الیه و صفت و موصوف . مانند :

زمین لرزه	zamīn larze	būm-a-larza
پیرمرد	pīr-e-mard	pīr-a-pyâw

۶ــ ضمایر شخصی جدا و پیوسته . مانند :

من	man	ʔamin
برادرم	barâdar-am	birâka-m

۷ـ ضمایر مشترک ، متقابل ، پرسشی و مبهم . مانند :

	فارسی	کردی
خودم	xodam	xōm
یکدیگر	yekdīgar	yaktir
چند	čand	čand
بعضی	ba?zī	ba?zēk

۸ـ جای تکیه در اسم ، صفت ، حرف و فعل . مانند :

کوهستان	kūhest́ân	kwēst́ân
مردانه	mardâńe	pyâwâńa
چون که	´čonke	´čūnka
ببینم	b́ebīnam	b́ibīnim

۹ـ نشانهٔ مصدر . مانند :

دیدن	dīd-an	dīt-in

۱۰ـ "وند" های وجه ، نفی و شخص در فعل: مانند :

ببین	bebīn	bi-bīna
نبین	nabīn	ma-bīna
می بینم	mībīn-am	dabīn-im

۱۱ـ کاربرد ستاک گذشته ، در زمان‌های گذشته و ستاک حال‌در زمان‌های حال . مانند :

خواندم	xând-am	xwēnd-im
بخوانم	be-xân-am	bi-xwēn-im

۱۲ـ کاربرد فعل "بودن" در زمان‌های مرکب افعال . مانند :

دیده‌ام	dīde-?am	dītūm-a
دیده بودم	dīde-būdam	dīti-būm
دیده باشم	dīde-bâšam	dīti-bēm

۱۳ـ نشانهٔ اسم مفعول و اسم فاعل . مانند :

دیده	dīd-e	dīt-ū
سازنده	sâz-ande	sâz-anda

۱۴ـ بعضی از حروف اضافه و ربط ساده و مرکب . مانند :

در	dar	da
به	be	ba
را	râ	râ

	فارسی	کردی
بی ،بدون	bī	bē
که	ke	ka
بلکه	balke	baḷka
اگرچه	ʔagarče	ʔagarčī

۱۵ــ ساختمان افعال مشتق و مرکب از نظر "وند" های اشتقاقی و یا متمم فعل. مانند:

برگشتن	bar-gaštan	war-gar̥ân
براه انداختن	be râh-ʔandâxtan	war̥ē-xistin
دربرکردن ، پوشیدن	dar bar-kardan	da bar-kirdin

۱۶ــ ساختمان واژه‌های مشتق و مرکب از نظر "وند"های اشتقاقی و یا نحوهٔ ترکیب آن‌ها. مانند:

همراه	ham-râh	hâw-r̥ē
دانا	dân-â	zân-â
پیرزن	pīr-e-zan	pīr-a-žin
دل‌تنگ	del-tang	diḷ-tang
شاهرگ	šâh-rag	šâ-rag

۱۷ــ جای فاعل، مفعول، قید و فعل در جمله. مانند:

من این‌را فردا ،برای تومی‌آورم. — ʔamin ʔaway sibḥaynē bōtō dahēnim.

۱۸ــ تطابق فاعل و فعل از نظر شخص. مانند:

من رفتم. — ʔamin r̥ōyšt-im

من و تو رفتیم. — min ū tō r̥ōyšt-īn

۱۹ــ جملات پرسشی با کلمهٔ پرسشی و یا بدون آن. مانند:

آیا می آوریش؟ — ʔadī dayhēnī?

می‌آوریش؟ — dayhēnī?

۲۰ــ انواع جمله‌های ساده، مرکب و ترکیبی، ازنظر نوع بند. نگ: "انواع جمله از نظرنوع‌بندها"

۲۱ــ جمله‌های شرطی و زمان هایی که در آن به کار می رود. نگ: "جمله‌های شرطی"

۲۲ــ انواع قید. نگ: "قید"

ب ــ شباهت های واژگانی

واژه‌های این گویش را در مقایسه با واژه‌های فارسی ، می توان به سه دسته تقسیم کرد:

یک ــ گروهی که کاملا متفاوتند. مانند:

بچه	mindâḷ
مرد	pyâw

دو ــ گروهی که کاملا یکسانند . مانند :

باریک	bârīk
باران	bârân

سه ــ گروهی که با هم تفاوت آوایی دارند . این تفاوت‌ها ، شامل انواع زیر است :

۱ــ تفاوت در نوع صداها ، که خود به دو دسته تقسیم می شود :

۱ــ۱ــ تفاوت در نوع واکه‌ها که عبارتند از :

ــ /o/ فارسی در مقابل /i/ کردی . مانند :

	فارسی	کردی
مُردن	mordan	mirdin
دنیا	donyâ	dinyâ

ــ /o/ فارسی در مقابل /u/ کردی . مانند :

گُل	gol	guḷ
تند	tond	tund

ــ /o/ فارسی در مقابل /a/ کردی . مانند :

دولت	dowlat	dawlat
گوهر	gowhar	gawhar

ــ /o/ فارسی در مقابل /ū/ کردی . مانند :

سرخ	sorx	sūr
نوک	nok	nūk

ــ /o/ فارسی در مقابل /â/ کردی . مانند :

پلو	polow	pilâw
حوله	howle	xâwlī

ــ /o/ فارسی در مقابل /ē/ کردی . مانند :

خنک	xonok	fēnik
مُو ، رَز	mow	mēw

ــ /ū/ فارسی در مقابل /ō/ کردی . مانند :

روز	rūz	ṛōž
دوست	dūst	dōst

ــ /ū/ فارسی در مقابل /i/ کردی . مانند :

	فارسی	کردی
توتون	tūtūn	tūtin
تومان	tūmân	timan

— /ū/ فارسی در مقابل /ē/ کردی، همراه با همخوان /w/ پیش از آن. مانند:

خون	xūn	xwēn
کور	kūr	kwēr
شور	šūr	swēr

— /ū/ فارسی در مقابل /ī/ کردی. مانند:

کلوچه	kolūče	kulīča
کوکو	kūkū	kūkī

— /a/ فارسی در مقابل /â/ کردی. مانند:

سرد	sard	sârd
خرمن	xarman	xarmân

— /a/ فارسی در مقابل /ē/ کردی. مانند:

زر	zar	zēr
نر	nar	nēr

— /a/ فارسی‌در مقابل /i/ کردی . مانند:

گردن	gardan	gardin
لشکر	laškar	laškir

— /e/ فارسی در مقابل /a/ کردی، در میان واژه. مانند:

شش	šeš	šaš
میدان	meydân	maydân

— /e/ فارسی در مقابل /a/ ، /ū/ ، /ī/ کردی، در پایان واژه. مانند:

تازه	tâze	tâza
دیوانه	dīwâne	dēwâna
زنده	zende	zindū
مُرده	morde	mirdū
حوله	howle	xâwlī
بلکه	balke	baḷkī

— /e/ فارسی در مقابل /ī/ کردی. مانند:

امام	ʔemâm	ʔimâm

فارسی		کردی
استکان	ʔestekân	ʔistikân
– /ī/ فارسی در مقابل /ē/ کردی. مانند:		
زیر	zīr	žēr
پیش	pīš	pēš
دیو	dīv	dēw
– /ī/ فارسی در مقابل /ū/ کردی. مانند:		
شیشه	šīše	šūša
پیشی	pīšī	pēšū
– /â/ فارسی در مقابل /a/ کردی. مانند:		
حنا	hanâ	xana
شاهین	šâhīn	šahēn
شغال	šoqâl	čaɣal
– /â/ فارسی در مقابل /ē/ کردی. مانند:		
پا	pâ	pē
رکاب	rekâb	rikēf
کتاب	ketâb	kitēb
دراز	derâz	dirēž

۲–۱– تفاوت در نوع همخوانها که عبارتند از:

فارسی		کردی
– /b/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:		
شب	šab	šaw
لب	lab	lēw
فریب	farīb	firīw
– /b/ فارسی در مقابل /f/ کردی. مانند:		
رکاب	rekâb	rikēf
حبس	habs	ḥafs
– /b/ فارسی در مقابل /p/ کردی. مانند:		
خراب	xarâb	xirâp
قلاب	qollâb	qulâp
– /b/ فارسی در مقابل /m/ کردی. مانند:		
زبان	zabân	zimân

	فارسی	کردی
بیشه	bīše	mēša
سبیل	sebīl	simēl
ـ /d/ فارسی در مقابل /z/ کردی. مانند		
داماد	dâmâd	zâwâ
دانا	dânâ	zânâ
ـ /d/ فارسی در مقابل /t/ کردی. مانند:		
صد	sad	sat
قد	qad	qat
ـ /d/ فارسی در مقابل /y/ کردی. مانند:		
جدا	jodâ	jyâ
بادنجان	bâdenjân	bâyinjân
ـ /m/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:		
تمام	tamâm	tawâw
نیم	nīm	nīw
ـ /n/ فارسی در مقابل /m/ کردی. مانند:		
نگین	negīn	naqīm
ـ /f/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:		
هفت	haft	ḥawt
کفش	kafś	kawš
بنفشه	banafše	wanawša
ـ /f/ فارسی در مقابل /p/ کردی. مانند:		
سفید	sefīd	sipī
اسفناج	ʔesfanâj	ʔaspanâɣ
ـ /z/ فارسی در مقابل /ž/ کردی. مانند:		
زنگ	zang	žang
تیز	tīz	tīž
زن	zan	žin
ـ /z/ فارسی در مقابل /s/ کردی. مانند:		
نازک	nâzok	nâsik

ـ /s/ فارسی در مقابل /z/ و یا /ž/ کردی. مانند:

فارسی		کردی
گیس	gīs	qiž
سیم ،نقره	sīm	zēw
کرفس	karafs	karowz

– /s/ فارسی در مقابل /š/ کردی. مانند:

سوزن	sūzan	šūžin
پس	pas	pâš

– /s/ فارسی در مقابل /č/ کردی. مانند:

خرس	xers	wirč
سریشم	serīš	čirēš

– /š/ فارسی در مقابل /ž/ کردی. مانند:

جشن	jašn	jižn
بَشن	bašn	bažn
دشمن	došman	dužmin

– /š/ فارسی در مقابل /s/ کردی. مانند:

مشت	mošt	mist
شور	šūr	swēr

– /š/ فارسی در مقابل /č/ کردی. مانند:

چکش	čakkoš	čakūč
شغال	šoqâl	čaγal

– /k/ فارسی در مقابل /g/ کردی. مانند:

کمک	komak	kumag
کوزه	kūze	gōza

– /g/ فارسی در مقابل /q/ و یا /γ/ کردی. مانند:

گیس	gīs	qiž
نگین	negīn	naqīm
سیگار	sīgâr	sīγâr
لگام	legâm	liγâw

– /q/ فارسی در مقابل /g/ کردی. مانند:

مرغزار	marqzâr	mērg

– /q/ فارسی در مقابل /k/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
خَلق	xalq	xaḷk
قارچ	qârč	kârg
خندق	xandaq	xandak

ـ /q/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:

چغاله	čâqâle	čwâla
چغندر	čoqondar	čawandar

ـ /q/ فارسی در مقابل /x/ کردی. مانند:

چخماق	čaxmâq	čaxmâx
داغ	dâq	dâx
غم	qam	xam
غافل	qâfel	xâfiḷ

ـ /h/ فارسی در مقابل /s/ کردی. مانند:

ماهی	mâhī	mâsī
آهن	?âhan	?âsin

ـ /h/ فارسی‌در مقابل /y/ کردی. مانند:

تنها	tanhâ	tanyâ
جهاز	ǰâhâz	ǰyâz
بهانه	bahâne	byânū

ـ /h/ فارسی‌در مقابل /w/ کردی. مانند:

کوه	kūh	kēw
چهار	čâhâr	čwâr
خواهر	xâhar	xwâr

ـ /h/ فارسی در مقابل /x/ کردی. مانند:

بهتان	bohtân	buxtân
حنا	hanâ	xana
حوله	howle	xâwlī

ـ /h/ فارسی در مقابل /?/ یا /?/ کردی، در آغاز واژه. مانند:

حجامت	haǰâmat	?aǰâmat
حلقه	halqe	?âlqa
حشر	hašr	?ašr

ـ /ʔ/ فارسی در مقابل /h/ کردی، در آغاز واژه. مانند:

	فارسی	کردی
آسان	ʔâsân	hâsân
انار	ʔanâr	hanâr
ابر	ʔabr	hawr
امید	ʔomīd	humēd

ـ /ʔ/ فارسی در مقابل /ḥ/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
اعتبار	ʔeʔtebâr	ʔiḥtibâr
معطل	maʔtal	maḥtal

ـ /ʔ/ فارسی در مقابل /w/ کردی، در آغاز واژه. مانند:

	فارسی	کردی
اطاق	ʔotâq	watâq
استاد	ʔostâd	wastâ
اجاق	ʔojâq	wajâx

ـ /x/ فارسی در مقابل /k/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
خر	xar	kar
خرابه	xarâbe	kalâwa

ـ /x/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
خرس	xers	wirč
خُرد	xord	wird
خشک	xošk	wišk

ـ /x/ فارسی در مقابل /h/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
خمیر	xamīr	hawīr
خوشه	xūše	hēšū

ـ /x/ فارسی در مقابل /q/ و یا /γ/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
مطبخ	matbax	midbaq
بَخیل	baxīl	baγīl

ـ /x/ فارسی در مقابل /f/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
خنک	xonok	fēnik

ـ /l/ فارسی در مقابل /r/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
گلو	galū	garū
بلوط	balūt	barū

ـ /r/ فارسی در مقابل /l/ کردی. مانند:

	فارسی	کردی
قیر	qīr	qīl
برگه	barge	balga
خرابه	xarâbe	kalâwa

ـ /y/ فارسی در مقابل /w/ کردی. مانند:

آینه	ʔâyene	ʔâwēna
پیاز	pīyâz	pīwâz

ـ /y/ فارسی در مقابل /h/ کردی . مانند:

یتیم	yatīm	hatīw

ـ /č/ فارسی در مقابل /g/ کردی. مانند:

قارچ	qârč	kârg

۲ــ تفاوت در تعداد صداها (همخوان و واکه) ، که عبارتند از :

ـ بودن /y/ در فارسی و نبودن آن در کردی در بعضی از واژه‌ها ، همراه با تبدیل واکهٔ مجاور آن به /ē/ . مانند:

دیم	deym	dēm
خیر	xeyr	xēr
پیغمبر	peyqambar	pēɣambar
رعیت	raʔīyyat	raʔēt
اذیت	ʔazīyyat	ʔazēt
وصیت	wasīyyat	wasēt

ـ حذف /ʔ/ از میان و پایان بعضی از واژه‌ها در کردی، بیش از آنچه که در فارسی وجود دارد ، همراه با تبدیل واکهٔ مجاور آن به /â/ ، مانند:

قلعه	qalʔe	qalâ
خلعت	xalʔat	xaḷât
نعل	naʔl	nâḷ
طعم	taʔm	tâm
طمع	tamaʔ	tamâ
زائو	zâʔū	zâw

ـ حذف /h/ از میان و پایان بعضی از واژه‌ها در کردی ، بیش از آنچه که در فارسی وجود دارد ، همراه با تبدیل واکهٔ مجاور آن به /â/ ، مانند:

کردی	فارسی	
bâs	bahs	بحث
šâr	šahr	شهر
pârēz	parhīz	پرهیز
pân	pahn	پهن
ʔâgâ	ʔâgâh	آگاه

ـ حذف /t/ و /d/ از میان و پایان بعضی از واژه‌ها در کردی، بیش از آنچه که در فارسی وجود دارد. مانند:

zū	zūd	زود
bâ	bâd	باد
zâwâ	dâmâd	داماد
pōlâ	pūlâd	پولاد
sipī	sefīd	سفید
tū	tūt	توت
barū	balūt	بلوط
ʔisrâḥat	ʔesterâhat	استراحت

ـ حذف همخوان‌های مشدد در کردی در بعضی از واژه‌ها، بیش از آنچه که در فارسی وجود دارد. مانند:

sika	sekke	سکه
čila	čelle	چله

ـ بودن همخوان‌هایی مثل /n/ ، /x/ ، /š/ ، /v/ ، /d/ ، /k/ و جز آن در بعضی از واژه‌های فارسی و نبودن آن در کردی، همراه با تفاوت‌های واکه‌ای. مانند:

zawī	zamīn	زمین
tâl	talx	تلخ
čâw	čašm	چشم
gâ	gâv	گاو
ganim	gandom	گندم
kaw	kabk	کبک

ـ بودن واکهٔ پایانی در بعضی از واژه‌های فارسی و نبودن آن در کردی. مانند:

kōn	kohnē	کهنه

ـ بودن همخوان /w/ به عنوان دومین همخوان آغازی در بعضی از واژه‌های کردی و

نبودن آن در فارسی . مانند :

	فارسی	کردی
خوان ، سفره	xân	xwân
کور	kūr	kwēr
شور	šūr	swēr
خون	xūn	xwēn

ـ بودن همخوان‌هایی مثل /n/ ، /m/ ، /d/ و جز آن در بعضی از واژه‌های کردی و نبودن آن در فارسی ، همراه با تفاوت های واکه‌ای مانند :

	فارسی	کردی
بو	bū	bōn
تاج	tâj	tânj
برابر	barâbar	barâmbar
تنور	tanūr	tandūr

۳ـ تفاوت در جابجایی دو صدا که با تفاوت تعداد و نوع صدا نیز همراه است . مانند :

	فارسی	کردی
جگر	jegar	jarg
برف	barf	bafir
چرب	čarb	čawr
زانو	zânū	ʔažnō
ستاره	setâre	ʔastēra

۴ـ تفاوت در نوع ، تعداد و جابجایی چند صدا و شباهت فقط در یکی دو صدا . مانند :

	فارسی	کردی
کبوتر	kabūtar	kōtr
روباه	rūbâh	ṛēwī
مگس	magas	mēš

فصل چهارم

جمله و متن کردی

الف ــ جمله

kumagit pē dakan.	۱ــ به تو کمک می کنند .
xudâ ḥâfizīt lē dakam.	۲ــ از تو خداحافظی می کنم .
mumkinmâna.	۳ــ برای ما ممکن است .
ʔawânam bidaya.	۴ــ آن ها را به من بده .
bimdaya.	۵ــ بده به من .
dambīnē.	۶ــ می بینمش .
nâykūžē.	۷ــ نمی کُشدش .
nambīnē.	۸ــ نبینمش .
haḷtân dagīrim.	۹ــ بلندتان می کنم .
bângim dakâ.	۱۰ــ صدایم می کند .
kumagim dakâ.	۱۱ــ کمکم می کند .
bō minī dahēnē.	۱۲ــ آن را برای من می‌آورد .
ba minī biḷē.	۱۳ــ آن را به من بگو .
waxtēkim dabīnē.	۱۴ــ وقتی مرا می بیند .
biyânda ba min.	۱۵ــ بدِهشان به من .
xudâ ʔawânī ba ma dâ.	۱۶ــ خدا آن‌ها رابه ماداد .
ʔaw kuṛaka ba minī kut.	۱۷ــ آن پسر به من گفت .
ʔawânay la ma wargirt.	۱۸ــ آن ها را از ماگرفت .
har sēkyânim bō tō ḥâzir kird.	۱۹ــ هر سه آن‌ها را برای‌توحاضرکردم .
čiyân lēt dīt?	۲۰ــ از تو چه دیدند ؟
ba minī dâ.	۲۱ــ به من داد .

hamū jēyakam dī.	۲۲ـ همه جا را دیدم .
hamū kasēkim dī.	۲۳ـ همه کَس را دیدم .
filân kasī dīwa.	۲۴ـ فلان کَس را دیده‌است .
kitēbēkī dīkam dawē.	۲۵ـ کتاب دیگرامی‌خواهم .
hīčim nakirīwa.	۲۶ـ هیچ نخریده‌ام .
hamūm kirīwa.	۲۷ـ همه را خریده‌ام .
baʔzēk hâtin.	۲۸ـ بعضی آمدند .
filânim dī.	۲۹ـ فلانی را دیدم .
ʔaw ʔīdīm dīwa.	۳۰ـ آن دیگری رادیدم .
ʔīdīkam dawē.	۳۱ـ دیگری را می خواهم .
duṛūt da pē râ-dačē.	۳۲ـ خار به پایت می رود .
ʔawam la kin bē.	۳۳ـ این نزدمن باشد .
dâxēkim la diḷī dâya.	۳۴ـ حسرتی در دلم هست .
čand sâḷyân pē dačē.	۳۵ـ چند سال برآن ها می‌گذرد .
ʔaw čōla kâbrâyēkī lē bū.	۳۶ـ در آن بیابان مردی‌بود .
ʔaw žina ba min daḷē.	۳۷ـ آن زن به من می گوید .
damdâtē.	۳۸ـ به من می دهد .
nâydâtē.	۳۹ـ به او نمی دهد .
bimgaya.	۴۰ـ برس به من .
ʔawam bō bihēna.	۴۱ـ آن را برایم بیاور .
ʔawam lē dastēnē.	۴۲ـ آن را از من می‌ستاند .
ʔtōm dadâtē.	۴۳ـ تو را به من می دهد .
mâlakam haye.	۴۴ـ خانه دارم .
birsīma.	۴۵ـ گرسنه‌ام .
ʔâmânatī ʔangōm haya.	۴۶ـ نگاهدار شما هستم .
ʔâmânattânim haya.	۴۷ـ نگاهدارتان هستم .
daykūžim.	۴۸ـ می کُشمش .
ʔawân lēra čī daxwēnawa?	۴۹ـ آن‌هااینجاچه‌می‌خوانند ؟
ʔawân hamīsa kitēb daxwēnawa.	۵۰ـ آن‌هاهمیشه‌کتاب‌می‌خوانند .
wâm lēra.	۵۱ـ من اینجا هستم .
ʔawa daṛōm.	۵۲ـ دارم می روم .

swēndī dâm ka nēwī naḷēm.	۵۳ـ سوگندم داد که نامش را نگویم .
dabē biṛōn.	۵۴ـ باید بروند .
biḷâ/bâ biṛōn.	۵۵ـ بگذار بروند .
dâ biṛōn.	۵۶ـ اجازه دارند بروند .
ʔagar biḷēy daḷēm.	۵۷ـ اگر بگویی می‌گویم .
datwânim biṛōm.	۵۸ـ می‌توانم بروم .
damawē biṛōm.	۵۹ـ می‌خواهم بروم .
nâhēlē biṛōm.	۶۰ـ نمی‌گذارد بروم .
nâwērim biṛōm.	۶۱ـ جرات نمی کنم بروم .
nakay bēy.	۶۲ـ مبادا بیایی .
nakâ bē.	۶۳ـ مبادا بیاید .
zōrim yârmatī tō dâwa.	۶۴ـ زیاد به‌تو کمک کرده‌ام .
swēndī dâm.	۶۵ـ سوگندم داد .
yârmatīyân dâwim.	۶۶ـ کمکم کرده‌اند .
sēwēkī dar-(h)ēnâ.	۶۷ـ سیبی بیرون آورد .
čitân dawē?	۶۸ـ چه می خواهید ؟
ba may kut.	۶۹ـ به ما گفت .
yakēk la darkay dâ.	۷۰ـ یکی به در زد .
rây girtim	۷۱ـ نگهم داشت .
warim nagirt lētân.	۷۲ـ نگرفتم ازتان .
bângyân kirdim.	۷۳ـ صدایم کردند .
dâya min.	۷۴ـ داد به من .
pēy kutim.	۷۵ـ بم گفت .
lagaḷ xōy birdī.	۷۶ـ با خودش برد .
sarit ʔēšândim.	۷۷ـ سرم را درد آوردی .
kičakay birdim.	۷۸ـ دخترم را برد .
sē jârim dīt.	۷۹ـ سه بار دیدم .
zōrim nasīḥat kird.	۸۰ـ خیلی نصحیت کردم .
xuškakânim xōš dawīst.	۸۱ـ خواهرها را دوست می‌داشتم .
birâkam nadītī	۸۲ـ برادرش را ندیدم .
birâkay nadītim.	۸۳ـ برادرم را ندید .

۸۴ـ بچه‌ام را نگه‌داشت .
mindâḷakay râ-girtim.

۸۵ـ بچه‌اش را نگه داشتم .
mindâḷakam râ-girtī.

۸۶ـ مبادا بیایید .
nakan bēn.

۸۷ـ کاش‌توانسته‌بودی‌بروی .
kâškī bittwânī bâya biṛōy.

۸۸ـ روزی در آنجا بودم .
ṛōžēkī lawē būm.

۸۹ـ ازکشورخودش‌آمده‌است .
la mamlakatī xōy hâtūwa.

۹۰ـ کاش نرفته بودی .
kâškī naṛōyšti būy.

۹۱ـ داشت آن دشت را تماشا می کرد ، چشمش به او افتاد .
tamâšây ʔaw daštay dakird, čâwī ba wī kawt.

۹۲ـ رادیو نبود ، به گرامافون گوش می دادیم .
râdyō nabū, gwēmân la girâmafōn dagirt.

۹۳ـ کاش می رفتی .
kâškī/biryâ/xōzga daṛōyštī.

۹۴ـ اگر می‌آمدم می دیدمش .
ʔagar bihâtimâya damdītī.

۹۵ـ کاش نرفته بودی .
kâškī nar̥ōyšti bây.

۹۶ـ فراموش کردم .
lē bīrim čū.

۹۷ـ فراموش می کنم .
lē bīrim dačē.

۹۸ـ فراموش کن .
lē bīrit bičē.

۹۹ـ خدا نکند بیایند .
xudâ nakâ bēn.

۱۰۰ـ هم رفتم ، هم آمدم .
hâtīšim, čūšim.

۱۰۱ـ یکی‌تان بمانید .
yakēktân bimēnin.

۱۰۲ـ کتابی که خریده‌ام روی میزاست .
kitēbakay ka kirīwima lasar mīzīya.

۱۰۳ـ دختر زیبایی که دیروز دیدی خواهر من است .
kiča jwânakay ka dwēnē dītūta xōškī mina.

۱۰۴ـ تهران شهر بزرگی است .
târân šârēkī gawraya.

۱۰۵ـ اینکه او کار نمی کند من نمی دانم .
ʔaway ka ʔaw kârē nadakâ ʔamin nâzânim.

ب ــ متن کردی همراه با برگردان آن به فارسی

hikâyat
حکایت

1) J̌ârēkī sē pyâwī kurd bō kâsbī dac̆na wul̤âtēkī dūr. C̆an
چَن دور ولاتکی دَچنَه کاسبی بُو کرد پیاوی سه جارکی

sâl̤yân pē dac̆ēw har yak la wân sī diramân wa dast daxan wa
وَ دَخَن دَست وَه دِرَمان سی وان لَه یَک هَر دَچو پِه سالیان

gar̤ânawa bō wul̤âtī xōyân.
خُویان ولاتی بُو گرَانَوَه

۱ــ یک بار سه مرد کرد به ولایتی دور برای کاسبی می روند. چند سال می گذرد و هر یک از آنها سی درم پیدا می کنند و به ولایت خودشان بر می گردند.

2) Zistân dabē. S̆awē r̤ēyân da ǰēyēkī dakawē wa la
لَه وَ دَکَوه جِیکی دَه ریان شَوه دَبه زستان

mâl̤ēkī mīwân dabin. Zōr mândū dabin. dūyân xawyân lē kawt wa
وَ کَوت لِه خَویان دویان دَبن ماندو زُور دَبن میوان مالِکی

yakyân harc̆ī hawlīdâ labar xamū nârâhatyân xawī lē nakawt.
نَکَوت لِه خَوی ناراحَتیان خَمو لبَر حَولیدا هَرچی یَکیان

hastâw c̆ū kin sâhab mâl̤aka ka la tanīs̆t ʔâwirgēkī dânīs̆t bū.
بو دانیشت آورگکی تَنیشت لَه کَه مالَکَه صاحَب کن چو هَستاو

۲ــ زمستان می شود. شب راهشان به دهی می افتد و در خانه‌ای مهمان می شوند. خیلی خسته بودند. دوتایشان به خواب می روند و یکیشان هر چه می کند به علت غم و ناراحتی خوابش نمی برد. بلند می شود و نزد صاحب خانه که در کنار آتشدان (اجاق) نشسته بود، می رود.

3) Zōr dâdanīs̆ēw hīc̆yân qisân nâkan. ʔaw ǰâr mīwânaka ba
بَه میوانَکَه جار اَوَ ناکَن قسان هیچیان دادَنیشو زُور

sâhab mâl̤akay ka kâbrâyakī zōr pīr bū dalē: "mâma, bōc̆ī qisân
قسان بُوچی مامَه دَلِه بو پیر زُور کابرایکی کَه مالَکَی صاحَب

nâkay?" ʔawīs̆ dalē: "kasī mâmī, ʔamin qisay ba pūlī dakam."
دَکَم پولی بَه قسَی. اَمن مامی کَسی دَلِه اَویش ناکَی

dalē: "qisay ba c̆andī?" dalē: "ba da pūlân." tamâh kâbrây
کابرای طَماح پولان دَه بَه دَلِه چَندی بَه قسَی دَلِه

haldagrēw da pūlân dadâ ba kâbrây pīraw dalē: "qisam bō bika."
بکَهٔ بُو قسَم دَلِه پیرَو کابرای بَه دَدا پولاْن دَه هَل دَ گرِو

۳ــ خیلی می نشینند و هیچ کدامشان حرف نمی زنند . این بار مهمان به صاحب خانه که مرد خیلی پیری بود می گوید : "عمو، چرا حرف نمی زنی ؟" او هم می گوید : "عزیز عمو، من حرف با پول می زنم . " می گوید : "حرفی به چند ؟" می گوید : "به ده پول . " طمع مرد را می گیرد و ده پول به مرد پیر می دهد و می گوید : "برایم حرف بزن . "

4) ʔawīš da pūlakay lē wardagrēw dalē: "kasī mâmī,
مامی کَسَی دَلِه وَردَگرِو لِه پولَکَیْ دَه اَویش

dinyâya ka zistân bū, bafir la ʔarzī dâ bū, rēt kawta jēyēkī
جیکی کَوتَه رِت بو دا اَرزی لَه بَفر بو زستان کَه دنیایَه

wa šawē lawē mâyawa, sibhaynē ka hastây, dītit sâwaw hawrīš
هَوریش ساوَو دیتت هَستای کَه صبحَینه مایَوَه لَوه شَوه وَ

ba ʔâsmânēwa nīya balâm kizabâyakī dē ʔagar darīšyân kirdī
کردی دَریشیان اگر دِه کزبَایکی بَلام نیَه آسمانوَه بَه

mabâdâ darē kawī, ʔawanda râwastâ hatâ kizabâyakay daxâ."
دَخا کزبَایکَیَ هَتا راوَستا اَوندَه کَوَی دَره مَبادا

ʔaway kutū bē dang bū.
بو دَنگ بِه کتو اَوَی

۴ــ او هم ده پول را از او می گیرد و می گوید : "عزیز عمو، اگر دنیا زمستان بود، برف در زمین بود، راهت به جایی افتاد و شب در آنجا ماندی، صبح که بلند شدی، دیدی هوا صاف است و ابری هم در آسمان نیست ولی سوزی می آید اگر بیرونت هم کردند مبادابراه بیفتی ، آنقدر بمان تا سوز تمام شود . "این را گفت و ساکت شد .

5) Kâbrâ kutī: "mâma, bōčī qisân nâkay?" ʔawīš jwâbī
جوابی اَویش ناکَی قسان بُوچی مامَه کتی کابرا

dâwa, kutī: "kasī mâmī, ʔamin qisân ba pūlī dakam. da diramim
درَمم دَه دَکَم پولی بَه قسان اَمن مامی کَسَی کتی داوَه

daya tâ qisat bō bikam." dīsânaka tamâh kâbrây girtū da pūlī
پولی دَه گرتو کابرای طَماح دیسانکَهَ بکم بُو قست تا دَیَه

dīkay dâ ba pyâwa pīrakay.
پیرکَی پیاوَه بَه دا دیکَی

۵ــ مرد گفت : "عمو، چرا حرف نمی زنی ؟" او هم جواب داد ، گفت : "عزیز عمو ، من

حرف با پول می زنم . ده درم به من بده تا برایت حرف بزنم ." دوباره طمع مرد را گرفت و ده پول دیگر به پیرمرد داد .

6) Kâbrây pīr diramakânī wargirtū kutī: "kasī mâmī, tâ qisayân lē napirsīwī la xō râ halmadaya." ?away kutū bē dang bū. Kâbrâ kutī: "mâma pīra, dīsân qisân pika." ?awīš jwâbī dâwa, kutī: "kasī mâmī, ?amin hīč qisayēkī bē pūl nâkam. Pūlim daya tâ qisat bō bikam." Kâbrâ kutī: "nīma." Kâbrây pīr jwâbī dâwa, kutī: "?agar wâya hastâ, birō binū."

کابرای پیر درَمَکانی وَرگرتو کتی کَسی مامی تا قسَیان لِه نَپرسیوی لِه خُو را هَلمَدَیَه. اَوَی کتو بِه دَنگ بو کابرا کتی مامَه پیرَه دیسان قسان پکَه اَویش جوابی داوَه کتی کَسی مامی اَمن هیچ قسَیکی بِه پول ناکَم. پولم دَیَه تا قسَت بُو بکَم کابرا کتی نیمَه کابرای پیر جوابی داوَه کتی اَگرَ وایَه هَستا برُو بنو

۶ـ مرد پیر درمها را گرفت و گفت : "عزیز عمو ، تا حرفی از تو نپرسیده‌اند خودبخود جواب نده . " این را گفت و ساکت شد . مرد گفت : " عموی پیر ، دوباره حرف بزن . " او هم جواب داد ، گفت : "عزیز عمو ، من هیچ حرفی بدون پول نمی زنم . پول به من بده تا برایت حرف بزنم . " مرد گفت : "ندارم . " پیرمرد جواب داد ، گفت : "اگر چنین است بلند شو ، برو بخواب . "

7) Kâbrâ hastâw čū sar jēgâkayū lēy nūst. bayânī dagal hâwrēkânī hastâw čūna darē. dītyân, bafir da ?arzī dâyaw bastūyatī, hawrēkīš ba dyârawa nīya balâm kizabâyakī tundī dē.

کابرا هَستاو چو سَر جِگاکَیو لِی نوست بَیانی دَگَل هاورِکانی هَستاو چونَه دَرِه دیتیان بَفر دَه اَرزی دایَو بَستویَتی هَورکیش بَه دیارَوَه نیَه بَلام کزَبایَکی تندی دِه

۷ـ مرد بلند شد و سرجایش (رختخوابش) رفت و خوابید . صبح با همراهانش بلند شد و بیرون رفتند . دیدند ، برف در زمین است و یخ بسته است ، ابری هم در آسمان نیست ولی سوز تندی می آید .

8) kâbrâ ba hâwrēkânī kut: "ʔamin nâyam, ʔangōš marōn."
مَرُوْن اَنگوْش نایَم اَمن کت هاورکانی بَه کابرا

la nēw xōyân dâ qisayân tēkawt. ʔawīš kutī: "bâ narōyn."
نَرُوْین با کتی اَویش تِه‌کَوت قسَیان دا خُویان نِو لَه

hâwrēkânī kutyân: "bâ birōyn, rōž laway xōštir nâbē." Kâbrâ
کابرا نابِه خُوشتر لَوَی رُوژ برُوین با کتیان هاورکانی

fikrēkī kirdū kutī: "ʔamin ʔaw qisayam ba da pūlân kirīwa,
کریوَه پولان دَه بَه قسَیَم اَو اَمن کتی کردو فکرکی

dagal ʔangō nâyam. ʔangōš ka darōn maylī xōtâna, ʔamin
اَمن خُوتانَه مَیلی دَرُوْن کَه اَنگوْش نایَم اَنگوْ دَگَل

nâyam."
نایم

۸ـ مرد به همراهانش گفت: "من نمی آیم، شما هم نروید." در بین خودشان حرف افتاد. او هم گفت: "بگذار نرویم." همراهانش گفتند: "بگذار برویم، روز از این خوشتر نمی شود." مرد فکری کرد و گفت: "من این حرف را به ده پول خریده‌ام، با شما نمی آیم. شما هم که می روید میل خودتان است، من نمی آیم."

9) ʔawân lēyândâw rōyštin. Kâbrâ pīraka hâta kinīw
کنیو هاتَه پیرَکَه کابرا رُویشتن لیان‌داو اَوان

kutī: "kurim bōčī narōyštī?" ʔawīš kutī: "mâma, labar ʔaw
اَو لَبَر مامَه کتی اَویش نَرُویشتی بُوچی کرم کتی

qisayay ka tō ba da pūlânit ba min firōšt."
فرُوشت من بَه پولانت دَه بَه تُو کَه قسَیَی

۹ـ آنها زدند و رفتند. پیرمرد نزد او آمد و گفت: "پسرم چرا نرفتی؟" او هم گفت: "عمو، بعلت آن حرفی که تو به ده پول به من فروختی"

10) zōrī pē načū, hawrēkī hēnâw bafir dâydâya. Pyâwaka
پیاوکَه دای‌دایَه بَفر هِناو هَورکی نَچو پِه زُوری

haw šawū haw rōžân lawē mâwaw rēgây lē gīrâ.
گیرا لِه رِگای ماوَو لَوِه رُوژان حَوْ شَوو حَوْ

۱۰ـ طولی نکشید، ابری آورد و برف باریدن گرفت. مرد هفت شب و هفت روز در آنجا ماند و راه بر او بسته شد.

11) rōžī haštum hawâ xōšī kird. ʔawīš xudâ ḥâfizī kirdū
رۆژی هشتم هَوا خۆشی کرد اَویش خدا حافظی کردو

lēydâw rōyšt. hēnda narōyšt, dītī, hâwrēkânī la sarmâ raq
لِیداو رۆیشت هِندَه نَرۆیشت دیتی هاورِکانی لَه سَرما رَق

halâtūn wa mirdūn. ʔawânī ba xâk ʔaspârdū pūlay ka pēyân bū
هَلاتون وَ مردون اَوانی بَه خاک اَسپاردو پولَی کَه پِیان بو

la gīrfânī darēnânū kutī: "wâ čâka bō mindâlakânyân barmawa."
لَه گیرفانی دَرِهنانو کتی وا چاکَه بۆ مندالَکانیان بَرمَوَه

۱۱– روز هشتم هوا خوش کرد . او هم خداحافظی کرد و زد و رفت . آن قدر نرفت ، دید ، همراهانش از سرما یخ بسته‌اند و مرده‌اند . آنان را به خاک سپرد و پولی که با آنان بود از جیبشان در آورد و گفت : "خوبست برای بچه‌هایشان ببرم . "

12) ʔaw rōža tâ ʔēwârē rōyšt. Šawī ba sar dâ hât. rēy da
اَو رۆژَه تا اِواره رۆیشت شَوی بَه سَر دا هات رِی دَه

kârwânsarâyēkī kawt. lawē mâwa. la nīwa šawē dâ hastū xustū
کاروانسَرایکی کَوت لَوِه ماوَه لَه نیوَه شَوِه دا هَستو خستو

hâtū hâwârēk paydâ bū. har wâ ka dirēž bibū, dītī, čan
هاتو هاوارِک پَیدا بو هَر وا کَه درِژ ببو دیتی چَن

nafarēk hâtnū haryēkī kōlabârēkī qursyân pē bū. Kârwânsarâčēka
نَفَرِک هاتنو هَریِکی کۆلَبارِکی قرصیان پِه بو کاروانسَرا چِکَه

dastū bajē hastăw rōyšt, qafazayēk ka la sūčī kârwânsarâkay
دَسو بَجِه هَستاو رۆیشت قَفَزَیِک کَه لَه سوچی کاروانسَراکَی

bū kirdīawa wa ʔawânīš ba kōlabârawa čūna nēw qafazakayawa.
بو کردیَوَه وَ اَوانیش بَه کۆلَبارَوَه چونَه نِو قَفَزَکَیَوَه

lapâšân kârwânsarâčēka qafazakay dâxistū hâtawa sar jēgâkay
لَه‌پاشان کاروانسَرا چِکَه قَفَزَکَی داخستو هاتوَه سَر جِگاکَی

xōyū lēy nūst.
خۆیو لِی نوست

۱۲– آن روز تا عصر رفت . شب فرا رسید . راهش به کاروانسرایی افتاد . در آن جا ماند . در نیمهٔ شب پچ پچ و سر و صدایی پیدا شد . همین طور که درازکش بود ، دید ، چند نفری آمدند و هر یک کوله‌پشته‌ای سنگین داشتند . کاروانسراچی فوری بلند شد و رفت ، قفسه‌ای را که در گوشهٔ کاروانسرا بود ، باز کردو آنان هم با کوله پشته‌ها توی قفسه رفتند . سپس

کاروانسراچی قفسه را بست و سر جای خود آمد و خوابید .

13) bayânī kâbrâ čan swârēkī la dūrawa dī ka ba
بَیانی کابرا چَن سوارکی لَه دورَوَه دی کَه بَه

ʔaslahawa rūyân da kârwânsarâkay kirdūwa wa kârwânsarâkayân
اَسلَحَوَه رویان دَه کاروانسَراکَی کردووَه وَ کاروانسَراکیان

da mihâsara nâ. yēkēk la wân hâta žūrēw ba kârwânsarâčīyakay
دَه محاصَره نا یکک لَه وان هاتَه ژورو بَه کاروانسَراچی یکَی

kut: "dwēnē šawē xazēnay pâšâyân dizīwa. šwēnī pēy wânmân tâ
کت دونِه شَوه خَزنَی پاشایان دزیوَه شونی پی وانمان تا

ʔēra halgirtūwa. ʔalʔân kē hâtūta ʔēra?" dastū bajē
اِرَه هَل گرتووَه اَلآن کِه هاتوتَه اِرَه دَستو بَجه

kârwânčēkī dī ka lawē bū halīdâyaw kutī: "dwēnē šawē hâtū
کاروانچکی دی کَه لَوه بو هَلی دایو کوتی دونِه شَوه هاتو

hâwârēk lēra dahât." ʔaw pyâwaš har ʔawanday dazânī.
هاوارک لِرَه دَهات اَو پیاوَش هَر اَوَندَی دَزانی

۱۳– صبح مرد چند سواری از دور دید که با اسلحه روی به کاروانسرا کرده اند و کاروانسرا را در محاصره نهادند . یکی از آنان آمدتو وبه کاروانسراچی گفت : "دیشب خزانهٔ پادشاه را دزدیده‌اند . رد پای آنها را تا اینجا گرفته‌ایم . حالا کی اینجا آمده است ؟" فوری کاروانچی دیگری که درآنجا بود بر شد و گفت : "دیشب سر و صدایی اینجا می آمد . " آن مرد هم همین اندازه می دانست .

14) Karwânsarâčēka kutī: "hīč nabūwa wa hīč kas nahâtūta
کاروانسَراچکَه کوتی هیچ نَبووَه وَ هیچ کَس نَهاتوتَه

ʔēra. ʔaw pyâwaš dirōyân dakâ." Swârakân zōr garânū hīčyân
اِرَه اَو پیاوَش درُویان دَکا . سوارَکان زُور گَرانو هیچیان

nadītawa. Kâbrây kârwânčīyân girtū zōryân lēdâ wa kutyân:
نَدیتَوَه کابرای کاروانچیان گرتو زُوریان لِهدا وَ کتیان

"bēw nabē, ʔatō dazânī." harčī hâwârī kird kas gwēy nadâya.
بو نَبه اَتُو دَزانی هَرچی هاواری کرد کَس گوی نَدایَه

۱۴– کاروانسراچی گفت : "هیچ نبوده است و هیچ کس اینجا نیامده است . این مرد هم دروغ می گوید . " سواران خیلی گشتند و هیچ ندیدند . مرد کاروانچی را گرفتند و خیلی زدند و گفتند : "باشد و نباشد ، تو می دانی . " هر چه فریاد کرد کسی گوش نداد .

15) law hâtū hâwâra ka būnawa čâwyân ba kâbrây kawtū
کُوتو کابرای بَه چاویان بونَوَه کَه هاوارَه هاتو لَو

lawyân pirsī: "ʔatō dwēnē šawē čit dīw čit nadī?" ʔawīš harčī
هَرچی اَویش نَدی چت دیو چت شَوه دونه اَتُو پرسی لَویان

ka dīt būy bō wânī gērâwa. ʔawânīš rōyštnū qafazakayân
قَفَزَکَیان رُویشتنو اَوانیش گِراوَه وانی بُو بوی دیت کَه

kirdawaw kōlabârakânū zōr šitī dīkaš ka ʔīdizētī būn daryân
دَریان بون ای دزتی کَه دیکَش شتی زُور کُولَبارَکانو کردَوَو

hēnâ. Kârwânsarâčēkaš rēy pē nišân dâ būn.
بون دا نشان پِه رِی کاروانسَراچکَش هِنا

۱۵– از این داد و فریاد که بشدند چشمشان به مرد افتاد و از او پرسیدند: "تو دیشب چه دیدی و چه ندیدی؟" او هم هر چه که دیده بود برای آنان بازگو کرد. آنها هم رفتند و قفسه را بازکردند و کوله پشته‌ها و خیلی چیز دیگر هم که مال دزدی بودند بیرون آوردند. کاروانسراچی هم راهنمایشان بود.

16) dastī dizakânū kârwânsarâčīyakaw kârwânčēkayân
کاروانچکَیان کاروانسَراچی یَکَوَ دزَکانو دَستی

bastnū dagal kâbrây hamūyân birdna kin pâšây. ʔaway bibū bō
بُو ببو اَوَی پاشای کن بردنَه هَمویان کابرای دَگَل بَستنو

pâšâyân gērâwa. Pâšâš ʔawânī la zindânē kirdū pūlēkī zōrī dâ
دا زُوری پولِکی کردو زندانِه لَه اَوانی پاشاش گِراوَه پاشایان

ba kâbrâyū ʔawīšī ʔâzâd kird.
کرد آزاد اَویشی کابرایو بَه

۱۶– دست دزدان و کاروانسراچی و کاروانچی را بستند و با مرد همه را نزد پادشاه بردند. آنچه شده بود برای پادشاه بازگو کردند. پادشاه هم آنها را به زندان انداخت و پول زیادی هم به مرد داد و آزادش کرد.

فصل پنجم

واژگان

الف ــ فهرست مصادر،همراه با ستاک گذشته و حال آن ها

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی	
آب‌پاشی کردن	-	نگ (پاشیدن)	ʔâw-piržândin	آوپرژاندن
آب‌تنی کردن	-	نگ (آمدن)	tē haḷ-(h)âtin	تێهەڵاتن
آتش زدن	-	نگ (دادن)	ʔâwir tē bar-dân	آورتێبەردان
آتش‌گرفتن	-	نگ (گرفتن)	ʔâwir-girtin	آورگرتن
آرام کردن	sirawēn-	sirawând-	sirawândin	سرەواندن
آرام گرفتن	sirawē-	sirawt-	sirawtin	سرەوتن
آرام گرفتن	-	نگ (بودن)	ʔahwan-būn	أهوەن‌بون
آرایش دادن	ṛâzēn-awa	ṛâzând-awa	ṛâzândn-awa	رازاندنەوە
آرایش شدن	ṛâzēn-awa	ṛâzâ-awa	ṛâzân-awa	رازانەوە
آرد کردن	-	نگ (کردن)	lē-kirdin	لێکردن
آزادشدن	-	نگ (بودن)	bar-būn	بەربون
آزادکردن	-	نگ (کردن)	bara lâ-kirdin	بەرەلاکردن
آزاد کردن	-	نگ (دادن)	bar-dân	بەردان
آسیاب‌کردن	-	نگ (کردن)	lē ʔâšī-kirdin	لێ‌آشی‌کردن
آشامیدن	-	نگ (خوردن)باپسوند -awa	xwârdn-awa	خواردنەوە

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی	
آشتی‌شدن– سازش‌کردن	–	نگ (افتادن)	ṛēk-kawtin	رِک‌کَوتن
آشتی شدن– سازش‌کردن	–	نگ (بودن) باپسوند -awa	ʔâš-būn-awa	آش‌بونَوَه
آشتی دادن	–	نگ (کردن) باپسوند -awa	ʔâš-kirdn-awa	آش‌کردنَوَه
آشفته شدن	šēw-	šēwâ-	šēwân	شِوان
آفریدن	xaḷqēn-	xaḷqând-	xaḷqândin	خَلقاندن
آگاه بودن .	–	نگ (بودن)	ʔâgâ-būn	آگابون
آماده کردن	–	نگ (کردن)	sâz-kirdin	سازکردن
آمدن	ē-	hât-	hâtin	هاتن
آوازخواندن	–	نگ (گفتن)	gōrânī-kutin	گۆرانی کتن
آوردن	hēn-	hēnâ-	hēnân	هِنان
آویزان شدن	–	نگ (بودن) باپسوند -awa	šōr-būn-awa	شۆربونَوَه
آویزان کردن	-âwas-	-âwasī-	haḷ-âwasīn	هَلاوَسین
از شیر گرفتن	–	نگ (کردن) باپسوند -awa	la šīr-kirdn-awa	لَه‌شیرکردنَوَه
ازکارافتادن	–	نگ (افتادن)	la kâr-kawtin	لَه‌کارکَوتن
ازهم جداکردن	–	نگ (کردن)	lēk-kirdin	لِک‌کردن
اجازه دادن	–	نگ (دادن)	ʔijâza-dân	اجازَه‌دان
احتیاج‌داشتن	–	نگ (بودن)	pē wīst-būn	پِەویست‌بون
افتادن	kaw-	kawt-	kawtin	کَوتن
امیدوار بودن	–	نگ (بودن)	ba hīwâ-būn	بَه‌هیوابون
امیدوار بودن	–	نگ (بودن)	tamâ pē-būn	طَماپِه بون

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
انداختن بزمین ،بزمین‌زدن	xa-	xist-	خستن xistin
انداختن بزمین ،بزمین‌زدن	hâwēž-	hâwīšt-	هاویشتن hâwīštin
انداختن ،به‌هدف‌زدن	hangēw-	hangâwt-	هَنگاوتن hangâwtin
اندوختن	-	نگ (کردن)	وَه‌خرکردن wa xiṛ-kirdin
ایستادگی کردن	-	نگ (فشار آوردن)	په‌چَقاندن pē-čaqqândin
ایستادن	-st-	-stâ-	راوَستان râ wa-stân
باختن ،شکست خوردن	bâz-	bâzī-	بازین bâzīn
باختن در قمار	dōrēn-	dōrând-	دۆراندن dōrândin
باد آمدن	-	نگ (آمدن)	باهاتن bâ-hâtin
باراندن	bârēn-	bârând-	باراندن bârândin
باریدن باران	bârē-	bârī-	بارین bârīn
باریدن برف	-	نگ (کردن)	کرێوه‌کردن kirēwa-kirdin
باز کردن	-	نگ (کردن) باپسوند -awa	کردنَوَه kirdn-awa
باز کردن با شدت	-	نگ (تکه تکه کردن)	هَل‌پچرین haḷ-pičrīn
بازگوکردن ،بازگرداندن	gēṛ-awa	gēṛâ-awa	گِرانَوَه gēṛân-awa
بازی کردن	-	نگ (دادن)	گَپ‌دان gap-dân
بازی کردن	-	نگ (کردن)	کایَه‌کردن kâya-kirdin
بالا انداختن	-	نگ (انداختن)	هَلاویشتن haḷ-(h)âwīštin
بالارفتن ازکوه ،فاسدشدن‌شیر	-	نگ (گردیدن)	هَل‌گَران haḷ-gaṛân
بالارفتن از پله	-	نگ (افتادن)	وَه‌سَرکَوتن wa sar-kawtin

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
بالارفتن‌ازدیواریادرخت	-ṛūsk-	-ṛūskâ-	پەهەڵروسکان pē haḷ-ṛūskân
بالا زدن	-	نگ (دادن) باپسوند -awa	هَلدانَوَه haḷ-dân-awa
بالا کشیدن	-	نگ (کشیدن)	هَلکِشان haḷ-kēšân
باورکردن ، ایمان‌آوردن	-	نگ (کردن)	باوَرکردن bâwar-kirdin
بجا آوردن	-	نگ (آوردن)	بَه‌جِه‌هِنان ba jē-hēnân
بخشیدن	baxš-	baxšī	بخشین baxšīn
بدرقه کردن ، فرستادن	-	نگ (کردن)	بَه‌رِه‌کردن ba ṛē-kirdin
بدست آمدن	-	نگ (افتادن)	وَه‌گیرکَوتن wa gīr-kawtin
بدست آوردن	-	نگ (آوردن)	وَه‌دَست‌هِنان wa dast-hēnân
براه افتادن	-	نگ (افتادن)	وَه‌رِه‌کَوتن wa ṛē-kawtin
براه انداختن	-	نگ (انداختن)	وَه‌رِه‌خستن wa ṛē-xistin
برداشتن ، بلندکردن	-	نگ (گرفتن)	هَلگرتن haḷ-girtin
برداشتن‌دوباره	-	نگ (گرفتن) باپسوند -awa	هَلگرتنَوَه haḷ-girtn-awa
بردن	ba-	bird-	بردن birdin
برگشتن ، واژگون‌شدن	-	نگ (گردیدن)	وَرگَران war-gaṛân
برگرداندن	-	نگ (گرداندن)	وَرگَراندن war-gaṛândin
بریان کردن	-	نگ (کردن)	سورکردن sūr-kirdin
بریدن	biṛ-	biṛī-	برین biṛīn
بزک کردن	-	نگ (کردن)	جوان‌کردن jwân-kirdin
بستن در و پنجره	-	نگ (دادن)	پِه‌وَه‌دان pē wa-dân

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
بستن بار وزخم ، منجمد شدن	bast-	bast-	bastin بَستن
بع بع کردن	bâḷēn-	bâḷând-	bâḷândin بالاندن
به‌عیادت‌رفتن ، دیدوبازدیدکردن	-	نگ (رفتن)	pē wa-čūn پێوَەچون
بغض کردن	-	نگ (بودن)	diḷ piṛ-būn دل‌پربون
بلند شدن	-	نگ (ایستادن)	ha(ḷ)-stân هَلستان
بلند کردن	-	نگ (آوردن)	haḷ-(h)ēnân هَل‌هێنان
بودن ، شدن	b-	bū-	būn بون
بهانه گرفتن	-	نگ (گرفتن)	palp-girtin پَلپ‌گرتن
بهم خوردن	-	نگ (رفتن)	tēk-čūn تێک‌چون
بهم زدن	-	نگ (دادن)	lēk-dân لێک‌دان
بیاد آمدن	-	نگ (آمدن)	wa bīr-hâtin وَەبیرهاتن
بیاد آوردن	-	نگ (آوردن)	wa bīr-hēnân وَەبیرهێنان
بیرون آمدن	-	نگ (آمدن)	dar-hâtin دَرهاتن
بیرون آوردن	-	نگ (آوردن)	dar-(h)ēnân دَرهێنان
پائین‌افتادن ، ریزش‌کردن	-	نگ (بودن) باپسوند -awa	bar-būn-awa بَربونَوَە
پایین انداختن	-	نگ (دادن) باپسوند -awa	bar-dân-awa بَردانَوَە
پارس کردن	waṛ-	waṛī-	waṛīn وَرین
پاروکردن ، جارو کردن	mâl-	mâlī-	mâlīn مالین
پاشیدن	piržēn-	piržând-	piržândin پرژاندن
پاک کردن	-	نگ (کردن) باپسوند -awa	xâwēn-kirdn-awa خاوێن‌کردنَوَە

گویش کردی مهاباد

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدرکردی
پالودن	pâlēw-	pâlâwt-	pâlâwtin پالاوتن
پراندن ،ردکردن‌ازآب‌وپل	paṛēn-awa	paṛând-awa	paṛândn-awa پَراندنَوَه
پرپرشدن‌گل ،خرد شدن	-	نگ (پارس‌کردن)	haḷ-waṛīn هَل‌وَرین
پرپر کردن گل	-waṛēn-	-waṛând-	haḷ-waṛândin هَل‌وَراندن
پرتاب‌کردن ،پایین‌انداختن	-	نگ (دادن)	firē-dân فرِه‌دان
پرتاب کردن سنگ	-	نگ (دادن)	pē dâ-dân پِه‌دادان
پرچ کردن	-	نگ (دادن) باپسوند -awa	parč-dân-awa پَرچ‌دانَوَه
پرسیدن	pirs-	pirsī-	pirsīn پرسین
پرکردن ،تپاندن	-	نگ (گرفتن)	dâ-girtin داگرتن
پروازدادن	-firēn-	-firând-	haḷ-firândin هَل‌فراندن
پرواز کردن	-fir-	-fiṛī-	haḷ-firīn هَل‌فرین
پرهیز کردن	-	نگ (کردن)	pârēz-kirdin پارِزکردن
پریدن	paṛ-	paṛī	paṛīn پَرین
پریدن از جا	-	نگ (پریدن)	râ-paṛīn راپَرین
پریشان بودن	-	نگ (بودن)	paṛēšân-būn پَرشان‌بون
پختن	lēnē-	lēnâ-	lēnân لِنان
پختن ، جوشانیدن	kuḷēn-	kuḷând-	kuḷândin کلاندن
پخته شدن ، جوشیدن	kuḷē-	kuḷī-	kuḷīn کلین
پخته شدن ، جوشیدن	kuḷē-	kuḷâ-	kuḷân کلان
پس گرفتن	-	نگ (ستدن) باپسوند -awa	ʔastândn-awa أستاندنَوَه

مصدر کردی		ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
دەبەرکردن	da bar-kirdin	نگ (کردن)	-	پوشیدن ، پوشاندن
دیتنەوە	dītn-awa	نگ (دیدن)	-	پیدا کردن ، کشف‌کردن
پچان	pēčân	pēčâ-	pēč -	پیچیدن
جولانەکردن	jūlâna-kirdin	نگ (کردن)	-	تاب بازی کردن
بادان	bâ-dân	نگ (دادن)	-	تاب دادن
نۆبەتەهاتن	nōbatē-hâtin	نگ (آمدن)	-	تب کردن
گراکردن	garâ-kirdin	نگ (کردن)	-	تخم ریزی کردن
تاشین	tâšīn	tâšī-	tâš-	تراشیدن
ترسان	tirsân	tirsâ-	tirs-	ترسیدن
ترساندن	tirsândin	tirsând-	tirsēn-	ترساندن
هەلکەوتن	hal-kawtin	نگ (افتادن)	-	ترقی کردن ، مستثنی‌شدن
قلشین	qalšīn	qalšī-	qalš-	ترک برداشتن
بەجێهشتن	ba jē-hištin	نگ (گذاشتن)	-	ترک کردن
تۆقاندن	tōqândin	tōqând-	tōqēn-	ترکاندن
تەقاندن	taqândin	taqând-	taqēn-	ترکاندن
تۆقین	tōqīn	tōqī-	tōq-	ترکیدن
تەقین	taqīn	taqī-	taq-	ترکیدن
تێکشین	tē-kušīn	نگ (فشار دادن)	-	ترید کردن
عەجایب‌مان	?ajâyib-mân	نگ (ماندن)	-	تعجب کردن
لاساکردنەوە	lâsâ-kirdn-awa	نگ (کردن) با پسوند awa-	-	تقلید کردن
جولان	jūlân	jūlâ-	jūlē-	تکان خوردن ، وول‌خوردن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
تکان خوردن ،وول‌خوردن	-	نگ (تکان‌خوردن) باپسوند -awa	جولانَوَه jūlân-awa
تکان‌خوردن ،وول‌خوردن	bizū-	bizūt-	بزوتن bizūtin
تکان دادن	jūlēn-	jūlând-	جولاندن jūlândin
تکان دادن	-	نگ (تکان‌دادن) باپسوند -awa	جولاندنَوَه jūlândn-awa
تکان دادن	bizūēn-	bizūând-	بزواندن bizūândin
تکه‌تکه‌کردن ،پاره‌کردن	pičr-	pičrī-	پچرین pičrīn
تکیه دادن ، لمیدن	-	نگ (دادن)	پال‌دانَوَه pâl-dân-awa
تلف شدن ، هدررفتن	-	نگ (رفتن)	هَدَرچون hadar-čūn
تماشاکردن	-	نگ (کردن)	سَیرکردن sayr-kirdin
تماشاکردن	-	نگ (کردن)	تَماشاکردن tamâšâ-kirdin
تماشاکردن	-	نگ (کردن)	چاولِه‌کردن čâw lē-kirdin
تمام شدن	birē-	birâ-	بران birân
تمام شدن	-	نگ (رفتن)	بَه‌سَرچون ba sar-čūn
تمام کردن	-	نگ (کردن)	تَواوکردن tawâw-kirdin
توانستن	twân-	twânī-	توانین twânīn
توهین کردن	-	نگ (کردن)	تَوهِین‌پِه‌کردن tawhēn pē-kirdin
تیر انداختن	-	نگ (نهادن)	پِه‌وَه‌نان pē wa-nân
جاروکردن	-	نگ (دادن)	گَسک‌لِه‌دان gask lē-dân
جاکردن مرغ	-	نگ (کردن)	داکردن dâ-kirdin
جبران‌کردن ،انتقام‌گرفتن	-	نگ (کردن) باپسوند -awa	تُولَه‌کردنَوَه tōla-kirdn-awa

مصدر کردی	ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
وران wērân	wērâ-	wēr-	جرات کردن
لەکۆلینەوە lē-kōlīn-awa	نگ (کندن)	-	جستجوکردن ، تحقیق‌کردن
سونەوە sūn-awa	sū-awa	sū-awa	جلادادن ، سودن
وەپێش‌خستن wa pēš-xistin	نگ (انداختن)	-	جلو انداختن
خڕکردنەوە xiṛ-kirdn-awa	نگ (کردن)	-	جمع کردن
جواب‌دانەوە jwâb-dân-awa	نگ (دادن)	-	جواب دادن
جۆشین jōšīn	jōšī	jōš-	جوش زدن ، حرص‌خوردن
جون jūn	jū-	jū-	جویدن
قیژاندن qīžândin	qīžând-	qīžēn-	جیغ‌کشیدن ، فریادکشیدن
چەنەلێدان čana lē-dân	نگ (دادن)	-	چانه زدن
تەآخنین tē-ʔâxnīn	-ʔâxnī-	-ʔâxn-	چپاندن ، تپاندن
لەوەراندن la-warândin	-warând-	-warēn-	چراندن
لەوەران la-warân	-warâ-	-war-	چریدن
پێوەنوساندن pē wa-nūsândin	-nūsând-	-nūsēn-	چسباندن
پێوەنوسان pē wa-nūsân	-nūsâ	-nūs-	چسبیدن
لێبواردن lē-bwârdin	-bwârd-	-bwēr-	چشم‌پوشی‌کردن ، گذشت‌کردن
چاوداگرتن čâw dâ-girtin	نگ (گرفتن)	-	چشمک‌زدن
خۆنوسکەبردنەوە xawnūska-birdn-awa	نگ (بردن)	-	چرت زدن
تکاندن tikândin	tikând-	tikēn-	چکاندن
تکان tikân	tikâ-	tikē-	چکیدن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
چیدن ، بافتن	čīn-	čīnī-	چینین čīnīn
حرف‌زدن ، صحبت‌کردن	-	نگ (کردن)	قسەکردن qisa-kirdin
خارج شدن	-	نگ (افتادن)	وەدَرکَوتن wa dar-kawtin
خاک کردن	-	نگ (انداختن)	لَەخاک‌خستن la xâk-xistin
خروشیدن	xirōš-	xirōšâ-	خرُوشان xirōšân
خریدن	kir-	kirī-	کرین kirīn
خجالت کشیدن	-	نگ (کشیدن)	خَجالَت‌کِشان xajâlat-kēšân
خفه شدن	xink-	xinkâ-	خنکان xinkân
خندیدن	-kan-	-kanī-	پِەکَنین pē-kanīn
خواباندن	nwēn-	nwând-	نواندن nwândin
خواب دیدن	-	نگ (دیدن)	خَون‌دیتن xawn-dītin
خوابیدن	nū-	nūst-	نوستن nūstin
خوابیدن	xaw-	xawt-	خَوتن xawtin
خواستن	wē-	wīst-	ویستن wīstin
خواستن با زور	-	نگ (ایستادن)	هَل‌وَستان haḷ wa-stân
خواندن	xwēn-	xwēnd-	خوِندن xwēndin
خوردن	xō-	xwârd-	خواردن xwârdin
خودداری کردن	-	نگ (گرفتن)	خُوراگرتن xō râ-girtin
دادن	da-	dâ-	دان dân
داشتن	-	نگ (بودن)	هَبون ha-būn

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی	
دانستن	zân-	zânī-	زانین	zânīn
دچار سختی شدن	-mēn-	-mâ-	لِه‌قَومان	lē qaw-mân
دچار سختی کردن	-mēn-	-mând-	لِه‌قَوماندن	lē qaw-mândin
دراز کشیدن	-	نگ (کشیدن)	راکِشان	râ-kēšân
دراندن ،پاره‌کردن	diṛēn-	diṛând-	دراندن	diṛândin
درد کردن ،دردآوردن	ʔēšē-	ʔēšâ-	اِشان	ʔēšân
در رفتن	-	نگ (پریدن)	دَرپَرین	dar-parīn
درست کردن	-	نگ (کردن)	درستکردن	durust-kirdin
دست برداشتن	-	نگ (بودن) باپسوند -awa	لَه‌کوڵبونَوَه	lakōḷ-būn-awa
دست زدن	-	نگ (دادن)	دَستلِه‌دان	dast lē-dân
درو کردن	-	نگ (کردن)	درونَه‌کردن	dirwēna-kirdin
دروغ گفتن	-	نگ (کردن)	درۆکردن	dirō-kirdin
درهم شدن ، مخلوط شدن	-	نگ (بودن)	تِکهَڵبون	tēk haḷ-būn
در هم فرو رفتن	-	نگ (فرو رفتن)	تِکچرژان	tēk-čiržân
درهم فرو کردن	-	نگ (فرو کردن)	تِکچرژاندن	tēk-čiržândin
دریده‌شدن ،پاره‌شدن	diṛē-	diṛâ-	دران	diṛân
دزدیدن	diz-	dizī-	دزین	dizīn
دعاکردن ،التماس‌کردن	pâr-awa	pârâ-awa	پارانَوَه	pârân-awa
دوختن	diṛ-	diṛū-	درون	diṛūn
دور شدن	-	نگ (رفتن)	لاچون	lâ-čūn

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
دوست داشتن	-	نگ (خواستن)	خوُشەویستن xōša-wīstin
دوشیدن	dōš-	dōšī-	دوُشین dōšīn
دویدن ،فرارکردن ،طلوع‌کردن	-	نگ (آمدن)	هَلاتن haḷ-(h)âtin
دیدن	bīn-	dīt-	دیتن dītin
ذبح کردن	-	نگ (کُشتن) باپسوند -awa	کشتنوَە kuštn-awa
ذخیره کردن ،روشن‌کردن‌تنور ،بستن	-	نگ (انداختن)	داخستن dâ-xistin
ذوب شدن	twē-awa	twâ-awa	توانوَە twân-awa
راضی بودن ،حظ کردن	-	نگ (بودن)	پەخوُش‌بون pē xōš-būn
راضی کردن	-	نگ (کردن)	راضی‌کردن ṛâzī-kirdin
راه دادن	-	نگ (دادن)	لادان lâ-dân
رد شدن ، گذشتن	-	نگ (بردن)	رابردن râ-birdin
رد شدن‌از روی آب و پل	-	نگ (پریدن)	پَرینوَە parīn-awa
رساندن	gayēn-	gayând-	گَیاندن gayândin
رسیدگی کردن	-	نگ (رسیدن)	راگَیشتن râ-gayštin
رسیدن	ga-	gayšt-	گَیشتن gayštin
رفتن	č-	čū-	چون čūn
رفتن	ṛō-	ṛōyšt-	روُیشتن ṛōyštin
رفتن	ṛō-	ṛōyī-	روُیین ṛǒyīn
روبرو شدن	-ângū-	-ângūt-	تِک‌هَلانگوتن tēk haḷ-ângūtin
روبرو کردن	-ângūēn-	-ângūând-	تِک‌هَلانگواندن tēk haḷ-ângūândin

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
روبوسی کردن	–	نگ (کردن)	ṛū mâč-kirdin روماچ‌کردن
روزه خوردن	–	نگ (خوردن)	ṛōžū-xwârdin رۆژوخواردن
روشن شدن	–	نگ (بودن)	haḷ-būn هَلبون
روشن کردن	–	نگ (کردن)	haḷ-kirdin هَلکردن
روی چیزی نهادن	–	نگ (نهادن)	ṛō-nân رۆنان
روی چیزی نهادن	–	نگ (نهادن)	dâ-nân دانان
روی چیزی نهادن	–	نگ (نهادن)	ṛō dâ-nân رۆدانان
روی هم چیدن	–	نگ (چیدن)	haḷ-čīnīn هَلچینین
ریختن	ṛēž-	ṛišt-	ṛištin رشتن
ریختن	ṛēžēn-	ṛēžând-	ṛēžândin رِژاندن
ریخته شدن	ṛēžē-	ṛēžâ-	ṛēžân رِژان
زائیدن	zē-	zâ-	zân زان
زایاندن	zēn-	zând-	zândin زاندن
زخم شدن	–	نگ (بودن)	birīndâr-būn بریندار‌بون
زخم شدن دوباره ، تازه‌شدن‌زخم	kūḷ-awa	kūḷâ-awa	kūḷân-awa کولانَوَه
زدن ، نصب کردن	–	نگ (دادن)	lē-dân لِه‌دان
زندگی کردن	žī-	žyâ-	žyân ژیان
زنده بودن	–	نگ (بودن)	zindū-būn زندوبون
زیاد شدن	–	نگ (بودن)	zōr-būn زۆربون
سپردن ، سفارش‌کردن	ʔaspēr-	ʔaspârd-	ʔaspârdin أسپاردن

مصدر کردی	ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
اَستاندن ʔastândin	ʔastând-	ʔastēn-	ستدن ، ستاندن
سَردان sar-dân	نگ (دادن)	-	سر زدن
سَرمابون sarmâ-būn	نگ (بودن)	-	سرماخوردن
مندال‌لەبەرچون mindâḷ labar-čūn	نگ (رفتن)	-	سقط جنین کردن
لەکوتن lē-kawtin	نگ (افتادن)	-	سقوط کردن ،ازکارافتادن
سواربون swâr-būn	نگ (بودن)	-	سوار شدن
سوتان sūtân	sūtâ-	sūtē-	سوختن
سوتاندن sūtândin	sūtând-	sūtēn-	سوزاندن
دَس‌پەکردن das pē-kirdin	نگ (کردن)	-	شروع کردن
ششتن šuštin	šušt-	šō-	شستن بدن و ظرف
شیوکردن šīw-kirdin	نگ (کردن)		شستن لباس
شعرکتن šeʔr-kutin	نگ (گفتن)	-	شعر گفتن
قلشاندن qalšândin	qalšând-	qalšēn-	شکاف دادن
شکاندن šikândin	šikând-	šikēn-	شکاندن
شکان šikân	šikâ-	šik-	شکستن ، شکسته شدن
پشکوتن piškūtin	piškūt-	piškūē-	شکفتن
پشکواندن piškūândin	piškūând-	piškūēn-	شکفته‌کردن
زگ‌چون zig-čūn	نگ (رفتن)	-	شکم رفتن ، اسهال داشتن
بژاردن bižârdin	bižârd-	bižēr-	شمردن
اژماردن ʔažmârdin	ʔažmârd-	ʔažmēr-	شمردن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی	
شناختن	nâs-	nâsī-	nâsīn	ناسین
شناساندن ، معرفی کردن	nâsēn-	nâsând-	nâsândin	ناساندن
شنا کردن	-	نگ (کردن)	mala-kirdin	مَلَه‌کردن
شنیدن	bīs-	bīst-	bīstin	بیستن
شنیدن	-	نگ (بودن)	gwē lē-būn	گوێ‌لێ‌بون
شیهه کشیدن	ḥīlēn-	ḥīlând-	ḥīlândin	حیلاندن
صدا کردن	-	نگ (کردن)	bâng-kirdin	بانگ‌کردن
صدای گاومیش کردن	naqqēn-	naqqând-	naqqândin	نقاندن
طی کردن ، اندازه گرفتن	pēw-	pēwâ-	pēwân	پێوان
عَر عَر کردن	zaṛṛēn-	zaṛṛând-	zaṛṛândin	زڕاندن
عشق‌بازی‌کردن ، دوست‌داشتن ، عاشق‌شدن	-	نگ (کردن)	haz-lē-kirdin	هَزلێ‌کردن
عقب افتادن	-	نگ (افتادن)	wa dwâ-kawtin	وەدواکَوتن
عقد کردن	-	نگ (کردن)	mâra-kirdin	مارەکردن
عکس انداختن	-	نگ (انداختن)	?aks-hâwīštin	عَکس‌هاویشتن
عوض شدن	gōṛē-	gōṛâ-	gōṛân	گۆڕان
عوض کردن	gōṛ-	gōṛī-	gōṛīn	گۆڕین
غارت کردن	-	نگ (کردن)	tâlân-kirdin	تالان‌کردن
غُرغُر کردن	bōḷēn-	bōḷând-	bōḷândin	بۆڵاندن
غروب کردن	-	نگ (بودن)	?âwâ-būn	آوابون
غضب‌کردن ، عصبانی‌شدن	-	نگ (بودن)	qals-būn	قلس‌بون

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
غضب‌کردن ، عصبانی شدن	-	نگ (ایستادن)	qīn haḷ-stân قین‌هەڵستان
غضب‌کردن ، عصبانی شدن	-	نگ (ایستادن)	req haḷ-stân رق‌هەڵستان
فایده داشتن	-	نگ (بودن)	fâyda-būn فایدەبون
فراموش کردن	-	نگ (رفتن)	lē bīr-čūn لەبیرچون
فرستادن	nēr-	nârd-	nârdin ناردن
فرق داشتن	-	نگ (بودن)	jwē-būn جوەبون
فرمودن	farmū-	farmū-	farmūn فەرمون
فروآمدن	-	نگ (آمدن)	dâ-hâtin داهاتن
فرو آوردن	-	نگ (خواباندن)	dâ-nwândin دانواندن
فروختن	firōš-	firōšt-	firōštin فرۆشتن
فرو رفتن	čirzē-	čirzâ-	čirzân چرژان
فرو رفتن	-	نگ (رفتن)	tē râ-čūn تەراچون
فرو کردن	čirzēn-	čirzând-	čirzândin چرژاندن
فروکردن	-	نگ (کردن)	tē râ-kirdin تەراکردن
فرو کردن	-	نگ (فشار آوردن)	tē-čaqqândin تەچەقاندن
فرو کردن	-	نگ (نهادن)	tē-nân تەنان
فشار آوردن ، فرو کردن	čaqqēn-	čaqqând-	čaqqândin چەقاندن
فشار دادن ، کشیدن	kuš-	kušī-	kušīn کشین
فهماندن	-	نگ (رساندن)	tē-gayândin تەگەیاندن
فهمیدن ، درک‌کردن	fâm-	fâmī-	fâmīn فامین

مصدر کردی	ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
تێگەیشتن tē-gayštin	نگ (رسیدن)	–	فهمیدن ، درک کردن
تاون‌کردن tâwn-kirdin	نگ (کردن)	–	قالی بافتن
دەبەرمردن da bar-mirdin	نگ (مردن)	–	قربان رفتن
قمارکردن qumâr-kirdin	نگ (کردن)	–	قمار کردن
تۆران tōrân	tōrâ-	tōrē-	قهر کردن
زیزبون zīz-būn	نگ (بودن)	–	قهر کردن
کارکردن kâr-kirdin	نگ (کردن)	–	کار کردن
چاندن čândin	čând-	čēn-	کاشتن
کردن kirdin	kird-	ka-	کردن
کشتن kuštin	kušt-	kūž-	کشتن
زۆرەوانی‌گرتن zōrawânī-girtin	نگ (گرفتن)	–	کشتی‌گرفتن
کێشان kēšân	kēšâ-	kēš-	کشیدن ، رسم کردن
کێشک‌کێشان kēšk-kēšân	نگ (کشیدن)	–	کشیک دادن
یارمەتی‌دان yârmatī-dân	نگ (دادن)	–	کمک کردن
وەلانان wa lâ-nân	نگ (نهادن)	–	کنار زدن
صبرکردنەوە sabr-kirdn-awa	نگ (کردن) باپسوند -awa	–	کند کردن ، آهسته کردن
کۆلین kōlīn	kōlī-	kōl-	کندن
هەڵکەندن haḷ-kandin	-kand-	-kan-	کندن
هەڵقەندن haḷ-qandin	-qand-	-qan-	کندن
کوتان kutân	kutâ-	kut-	کوبیدن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
کوبیدن گندم	-	نگ (کردن)	گرەکردن gēra-kirdin
کوک کردن	-	نگ (کردن)	قرمیش‌کردن qurmīš-kirdin
گاز زدن	gaz-	gast-	گستن gastin
گذاشتن، اجازه‌دادن	hēl-	hēlī-	هلین hēlīn
گذاشتن، اجازه‌دادن	hēl-	hišt-	هشتن hištin
گرداندن	gaṛēn-	gaṛând-	گراندن gaṛândin
گردیدن، گردش کردن	gaṛē-	gaṛâ-	گران gaṛân
گردگیری کردن	-	نگ (گرفتن)	تۆزگرتن tōz-girtin
گرسنه بودن	-	نگ (بودن)	برسی‌بون birsī-būn
گرفتن	gīr-	girt-	گرتن girtin
گرفتن	-	نگ (گرفتن)	وەرگرتن war-girtin
گریه کردن	girī-	giryâ-	گریان giryân
گسیختن، پاره کردن	pisēn-	pisând-	پساندن pisândin
گسیخته‌شدن، پاره‌شدن	pisē-	pisâ-	پسان pisân
گفتن	ḷē-	gut-	گتن gutin
گفتن	ḷē-	kut-	کتن kutin
گفتن	ḷē-	wut-	وتن wutin
گمان کردن	-	نگ (بودن)	پەوابون pē wâ-būn
گم شدن	-	نگ (بودن)	ون‌بون wen-būn
گم کردن	-	نگ (کردن)	ون‌کردن wen-kirdin

مصدر کردی	ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
گوەدان gwē-dân	نگ (دادن)	-	گوش دادن
گژبون gēž-būn	نگ (بودن)	-	گیج شدن
گیرسان gīrsân	gīrsâ-	gīrsē-	گیر کردن
لذّت لەبردن lazzat lē-birdin	نگ (بردن)	-	لذت بردن
لرزاندن larzândin	larzând-	larzēn-	لرزاندن
لرزین larzīn	larzī-	larz-	لرزیدن
پانبونوَه pân-būn-awa	نگ (بودن) باپسوند -awa	-	لەشدن ، پهن شدن
پانکردنوَه pân-kirdn-awa	نگ (کردن) باپسوند -awa	-	له کردن ، پهن کردن
هَلخلیسکان haḷ-xelīskân	-xelīskâ-	-xelīsk-	لیز خوردن
مان mân	mâ-	mēn-	ماندن
لاتاوهاویشتن lâtâw-hâwīštin	نگ (انداختن)	-	متلک گفتن
پەهَلکتن pē haḷ-kutin	نگ (گفتن)	-	مدح گفتن
دامزران dâ-mazrân	dâ-mazrâ-	dâ-mazrē-	مرتب شدن ، استخدام شدن
دامزراندن dâ-mazrândin	dâ-mazrând-	dâ-mazrēn-	مرتب کردن ، استخدام کردن
رکخستن rēk-xistin	نگ (انداختن)	-	مرتب کردن ، استخدام کردن
پچانوَه pēčân-awa	نگ (پیچیدن) باپسوند -awa	-	مچاله کردن ، پیچاندن
دورەدان dawra-dân	نگ (دادن)	-	محاصره کردن
محتاجبون muḥtâj-būn	نگ (بودن)	-	محتاج بودن
تکهَلکردن tēk haḷ-kirdin	نگ (کردن)	-	مخلوط کردن
مردن mirdin	mird-	mir-	مردن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
مطالعه کردن	-	نگ (خواندن) باپسوند -awa	xwēndn-awa خوندنَوَه
مصالحه کردن ،درست‌کردن	-	نگ (کردن) باپسوند -awa	čâ-kirdn-awa چاکردنَوَه
معطل شدن ،گیر بودن	-	نگ (بودن)	gīr-būn گیربون
معطل کردن	-	نگ (کردن)	gīr-kirdin گیرکردن
معطل کردن	-	نگ (کردن)	maḥtal-kirdin مَحتل‌کردن
مغلوب کردن	-	نگ (جرات کردن)	pē-wērân پەوِران
مقایسه کردن ،ارزشیابی‌کردن	-sangēn-	-sangând-	haḷ-sangândin هَل‌سَنگاندن
مکیدن	miž-	mižt-	mižtin مژتن
ممکن بودن	-	نگ (بودن)	mumken-būn ممکن‌بون
منتظر بودن	-	نگ (بودن)	čâwa ṛē-būn چاوَره‌بون
منتظر گذاشتن	-	نگ (کردن)	čâwa ṛē-kirdin چاوَره‌کردن
منت کشیدن	-	نگ (کشیدن)	minat-kēšân منَت‌کِشان
مهار کردن	-	نگ (بستن) باپسوند -awa	bastn-awa بَستنَوَه
مهر زدن	-	نگ (دادن)	mōr lē-dân مُورلِه‌دان
مهمانی دادن	-	نگ (دادن)	mīwânī-dân میوانی‌دان
میل شدید داشتن	-	نگ (رفتن)	swē-čūn سوِه‌چون
ناز کردن	nâz-	nâzī-	nâzīn نازین
ناسزا گفتن	-	نگ (دادن)	jinēw-dân جنِودان
نالیدن	nâl-	nâlī-	nâlīn نالین
نسیه دادن ،قرض‌دادن	-	نگ (دادن)	qarz-dân قَرض‌دان

مصدر کردی	ستاک گذشته	ستاک حال	معادل فارسی
سِرَه‌تِه‌گرتن sēra tē-girtin	نگ (گرفتن)	-	نشانه گرفتن
نیشاندن nīšândin	nīšând-	nīšēn-	نشاندن
دانیشاندن dâ-nīšândin	نگ (نشاندن)	-	نشاندن روی زمین
نیشتن nīštin	nīšt-	nīš-	نشستن
دانیشتن dâ-nīštin	نگ (نشستن)	-	نشستن روی‌زمین
هَل‌نیشتن haḷ-nīštin	نگ (نشستن)	-	نشستن پرنده
نَڕاندن naṛṛândin	naṛṛând-	naṛṛēn-	نعره زدن
گوێستنَوَه gwēstn-awa	gwēst-awa	gwēz-awa	نقل‌مکان‌دادن ،اسباب‌کشی‌کردن
روانین ṛwânīn	ṛwânī-	ṛwân-	نگاه کردن
آمانَت‌بون ʔâmânat-būn	نگ (بودن)	-	نگاهدار بودن
راگرتن râ-girtin	نگ (گرفتن)	-	نگاهداری کردن
نگَران‌بون nigarân-būn	نگ (بودن)	-	نگران شدن
نوسین nūsīn	nūsī-	nūs-	نوشتن
نوسینَوَه nūsīn-awa	نگ (نوشتن) باپسوند -awa	-	نوشتن مشق
چینه‌کردن čīna-kirdin	نگ (کردن)	-	نوک زدن
نان nân	nâ-	nē-	نهادن
وَستان wa-stân	نگ (ایستادن)	-	وا ایستادن ،بازماندن
بژارکردن bižâr-kirdin	نگ (کردن)	-	وجین کردن
هَل‌مسان haḷ-misân	-misâ-	-misē-	ورم کردن
اَستوربون ʔastūr-būn	نگ (بودن)	-	ورم کردن

معادل فارسی	ستاک حال	ستاک گذشته	مصدر کردی
وصله کردن	–	نگ (کردن)	pīna-kirdin پینەکردن
وصیت کردن	–	نگ (کردن)	wasēt-kirdin وەصێت کردن
وضو گرفتن	–	نگ (گرفتن)	das nwēž-girtin دەس‌نوێژگرتن
وعده دادن	–	نگ (دادن)	qawl-dân قەول‌دان
ول کردن ،به‌حال‌خودگذاشتن	–	نگ (گردیدن)	lē-gaṛân لێگەڕان
هار شدن	–	نگ (بودن)	hâr-būn هاربون
هجوم آوردن	–	نگ (آوردن)	hirš-hēnân هرش‌هێنان
هل دادن	–	نگ (نهادن)	pâḷ pēwa-nân پاڵ‌پەوەنان
همراه بودن ،همراه‌داشتن	–	نگ (بودن)	pē-būn پەبون
همراهی کردن	–	نگ (انداختن)	lagaḷ-xistin لەگەڵ‌خستن
یاد دادن	–	نگ (کردن)	fēr-kirdin فێرکردن
یاد گرفتن	–	نگ (بودن)	fēr-būn فێربون
یار گرفتن	–	نگ (گرفتن)	dōst-girtin دۆست‌گرتن
یاغی شدن	–	نگ (بودن)	yâɣī-būn یاغی‌بون
یخ‌بستن ، سفت‌شدن	–	نگ (بودن)	raq-būn رەق‌بون
یدک کشیدن	–	نگ (کشیدن)	la dwâ-kēšân لەدواکێشان

ب ــ فهرست واژه ها

آ

آب	ʔâw	آو
آباد	ʔâwadân	آوَدان
آبادی	ʔâwadânī	آوَدانی
آبادی	ʔâwâʔī	آوائی
آب اناز	ʔâwī-hanârē	آوی هَنارِه
آب بینی	čilim	چلم
آب پاش	ʔâwpâš	آو پاش
آبخوری	šarba	شَربَه
آبدارخانه	ʔâwdârī	آوداری
آب دوغ	dō	دُو
آب دیده	ʔâwa-sū	آوَسو
آبرو	ʔâbrū	آبرو
آبرو دار	baʔâbrū	بَه آبرو
آبستن	ʔâwēs	آوِس
آبشار	ʔâw-haldēr	آوهَلدِر
آبشار	tâfga	تافگَه
آبکش	ʔâwkēš	آوکِش
آبکش، صافی	sūzma	سوزمه
آب گرم	ʔâwī-garm	آوی‌گَرم
آبگوشت	šurbâw	شرباو
آب نبات	ʔâb-nabât	آب نَبات
آب و هوا	ʔâwū-hawâ	آو و هَوا
آبی	šīn	شین
آتش	ʔâwir	آور
آتش	ʔâgir	آگر
آتشدان	ʔâgirdân	آگردان
آتش گردان	tâwlama	تاولَمَه
آتشین	ʔâgirīn	آگرین
آجر	xištī-sūr	خشتی سور

آجیل	ʔâjīl	آجیل
آخ	ʔâx	آخ
آخ	ʔōx	اُخ
آخر	ʔâxir	آخر
آخرت	ʔaw-dinyâ	اُودنیا
آخرت	ʔâxirī-zamân	آخری زَمان
آخور	ʔâxōr	آخوُر
آخوند	malâ	مَلا
آدم توخالی	h̥ōr̥	حُرٌ
آدم سبک ، جلف	bilḥ	بلح
آدم سبک ، جلف	paz	پَز
آرام ، ساکن	suknâ	سکنا
آرامش	qiniyât	قنیات
آرد	ʔârd	آرد
آردی	ʔârdâwī	آرداوی
آری	ʔarē	اَره
آرزو	ʔâwât	آوات
آرزو	hawiyâ	هَویا
آرزو	ʔârazū	آرَزو
آرنج	ʔânīsk	آنیسک
آروغ	qirp	قرپ
آزاد	ʔâzâd	آزاد
آزاد	sarbast	سَربَست
آسان	hâsân	هاسان
آسایش ، استراحت کردن	hasânawa	هَسانَوَه
آستر	bar	بَر
آسمان	ʔâsmân	آسمان
آسمان بدون ابر	sâmâḷ	سامال
آسمان بدون ابر	sâw	ساو
آسوده	ʔâsūda	آسودَه
آسوده	hasâ	هَسا

آسیاب	ʔâš	آش
آسیابان	ʔâšawân	آشَوان
آش	ʔâš	آش
آشفته	šēwâw	شِواو
آشفته ، کلاف‌سردرگم	ʔâlōz	آلۆز
آش ماسپت	duklīv	دکلیو
آشتی	ʔâštī	آشتی
آشنا	ʔâšnâ	آشنا
آشوب	qawmâw	قَوماو
آغل	hōl	هۆل
آغل	ʔâɣal	آغَل
آغوز ، سرشیر	firō	فرۆ
آغوش، بغل	bâwaš	باوَش
آفت	ʔâfat	آفَت
آفتاب ، لحظه	tâw	تاو
آفتاب ، لحظه	hatâw	هَتاو
آفتابه	ʔâftâwa	آفتاوَه
آفریننده	xaḻqanda	خَلقَندَه
آقا	ʔâqâ	آقا
آقاوار	ʔâqâyâna	آقایانَه
آگاه، مراقب	ʔâgâ	آگا
آگاه، مراقب	ʔâgâdâr	آگادار
آگاهی	ʔâgâdârī	آگاداری
آلاچیق	sâbât	سابات
آلبالو	ʔâlū-bâlū	آلوبالو
آلوچه	halūča	هَلوچَه
آلوزرد	qaysī	قَیسی
آماده	sâz	ساز
آماده	ḥâzir	حاضر
آمد و رفت	ʔâmū-šō	آمو شۆ
آمرزیده	xwâlē-xōš-bū	خوالِه خۆش بو

آمرزیده	ʔafū-kirâw	عَفو کراو
آمیخته ، مخلوط	tēkaḷ	تِه کَل
آنا ، فوری	das-bajē	دَس بَجه
آنجا	ʔawē	اَوه
آنطرف	ʔaw-lâydâ	اَولای دا
آنطرف	ʔaw-lâ	اَولا
آنگاه	ʔaw-jâr	اَوجار
آنوقت	ʔaw-waxt	اَو وَخت
آنوقت	ʔaw-dam	اَو دَم
آواز	gōrânī	گۆرانی
آویزان	ʔâwēzân	آوِزان
آویزان	šōr	شۆر
آویزان	haḷâwasrâw	هَلاوَسراو
آه	ʔây	آی
آه	ʔuxay	اخَی
آهک	qisl	قسل
آهن	ʔâsin	آسن
آهنگ	hawâ	هَوا
آهنگر	ʔâsingar	آسنگَر
آهنگری	ʔâsingarī	آسنگَری
آهنین	ʔâsinīn	آسنین
آهو	ʔâsk	آسک
آی	ʔay	اَی
آی	ʔâyš	آیش
آیا	ʔadī	اَدی
آیا	ʔarī	آَری
آیا	ʔâyâ	آیا
آینه	ʔâwēna	آوِنَه
ابد	ʔabad	اَبَد
ابر	hawr	هَور

فارسی		کردی
ابرو	birō	برۆ
ابریشم	ʔâwrīšim	آوریشم
ابله	dalū	دَلو
اثر ، رد پا	šwēn	شوێن
اجاره	kirē	کرێ
اجازه	ʔijâza	اجازَه
اجاق	ʔâwirg	آورگ
اجاق	wajâx	وَجاخ
اجاق	ʔâgirdân	آگردان
اجر	jazâ	جَزا
اجل	ʔajal	اَجَل
اختیار	ʔixtiyâr	اختیار
اخلاف ، پسران	natawa	نَتَوَه
اخمو	girž	گرژ
اذان ، صدا	bâng	بانگ
اذیت	ʔazēt	اَذِت
ارباب	ʔarbâb	اَرباب
اردک ماده	bōra	بۆرَه
اردک نر	sōna	سۆنَه
اردو	hordū	هۆردو
اردوگاه	hordūgâ	هۆردوگا
ارزان	harzân	هَرزان
ارزن	harzin	هَرزن
از	la	لَه
از این ببعد	laway-dwâ	لَوَی دوا
از این جا	lēradâ	له رَدا
از برای ، بعلت	labar	لَبَر
ازکی ،ازچه‌وقت	lakangēwa	لَه کَنگوَه
ازل	ʔazal	اَزَل
اره	mušâr	مشار
اژدها	ʔaždihâ	اَژدها

اسب	wuḷâγ	ولاغ
اسب (سال اول)	ǰânū	جانو
اسب نر (سال دوم)	ǰânū-ʔasp	جانواَسپ
اسب ماده (سال دوم)	ǰânū-mâyīn	جانومایین
اسب نر	ʔasp	اَسپ
اسب ماده، مادیان	mâyīn	مایین
اسب اخته‌شده	yaxta	یَختَه
استاد صنعتگر	wastâ	وَستا
استاد معلم	mâmustâ	ماموستا
استخر	gōl	گۆل
استخوان	ʔēsk	ایسک
استراحت	ʔisrâḥat	اسراحت
استکان	ʔistikân	استکان
اسفناج	ʔaspanâγ	اَسپَناغ
اسلحه	ʔaslaḥa	اَسلَحَه
اسلحه	čak	چَک
اسم، نام	nēw	نیو
اسهال	zig-čūn	زگ‌چون
اسیر	dīl	دیل
اسیر	(y)ixsīr	یخسیر
اسیر	yaxsīr	یَخسیر
اشک	firmēsk	فرمیسک
اصرار	ʔisrâr	اصرار
اصل	ʔasl	اَصل
اطاق	watâq	وَطاق
اطراف، دور و بر	dawrū-baɪ	دَور و بَر
اعتبار	ʔiḥtibâr	احتبار
افاده	daʔē	دَعیه
افتخار	ʔiftixâr	افتخار
افسار	hawsâr	هَوسار
افسانه	nazīra	نَظیرَه

افق	ʔâsō	آسۆ
اقبال	ʔiqbâl	اقبال
اکنون ، حال	(h)ēstâ	هستا
اگر	ʔagar	اَگَر
اگر چه	ʔagarčī	اَگَر چی
اگر نه	ʔagarna	اَگَر نَه
الاغ ، خر	kar	کَر
الآن	ʔalʔân	اَلآن
البته	halbatta	هَلبَتَّه
التماس	pârânawa	پارانَوَه
الک	hēlak	هێلَک
الکن	pisk	پِسک
النگو	bâzna	بازنَه
امّا ، ولی	baḷâm/biḷâm	بَلام/بلام
امّا ، ولی	walī	وَلی
امام	ʔimân	امام
امانت	ʔâmânat	آمانَت
امر	ʔamr	اَمر
امروز	ʔawṛō	اَو رۆ
امسال	ʔawsâḷ	اَوسال
امشب	ʔimšaw	امشَو
امید	humēd	همێد
امید	tamâ	طَما
امید	hīwâ	هیوا
امیدوار	tamâdâr	طَمادار
امیدوار	humēdwâr	همێدوار
امیر	(ʔa)mīr	اَمیر
انار	hanâr	هَنار
انبار	ʔambâr	اَمبار
انبانه	hambâna	هَمبانَه
انبر	mâša	ماشَه

انجیر	hanjīr	هَنجیر
اندازه	ʔandâza	اَندازَه
اندازه	bâristâʔī	بارستائی
انسان	ʔinsân	انسان
انشاءالله	ʔinšâḷḷâ	انشالّا
انگشت	qâmk	قامک
انگشتر	ʔangustīḷa	انگستیلَه
انگشتانه	qūčaka	قوچَکَه
انگور	tirē	تره
او	ʔaw	اَو
اوّلا	hawwalīn	هَوّلَین
اوّلین اشعهٔ آفتاب	gizīng	گزنیگ
اهل و عیال	mâḷū-mindâḷ	مالومندال
اهلی	râm	رام
ای	ʔay	اَی
ایراد	ʔīrâd	ایراد
ایشان ، آنها	ʔawân	اَوان
ایل	ʔēl	عِل
ایمان	ʔīmân	ایمان
ایمان	bâwar	باوَر
این ، آن	ʔawa	اَوَه
اینجا	ʔēra	ارَه
اینجا	ʔaw-jēya	اَوجیَه
اینطرف	ʔaw-lâya	اَولایَه
اینطور	ʔaw-jūra	اَوجورَه
اینقدر ، آنقدر	ʔawanda	اَوَندَه
اینقدر ، آنقدر	hēnda	هندَه
این همه	ʔaw-hamū	اَوهَمو
ایوان	haywân	هَیوان
اینها	ʔawâna	اَوانَه

ب

با ، همراه	dagal̥	دَگَل
با ، همراه	lagal̥	لَگَل
بابونه	baybūn	بَیبون
بانلاق	zal	زَل
باج	bâj	باج
باجناق	ʔâwâl-zâwa	آوالزاوَه
باد	bâ	با
باد	bây	بای
باد ضعیف ،سوز	kiza-bây	کزَه بای
بادام	bâdâm	بادام
بادبادک	bâdawa	بادَوَه
بادبزن	bâwašēn	باوَشِن
بادنجان	bâyinjânī-ṛaš	باینجانی رَش
بار ، دفعه	jâr	جار
بار ، دفعه	kar̥at	کَرَت
باران	bârân	باران
بار وبنه	bârga	بارگَه
باریک	bârīk	باریک
باز (پرنده)	bâz	باز
باز (قید)	ʔawa	اَوَه
باز (قید)	ʔâwâla	آوالَه
بازار	bâzâr	بازار
بازاری	bâzârī	بازاری
بازو	bâsk	باسک
بازی	gap	گَپ
بازی ،قمار	qumâr	قمار
باغ	bâγ	باغ
باغبان	bâγawân	باغَوان
باغچه	bâxča	باخچَه
بافهم ،فهمیده	bamšūr	بَمشور

فارسی	آوانویسی	کردی
بافهم ، فهمیده	tēgayštū	تێگەیشتو
باقلا	bâqlâ	باقلا
باقی مانده ، ماتُرک	pâšmâw	پاشماو
باقلوا	bâqlâwa	باقلاوَه
بال	bâl	بال
بالا	sar	سَر
بالا	žūrū	ژورو
بالاتر	sartir	سَرتر
بالاخره	ʔâxrī	آخری
بالش	bâlinj	بالنج
بام	bân	بان
بانمک ، ملیح	xwēn-šīrēn	خوێن‌شیرێن
باور	bâwar	باوَر
باهم	pēk(awa)	پێکَوَه
باید	dabē	دَبێ
بایر	bayâr	بَیار
باینطرف	daw-lâya	دَولایَه
بجا ، مناسب	bajē	بَەجێ
بجایِ	lajēy	لەجێی
بجایِ	labâtī	لَباتی
بجایِ	lajiyâtī	لەجیاتی
بجز	bējga(ḷa)	بێجگَلَه
بچگانه	mindâḷâna	منداڵانَه
بچگی	mindâḷī	منداڵی
بچه (انسان)	mindâḷ	منداڵ
بچه (حیوان)	bēčū	بێچو
بچه (حیوان)	farxa	فَرخَه
بچهٔ اسب ، کرّه اسب	jwânū	جوانو
بچهٔ بز	gīsk	گیسک
بچهٔ خر	jâšk	جاشک
بچهٔ خرس	bēčū-wirj	بێچو ورج

بچهٔ سگ	tūtka-sag	توتکَ سَگ
بچهٔ شتر	daylâγ	دَی‌لاغ
بچهٔ گاو	gwēḷik	گوِلک
بچهٔ گاومیش	pâlâγ	پالاغ
بچهٔ گراز	kūtaḷa-barâz	کوتَلَهٔ بَراز
بچهٔ گوسفند (یکساله)	kâwr	کاور
بچهٔ گوسفند (سه‌ساله)	šak	شَک
بچه‌داری	mindâḷdârī	منداڵ داری
بحث	bâs	باث
بخار	halm	هَلم
بخاری	kūra	کورَه
بخت	baxt	بَخت
بد	xirâp	خراپ
بد بو	bō-ganīw	بوٚ گَنیو
بدبخت	lēqawmâw	لِه‌قَوماو
بدبخت	dastaw-ʔažnō	دَستَو اَژنوٚ
بدبختی ، نکبت	nagbatī	نَگبَتی
بد دل	diḷ-pīs	دل‌پیس
بد رفتار	bad-raftâr	بد رفتار
بدرقه	barē-kirdin	بَرِه کردن
بدونِ ، بی	bē	بِه
بدهکار	qarzdâr	قَرض‌دار
بدهی	qarz	قَرض
برابر	barâmbar	بَرامبَر
برادر	birâ	برا
برادر بزرگ	kâk	کاک
برادر زاده	birâzâ	برازا
برادر شوهر	hēwar	هِوَر
برادر زن	žin-birâ	ژن برا
برادر کوچک	birâ-čikōla	براچکوٚلَه
برادری	birâyatī	برایَتی

برای	bō	بۆ
برای	labar	لَبَر
برای چه ، چرا	labarčī	لَبَر چی
برای چه ، چرا	bōčī	بۆچی
برج	burj	برج
برج ، قلعه	qalâ	قَلا
برشته	biržâw	برژاو
برف	bafir	بَفر
برگ درخت	galâ(h)	گَلاه
برگه ، مدرک	balga	بَلگَه
برنج	birinj	برنج
برّه	barx	بَرخ
برهنه ، لخت	ṛūt	روت
بز ماده	bizn	بزن
بز نر	nērī	نِری
بزّاز	bazzâz	بَزّاز
بَزرگ	bazarak	بَزَرَک
بزرگ (مادّی)	gawra	گَوَرَه
بزرگ (معنوی)	mazin	مَزن
بزغاله تا پایان اولین‌تابستان	kârīla	کاریلَه
بزغاله تاپایان زمستان	gīsk	گیسک
بزغاله تا پایان زمستان (نر)	gīska-nēr	گیسکَ نِر
بزغاله تا پایان زمستان (ماده)	gīska-mē	گیسکَ مِه
بزغاله ازسال‌دوم‌ببعد (نر)	kūr	کور
بزغاله ازسال‌دوم‌ببعد (ماده)	čōštīr	چۆشتیر
بز کوهی	bizna-kēwī	بزنَ کِوی
بس، کافی	bas	بَس
بُستان	bistân	بستان
بُستان بان	bistânčī	بستان چی
بستنی	bastanī	بَستَنی
بسیار	zōr	زۆر

بَشن ، هیکل	bažn	بژن
بشقاب	qâp	قاپ
بشقاب	dawrī	دَوری
بشقاب	langarī	لَنگَری
بشکن ، صدای برخورد دو انگشت	čaqqana	چَقّنه
بطرف	baraw	بَرَو
بعد ، پس	pâš	پاش
بعد ، پس	dwâ	دوا
بعداً	pâšân	پاشان
بعداً	lapâšân	لَپاشان
بعد از این	lawaydwâ	لَوَی دوا
بعد از این	lawaydwâwa	لَوَی دواوَه
بَع بَع	bâṛa	بارَه
بَع بَع	kâṛakâṛ	کارکار
بعضی ، کمی ، اندکی	hēndēk	هِندِک
بعضی ، کمی ، اندکی	ba?zē	بَعضه
بُغض	diḷ-piṛī	دل پری
بقّال	baqâl	بَقال
بقچه	buxča	بخچَه
بقیه	bâqī	باقی
بکارت	kičēnī	کچِنی
بلا	baḷâ	بَلا
بلافاصله ، فوری	dastaw-bajē	دَستَوبَجه
بلافاصله ، فوری	dastū-bajē	دَستوبَجه
بُلال ، ذرّت	sardârī	سَرداری
بُلال ، ذرّت	gula-pēɣambara	گلَ پِغَمبَرَه
بلبل	bulbul	بلبل
بَلَد ، ماهر	balad	بَلَد
بلند	barz	بَرز
بلند	biḷin(d)	بلند
بلند قامت	bâḷâ-barz	بالابَرز

بلندی	barzī	بُرزی
بلندی	biḷindī	بلندی
بلوط	barū	بَرو
بلور	bulūr	بلور
بلغور	birwēš	بروِش
بلکه، شاید	baḷka	بَلکَه
بلکه، شاید	baḷkī	بَلکی
بلکه، شاید	baḷkū	بَلکو
بلکه، شاید	baškū	بَشکو
بلی	baḷē	بَلِه
بنّا	bannâ	بَنّا
بند، سدّ	band	بَند
بند شلوار	dōxīn	دُوخین
بنفشه	wanawša	وَنَوشَه
بو	bōn	بُون
بواسطهٔ، بعلّت	sabârat	سَبارَت
بواسیر	bēwasīr	بوَسیر
بوته	pinj	پِنج
بوجاری	gēžaw	گِژوَ
بودار	bōndâr	بُون‌دار
بورانی	bōrânī	بُورانی
بوسه	mâč	ماچ
بوی سوختهٔ پارچه	bōsō	بُوسُو
بوی سوختهٔ غذا	bōčak	بُوچَک
بوقلمون	qal	قَل
بوقلمون	qalamūna	قَلَمونَه
به	ba	بَه
بهتن، دربر	dabar	دَبَر
بهار	bahâr	بَهار
بهانه	palp	پَلپ
بهانه	byânū	بیانو

فارسی	تلفظ	کردی
بهتان	buxtân	بختان
بهتر	čâktir	چاکتر
بهشت	bahašt	بَهَشت
بیابان	čōl	چۆل
بیابان	čōlga	چۆلگَه
بیات ، فطیر	fatīr	فَطیر
بیات ، فطیر	bayât	بَیات
بی ادب	bē?adab	بە اَدَب
بی جهت	laxōrâ	لَه خۆرا
بیچاره	bēčâra	بە چارَه
بی حس	siṛ	سر
بی خبر ،ناغافل	nâxâfiḷ	ناخافل
بید (درخت)	bī̧	بی
بید (جانور)	mōrka	مۆرکَه
بیدار	waxabar	وَەخَبَر
بیداری	waxabarī	وَەخَبَری
بی دانه	bēdâna	بە دانَه
بیراهه	lâṛē	لاره
بیرون ، خارج	dar	دَر
بیست	bīst	بیست
بی سواد	bēsawâd	بە سَواد
بیش	zōr	زۆر
بیشتر	zōrtir	زۆرتر
بیشه	mēša	مێشَه
بی طرف	bētaraf	بە طَرَف
بیعار	bē?̣âr	بە عار
بیعانه	ba?̣y	بَعی
بی عرضه	xwēr	خوێر
بی عرضگی	xwērī	خوێری
بی کار	bēkâr	بە کار
بی کس	bēkas	بە کَس

بی گاری	bēgârī	بە گاری
بی گاری	sōγra	سۆغرە
بیل	pēmara	پەمرە
بیمار	naxōš	نەخۆش
بین	bayn	بەین
بین کوه و حلگه	binâr	بنار
بی نمک ، گوشت تلخ	xwēn-tâl	خوێن‌تال
بینی	kapō	کەپۆ
بیوه زن	bēwa-žin	بێوەژن
بی هوش	bēhōš	بە هۆش

پ

پا (تمام پا)	lâq	لاق
پا (از مچ بپایین)	pē̦	پێ
پائیز	pâyīz	پاییز
پائین	xwâr(ē)	خوارێ
پا برهنه	pēxwâs	پێخواس
پابند	pēwand	پێ وەند
پاتوق	qalamindâr	قەلەمندار
پادشاه	pâ(d)šâ	پادشا
پارچه	pârča	پارچە
پارسال	pâraka	پارەکە
پارسنگ	pârsang	پارسنگ
پارو	bēl	بێل
پاره ، بریده	biṛâw	براو
پاره پاره	dirdir	دردر
پاشنه	pânē	پانێ
پاک	xâwēn	خاوێن
پالان	kurtân	کرتان
پالان دوز	kurtân-diṛū	کرتان‌درو
پالوده	pâlūda	پالودە
پانزده	pâzda	پازدە

پانصد	pēnsat	پنصَت
پایان	ʔâxir	آخر
پایمرد	pēmard	پەمَرد
پایمردی	pēmardī	پە مَردی
پچ‌پچ	sirta	سرتَە
پچ‌پچ	čirpa-čirp	چرپَ‌چرپ
پَخ	pax	پَخ
پخش	bilâw	بلاو
پدر	bâb	باب
پدر	bâw	باو
پدر بزرگ	bâ-pīr	با پیر
پدر خوانده	zirbâb	زرباب
پدر زن ، پدرشوهر	xazūr	خَزور
پُر	pir	پر
پَر ، مو	tūk	توک
پُرت	part	پَرت
پرتگاه	haldēr	هَلدێر
پرچ	parč	پَرچ
پرچم ، بیرق	baydâɣ	بَیداغ
پَرچین	paržīn	پَرژین
پُرخور	zōrxōr	زۆر خۆر
پُردار ، مودار	tūkdâr	توکدار
پرده	parda	پَردَه
پُر رنگ	pirrang	پر رنگ
پُر رو	pirrū	پر رو
پرستو	parasīlērka	پَرَسیلێرکَە
پرسش	pirsīn	پرسین
پرگو	zōr-bilē	زۆربلێ
پرمو	tūkin	توکن
پرنده	tayr	طَیر
پرنده	bâlinda	بالندَە
پرنده	palawar	پَلَوَر

پروانه	papūla	پَپولَه
پرّه	paṛṛa	پَرّه
پرهیز	pârēz	پارِز
پرهیزگار	pârēzgâr	پارِزگار
پرهیزگاری	pârēzgârī	پارِزگاری
پریروز	pērē	پِرِه
پریشان	parēšân	پَرِشان
پریشان	pašōkâw	پَشۆکاو
پریشب	pērē-šawē	پِرِ شَوِه
پُز، افاده	pōz	پۆز
پُزا	kuḷōk	کلۆک
پژمرده، چروکیده	žâkâw	ژاکاو
پتو	?adiyâḷ	عَدیال
پس	pâš	پاش
پس انداز	pâša-kawt	پاشَکَوت
پَس پَس	pâšaw-pâš	پاشَو پاش
پستان (انسان)	mamik	مَمک
پستان (حیوان)	gwân	گوان
پستانک	mamik-miž	مَمک‌مژ
پسته	pista	پستَه
پسر	kuṛ	کر
پسر جوان	lâw	لاو
پسر خاله، پسر عمه	pūrzâ	پورزا
پسر خوانده	zirkuṛ	زرکر
پسر دائی	xâlōzâ	خالۆزا
پسر عمو	?âmōzâ	عامۆ زا
پس فردا	dū-sib(ḥ)aynē	دو صبحَینِه
پس فردا	dū-sib(ḥ)ay	دو صبحَی
پس فردا شب	dū-sibḥay-šawē	دو صبحَی شَوِه
پس مانده	pâšarōk	پاشَرۆک
پسین	pâšū	پاشو

پشت	pišt	پشت
پشت سر هم	lasaryēk	لَه سَر یِک
پشت سر هم	badwây-yēkdâ	بَه دوای یِکدا
پشت گردن	pižmil	پژمل
پشتیبان	pištīwân	پشتیوان
پشم بره	bargin	بَرگن
پشم گوسفند	xūrī	خوری
پشه	mēšūḷa	مِشولَه
پشته	kōgâ	کُوگا
پشمالو	kulkin	کلکن
پل	pird	پرد
پلبان	pirdawân	پردَوان
پلک چشم	pīlū	پیلو
پلنگ	piḷīng	پلینگ
پلو	piḷâw	پلاو
پلّه ، پلّه‌کان	pilīkân	پلیکان
پناه	panâ	پَنا
پنبه	lōka	لُوکَه
پنج	pēnj	پنج
پنجاه	panjâ	پَنجا
پنجره	panjara	پَنجَرَه
پنجه	panja	پَنجَه
پنهان کرده شده	šârdirâw	شاردراو
پنهانی ،دزدکی	badizī	بَه دزی
پنیر	panīr	پَنیر
پوزخند	zarda-xanda	زَردَه خَندَه
پوست	pēst	پِست
پوستین	kawl	کَول
پوسیده	rizīw	رزیو
پوشاک	jil	جل
پول	pūḷ	پول

پول	pâra	پارَه
پولاد	pōlâ	پۆلا
پولک	pūḷaka	پولکَه
پهلو، کنار	tanīšt	تَنیشت
پهلو (عضو بدن)	kalaka	کَلکَه
پهلوان	pâlawân	پالَوان
پَهن	pân	پان
پِهِن	payn	پَین
پِهِن	ṛīx	ریخ
پِهِن اسب و خر	tars	تَرس
پِهِن گاو و گاومیش	šyâka	شیاکَه
پهنا	pânâyī	پانایی
پیاده	pyâda	پیادَه
پیاده	bapēyân	بَه پیان
پیاز	pīwâz	پیواز
پیاله	pyâla	پیالَه
پی (در ساختمان)	binâγa	بناغَه
پیچ	pēč	پچ
پیچ	qaf	قَف
پیدا	piydâ	پیدا
پیر	pīr	پیر
پیرارسال	pērâr	پرار
پیراهن	kirâs	کراس
پیرزن	pīra-žin	پیرَزن
پیرمرد	pīra-pyâw	پیرَ پیاو
پیری	pīrī	پیری
پیش	pēš	پش
پیش از این	laway-pēš	لَوَیَ پش
پیش از اینکه	pēš-wayka	پش وَیکَه
پیشامد	pēšâmad	پشامَد
پیشانی	nēw-čâwân	نوچاوان

پیش بند	bar-haḷbēna	بَرهَلبنَه
پیشرفت	pēškawt	پش کَوت
پیش قسط	pēšakī	پشَکی
پیشکش	pēškēš	پش کش
پیشگو	pēšgū	پشگو
پیشگوئی	pēšgūyī	پشگویی
پیش نماز	pēšnwēž	پش نوژ
پیشواز	bapēšawa	بَه پشَوَه
پیشه	pīša	پیشَه
پیشی ، قبلی	pēšū	پشو
پیغام	walâm	وَلام
پیغمبر	pēɣambar	پغَمبَر
پینه دوز	pīnačī	پینَه چی
پیه	pīv	پیو
پیه	baz	بَز

ت

تا (حرف ربط)	(ha)tâ	هَتا
تاب	jōlâna	جوٚلانَه
تابستان	hâwīn	هاوین
تابوت	tâbūt	تابوت
تابوت	dâra-mayt	دارَمَیت
تابه	tâwa	تاوَه
تاج	tânj	تانج
تاجر	tâjir	تاجر
تاخیر	dirang	درَنگ
تار (آلت موسیقی)	târ	تار
تار (مو)	dâw	داو
تارزن	târzan	تارزَن
تاریخ	mēžū	مژو
تاریخی	lamēžīna	لَه مژینَه
تاریک	târīk	تاریک

فارسی	آوانویسی	کردی
تاریکی	târīkâyi	تاریکایی
تازگی	tâzagī	تازَگی
تازه	tâza	تازَه
تازه بدوران رسیده	tâza-pēgayštū	تازَه پێ گَیشتو
تازه عروس	tâza-būk	تازَه بوک
تازی	tâjī	تاجی
تازی بان	tâjīwân	تاجیوان
تاوان	tâwân	تاوان
تب	nōbatē	نۆبَتێ
تبر	bīwir	بیور
تبریک	pīrōz-bâyi	پیرۆزبایی
تپش قلب	diḷ-lēdân	دڵ لێ دان
تپهٔ کوچک	tapōḷka	تَپۆڵکَه
تجارت	tijârat	تجارَت
تجربه	tajraba	تَجرَبَه
تحفه	dyâṛī	دیاری
تحمل	taḥammuḷ	تَحَمُّل
تحویل	taḥwīḷ	تَحویل
تخت	taxt	تَخت
تخته	taxta	تَختَه
تخته‌نرد	taxta-nard	تَختَه نَرد
تخم ،بذر	tōw	تۆو
تخم حیوانات تخم گذار	garâ	گَرا
تخم چشم	gilēna	گلێنَه
تخم دو زرده	hilkay-dūzardēna	هلکَی دوزَردێنَه
تخم مرغ	hilka	هلکَه
تخمین	taxmīn	تَخمین
تدبیر	tagbīr	تَگبیر
تَر	tar	تَر
ترازو	tarâzū	تَرازو
ترب	tūr	تور

تربچه	tūrī-farangī	توری فَرَنگی
ترس	tirs	ترس
ترس	bâk	باک
ترسو	tirsnōk	ترسنُوک
ترش	tirš	ترش
ترشی	tiršīyât	ترشی یات
ترقی	taṛaqqī	تَرَقّی
تُرک	tirk	ترک
تُرک	ʔajam	عَجَم
تَرکه	šūl(k)	شولک
ترنج	turunj	ترنج
تره	kawar	کَوَر
تره تیزک	tara-tīza	تَرَه تیزَه
تریاک	tiryâk	تریاک
تشنه	tīnū	تینو
تشنگی	tīnūʔētī	تینوئِتی
تعارف	xulq	خلق
تعارف	taʔâruf	تَعارف
تعریف	taʔrīf	تَعریف
تعظیم	taʔzīm	تَعظیم
تُف	tif	تف
تفنگ	tifang	تفَنگ
تفنگ سر پر	garū-šīn	گرُوشین
تکمه	dugma	دکمَه
تکه، قطعه	lat(ka)	لَتکَه
تکهٔ ابر	gawâḷ	گوال
تکه تکه	latlat	لَت لَت
تگرگ (دانه کوچک)	tarza	تَرزَه
تگرگ (دانه درشت)	giḷḷēra	گلِّرَه
تلخ	tâl	تال
تلنگر	pita	پتَه

تله	tala	تَلَه
تماشا	tamâšâ	تَماشا
تمام	tawâw	تَواو
تمنا	tamannâ	تَمَنّا
تمیز ، پاک	pâk	پاک
تنبان	darpē	دَرپێ
تنبل	tambaḷ	تَمبَڵ
تند ، سریع	tund	تند
تند ، سریع	piṛtâw	پڕتاو
تندرست	sâγ	ساغ
تندرستی	sâγī	ساغی
تَنگ	tang	تَنگ
تُنگ	tuŋga	تنگَه
تَنگه	darâw	دَراو
تنور	tandūr	تَندور
تنومند	baxōwa	بَه خۆوَه
تنها	tanyâ	تَنیا
تنها	batanē	بَه تَنێ
تو (ضمیر)	ʔatō	ئَتۆ
تو ، داخل	žūrē	ژورێ
توانا	twânâ	توانا
توبره	tūraka	تورَکَه
توبه	tōba	تۆبَه
توپ	tōp	تۆپ
توپ بازی	tōpēn	تۆپێن
توت	tū	تو
توتون	tūtin	توتن
توده	kōga	کۆگَه
تور	tōṛ	تۆڕ
تور (برای کاه)	raška	رَشکَه
توشه	tēšū	تێشو

توشه	zaxīra	ذَخیرَه
توفیق	tōfīq	تۆفیق
توله	tūḷa	تولَه
توله‌ٔ سگ	tūtka-sag	توتکَهٔ سَگ
تومان	timan	تمن
تونل	naγma	نَغمَه
توهین	tawhēn	تَوهێن
ته مانده	barmâw	بَرماو
تیر	tīr	تیر
تیر چوبی	kōlaka	کۆلَکَه
تیر خورده	ʔangwâw	اَنگواو
تیرک	tīrōk	تیرۆک
تیر و کمان	tīrū-kawân	تیرو کَوان
تیرو کمان (اسباب‌بازی)	qōčaqânī	قۆچَقانی
تیز	tīž	تیژ
تیزاب	tīžâw	تیژاو
تیشه	tašwē	تَشوێ
تیغ	tīγ	تیغ
تیله	marmar	مَرمَر
تیله بازی	mēšēn	مێشێن

ج

جا ، جایگاه	jē(gâ)	جێگا
جابجا	jēbajē	جێ بَجێ
جاجیم	jâjim	جاجم
جادو	jâdū	جادو
جادّه	jâdda	جادّه
جارچی	jârčī	جارچی
جارو	gask	گَسک
جالیز	bēstân	بێستان
جام	jâm	جام
جامه	libâs	لباس

جان	gyân	گیان
جانماز	barmâḷ	بَرمال
جانور	jânawar	جانَوَر
جانور	da?bâ	دَعبا
جبران ،انتقام	tōla	تۆلَه
جَدّ	jad	جَد
جدا	jwē	جوێ
جدا	jyâ	جیا
جدایی	jwēyī	جوێی
جذام	guḷī	گلی
جراحت	zūxâw	زوخاو
جرعه	qum	قم
جرّقه	pirīšk	پریشک
جریمه	tâwân	تاوان
جز ، بغیراز	bējga(ḷa)	بێجگَلَه
جسور	bakâr	بَکار
جسور	diṛ	دڕ
جشن ، عید	jēžn	جێژن
جعبه	mijrī	مجری
جفت	jūt	جوت
جفتک	jūta	جوتَه
جگر	jarg	جَرگ
جگرکی	jargu-diḷ-firōš	جَرگودلفرۆش
جُل (فرش)	jiḷ	جل
جِلد	jild	جلد
جلیقه	jilītqa	جلیتقَه
جمع	jam?	جَمع
جمع وجور	waxiṛ	وَخر
جعبه	haynī	هَینی
جنّ	?ajinna	اَجنّه
جنس	mâl	مال
جنگ	šaṛ	شَر

جنگجو	šaṛkar	شَرکَر
جنگل	jangal	جَنگَل
جنگل	dâristân	دارستان
جو	jō	جُو
جواب	jwâb	جواب
جواب	walâm	وَلام
جوال ، گونی	jawâl	جَوال
جوال دوز (نوعی سوزن)	šūžin	شوژن
جوان	jihēḷ	جهل
جواهر	jwâhir	جواهر
جوجه	jūčika	جوچکَه
جوجه	jūjīla	جوجیلَه
جوجه تیغی	sīxūr	سیخور
جوراب	gōrawī	گورَوی
جوراب (نوعی خاص برای ساق پا)	pūzawâna	پوزَوانَه
جوش روی پوست	zīpka	زیپکَه
جوهر	jawhar	جَوهَر
جوی	jō(ga)	جُوگَه
جوی	jō(gaḷa)	جُوگَلَه
جهاز	jyâz	جیاز
جهان	jihân	جهان
جهنّم	jahannam	جَهَنَّم
جهنّم	tūn	تون
جهود	jūḷaka	جولکَه
جیب	gīrfân	گیرفان
جیب	bâxal	باخَل
جیوه	jīwa	جیوَه

چ

چادر ، خیمه	čâdir	چادر
چادر ، خیمه	tâwl	تاول
چادرِ سر	čâršēw	چارشِو

چادر نشین	gaṛōk	گَرُوک
چاره	čâra	چارَه
چارغ	kâla	کالَه
چاروادار	qatârčī	قَطارچی
چاروادار	čârwēdâr	چارودار
چاشنی فشنگ	čašnī	چَشنی
چاق	qalaw	قَلَو
چاقو (بزرگ)	čaqō	چَقُو
چاقو (کوچک)	qalambiṛ	قَلَم بر
چاله	qōḷka	قُولکَه
چانه (عضو بدن)	čanaga	چَنَگَه
چانه (در چانه‌زدن)	čana	چَنَه
چاه	čâlâw	چالاو
چای	čâ	چا
چای‌چی	čâyčī	چایچی
چپ	čap	چَپ
چَپَر	čapar	چَپَر
چپق	sabīla	سَبیلَه
چتر	čatr	چَتر
چخماق	čaxmâx	چَخماخ
چدن	mafraγ	مَفرَغ
چرا (در چریدن)	lawar	لَوَر
چرا، برای چه	bōčī	بُوچی
چرا، برای چه	bōč	بُوچ
چرا، برای چه	ʔadībō	اَدی بُو
چراغ	čirâ	چرا
چراغانی	čirâxânī	چراخانی
چراگاه	jē-lawar	جه‌لَوَر
چرب	čawr	چَور
چرخ (در ماشین وگاری)	pēčk	پچک
چرک، کثافت	čiḷk	چلک

چرم	čarm	چَرم
چسب	časp	چَسپ
چشم	čâw	چاو
چشم آبی	čâw-šīn	چاوشین
چشم براه	čâwa-ṛē	چاوَڕه
چشم درد	čâw-ʔēša	چاواِشَه
چشم سیاه	čâw-ṛaš	چاوڕَش
چشمه	kân(ī)	کانی
چشمهٔ پل	kiḷ	کل
چطور	čōn	چُون
چطور	čilōn	چلُون
چغاله	čwâla	چوالَه
چغاله بادام	čwâla-bâdâm	چوالَه بادام
چغندر	čawandar	چَوَندَر
چکش	čakūč	چَکوچ
چکمه	čakma	چَکمَه
چکه	diḷōpa	دلوُپَه
چگونه	čōn	چُون
چگونه	čilōn	چلُون
چگونگی	čōnīyatī	چُونی یَتی
چلاق	gōj	گُوج
چلو	čilâw	چلاو
چلوار	čilwâr	چلوار
چلوکباب	čilâw-kabâb	چلاوکَباب
چلّه	čila	چلَه
چلّهٔ تابستان	čilay-hâwīn	چلَی هاوین
چماق	barčīq	بَرچیق
چمدان	čamadân	چَمَدان
چمن	čiman	چمن
چنار	činâr	چنار
چنان	wahâ	وَها

چنان	bajūrēk	بَجورک
چنانکه	bētū	بِتو
چند ، چقدر	čan(d)	چَند
چندمین	čandumī	چَندمی
چنگ ، پنجه	čang	چَنگ
چنگال	čangâl	چَنگال
چنین	wâ	وا
چوب ، هیزم	dâr	دار
چوب دستی	dârī-dastī	داری دَستی
چوب فروش	dâr-firōš	دار فرُوش
چوبک	ʔaspōn	اَسپوُن
چوپان	šwân	شوان
چوپان گاو	gâwân	گاوان
چون	čūn	چون
چونکه	čūnkī	چونکی
چونکه	čūnka	چونکَه
چه	čī	چی
چهار	čwâr	چوار
چهارده	čârda	چاردَه
چهارشنبه سوری	qara-čwâr-šammō	قَرَه چوارشَمّوُ
چهارصد	čwâr-sat	چوارصَت
چهارفصل	čwâr-fasl	چوارفَصل
چهارفصل	čwâr-waxta	چواروَختَه
چهارگوش	čwâr-gōš	چوارگوُش
چهل	čil	چل
چیز	šit	شت
چیزی	šitēk	شتیک
چین	gēnj	گنج
چین پیشانی	gēnjī-nēw-čâwân	گنجی نیوچاوان

ح

حاضر	ḥâzir	حاضر

حاکم	ḥâkim	حاکم
أحوال	ʔaḥwâl	حال
حَفس	ḥafs	حبس
کلَه قَند	kila-qand	حبّه قند
حَتمَاً	ḥatman	حتما
حَج	ḥaj	حج
عَجامَت	?ajâmat	حجامت
حجرَه	ḥujra	حجره
حَراج	ḥarâj	حراج
تین	tīn	حرارت
حَرام	ḥarâm	حرام
بیژو	bīžū	حرام زاده
قسَه	qisa	حرف ، سخن
حَرَکَت	ḥaṛakat	حرکت
حَرَم خانَه	ḥaram-xâna	حَرَم خانه
حَریف	ḥarīf	حریف
حس	ḥis	حس
حساب	ḥisâb	حساب
حَسرَت	ḥasrat	حسرت
داخ	dâx	حسرت
بَغیل	baɣīl	حسود
بَغیلی	baɣīlī	حسودی
عَشر	?ašr	حشر
کوَتوبی	kawtūyī	حصبه
حَضرَت	ḥazrat	حضرت
په‌خوُش	pēxōš	حظ
حَق	ḥaq	حق
حَقاو	ḥaqâw	حق آبه
حکم	hukm	حکم
حاکِمتی	hâkimētī	حکومت
حَکیم	ḥakīm	حکیم

حلبی (فلز)	tanaka	تَنَکَه
حلبی (پیت)	čalang	چِلَنگ
حلزون	šaytânōka	شَیطانُوکَه
حلق آویز	sarēna-xūn	سَرِنَهخون
حلقه	ʔâlqa	آلقَه
حلوا	ḥalwâ	حَلوا
حمام	ḥamâm	حَمام
حمایل	ḥamâyil	حَمایل
حنا	xana	خَنَه
حنابندان	xana-bandân	خَنَهبَندان
حنجره	qurqurōčika	قرقرُوچکَه
حوری	ḥōrī	حُوری
حوض	ḥaw̬z	حَوض
حوضچه	gōl	گُوْل
حوله	xâwlī	خاولی
حوله	ḥâwlī	حاولی
حیا	ḥayâ	حَیا
حیاط	ḥasâr	حَصار
حیف	ḥayf	حَیف
حیوان	ḥaywân	حَیوان

خ

خار	diṛū	درو
خارپشت	žūšk	ژوشک
خاص	xâs	خاص
خاطر	xâtir	خاطر
خاطرجمع	xâtir-jam	خاطرجَم
خاک	xol	خُل
خاک	geḷ	گِل
خاکستر	xola-mēš	خُلَمِش
خاکستری	xâkī	خاکی
خاکه قند	xâka-qand	خاکَه قَند

فارسی		
خال	xâḷ	خال
خال دار	xâḷdâr	خالدار
خالق	xâliq	خالق
خاله، عمه	pūr	پور
خاله زاده، عمه زاده	pūrzâ	پورزا
خالی	bataḷ	بَتال
خالی	bōš	بۆش
خام	xâw	خاو
خاموش، بی صدا	bēdang	بە دَنگ
خاموش، تاریک	kūžâw	کوژاو
خامه	qaymâq	قَیماق
خانه، خانوار	mâḷ	مال
خانهٔ کوچک	mâḷōka	مالۆکَە
خبر	xabar	خَبَر
ختنه	xatna	خَتنَە
ختنه سوران	xatna-sūrân	خَتنَە سوران
خجالت	xajâlat	خَجالَت
خدا	xudâ	خدا
خدا	xwâ	خوا
خدا	xuḷâ	خلا
خدا بیامرز	xwâlē-xōš-bū	خوالِە خۆشبو
خداحافظ	mâḷ-ʔâwâ	مال آوا
خداحافظ	xudâ-ḥâfiz	خداحافظ
خداحافظی	xudâ-ḥâfizī	خداحافظی
خداحافظی	mâḷ-ʔâwâyī	مالآوابی
خدایا	xudâyâ	خدایا
خدایا	ṛabbī	رَبّی
خدمت	xizmat	خدمَت
خدمتکار	xizmatkâr	خدمَتکار
خر	kar	کَر
خر ماده	dēla-kar	دِلَ کَر

خر نر	gōla-kar	گوُلَ کرَ
خراب ، بد	xirâp	خراپ
خرابه	kalâwa	کَلاوَه
خربزه	kâlak	کالَک
خرج	xarj	خَرج
خرجین	xurjēn	خرجِن
خرچنگ	qiržâl	قرژال
خُرد	wird	ورد
خرده ، ریزه	wirda	وردَه
خرس	wirč	ورچ
خرس ماده	dēla-wirč	دِلَ ورچ
خرس نر	gōla-wirč	گوُلَ ورچ
خرگوش	karwēšk	کَروِشک
خرگوش استراحت کرده	garmaḷân	گَرمَلان
خرگوش استراحت نکرده	sardaḷân	سَردَلان
خرما	xurmâ	خرما
خرمائی	xurmâyī	خرمایی
خرمگس	mēša-kara	مِشَ کرَهَ
خرمن	xarmân	خَرمان
خرمن	jōxīn	جوُخین
خرمن کوب	janjar	جَنجَر
خرمن کوبیدن	gēra-kirdin	گِرَه کردن
خروار	xarwâr	خَروار
خروار	xalwâr	خَلوار
خروس	kalabâb	کَلَباب
خریدار	kirīyâr	کرییار
خزانه ، گنج	xazēna	خَزِنَه
خزینهٔ حمام	tyân	تیان
خسته	mândū	ماندو
خستگی	mândūyī	ماندویی
خشت	xišt	خشت

خاشخاشک	xâšxâšk	خشخاش
وشک	wišk	خشک
وشکَسالی	wiška-sâlī	خشکسالی
قین	qīn	خشم ،غضب
رِق	ṛeq	خشم ،غضب
خوّمانَه	xōmâna	خصوصی ،خودمانی
خَط	xat	خط
خَطا	xatâ	خطا
خَطَر	xataṛ	خطر
مَترسی	matirsī	خطر
خَطاکار	xatâkâr	خطاکار
تاوانبار	tâwânbâr	خطاکار
خَطَرناک	xatarnâk	خطرناک
هِروّ	hērō	خطمی
خنکان	xinkân	خفگی ،خفه شدن
خَلاص	xalâs	خلاص
خَلات	xaḷât	خلعت
خَلک	xaḷk	خَلق
خلق	xulq	خُلق
چوّل	čōl	خلوت
خوار	xwâr	خَم ،کج
خم	xim	خُم ،کوزهٔ بزرگ
کوپَه	kūpa	خُم ،کوزهٔ بزرگ
کوپَلَه	kūpaḷa	خمره
خمار	xumâr	خُمار
باوِشک	bâwēšk	خمیازه
هَویر	hawīr	خمیر
خَنجَر	xanjar	خنجر
خَندَک	xandak	خندق
پِه کَنین	pēkanīn	خنده ،خندیدن
روبَه پِه کَنین	ṛū-ba-pēkanīn	خنده‌رو

خُنک	fēnik	فِنک
خواب	xaw	خَو
خواب ،رویا	xawn	خَون
خواجه	xwâja	خواجَه
خوار	xwēr	خوِر
خواری	xwērī	خوِری
خواستگار	xwâzbinīkar	خوازبنیکَر
خواستگاری	xwâzbinī	خواز بنی
خواننده	gōrânībēž	گوُرانی بِژ
خواهر	xušk	خشک
خواهر	xwâr	خوار
خواهر زاده	xwârzâ	خوار زا
خواهر زن	žiṇ-xušk	ژن خشک
خواهر بزرگ	bâjī	باجی
خواهر شوهر	diš	دش
خواهش	tamannâ	تَمَنّا
خوب	čâk	چاک
خوب	bâš	باش
خوبی	čâkī	چاکی
خوبی	čâkīyatī	چاکی یَتی
خودداری ،پرهیز	pârēz	پارِز
خودداری ،پرهیز	xōrâ-girtin	خوُرا گرتن
خود سر	sarbaxō	سَر بَه خوُ
خوردنی	xwârdamanī	خواردَمَنی
خورش	xōrišt	خوُرشت
خورشید ، روز	ṛōž	روُژ
خورشید ، روز	xōr	خوُر
خوش	xōš	خوُش
خوشی	xōšī	خوُشی
خوش آیند	pēxōš-būn	پِه خوُش بون
خوشبخت	baxtyâr	بَختیار

خوش بو	bōn-xōš	بۆن خۆش
خوشرو	xōš-ṛū	خۆشڕو
خوشگل	jwân	جوان
خوشه	hēšū	هێشو
خوش هیکل (برای زن)	šilū-mil	شلومل
خون	xwēn	خوێن
خونی	xwēnâwī	خوێناوی
خونابه	xwēnâw	خوێناو
خویش، قوم	xizm	خزم
خویشاوندی	xizmâyatī	خزمایەتی
خیابان	xayâbân	خەیابان
خیار	hârwē	هاروێ
خیار چنبر	turēzū	ترێزو
خیّاط	xayât	خەیاط
خیال	xayâl	خەیال
خیانت	xayânat	خەیانەت
خیک	pēsta	پێستە
خیر، صدقه	xēr	خێر
خیلی	zōr	زۆر
خیلی	gaḷē	گەڵێ
خیلی زیاد	yagjâr-zōr	یەگجار زۆر
خیلی کوچک	kurpaḷa	کرپەڵە
خیمه	xēwat	خێوەت
	د	
داد و فریاد	hâwâr	هاوار
داد و فریاد	harâ-harâ	هەرا هەرا
داد و فریاد	hâtū-hâwâr	هاتوهاوار
داد و فریاد	girma-girm	گرمە گرم
داد و فریاد	bēna-bēn	بێنە بێن
دار (وسیلهٔ اعدام)	sēdâra	سێدارە
دارچین	dârčīn	دارچین

دارو ، دوا	dawâ	دَوا
داروخانه	dawâ-xâna	دَواخانَه
داس	dâs	داس
داس کوچک	dâsūḷka	داسولکَه
داغ ،درد و غم	dâx	داخ
داغ ،درد و غم	dâɣ	داغ
داغدیده	zīg-sūtâw	زیگ سوتاو
دالان	dâlân	دالان
دام	dâw	داو
داماد	zâwâ	زاوا
دامن	dâwēn	داوِن
دامن	ʔâtag	آتَگ
دامن	šâqal	شاقَل
دامنهٔ کوه	dâwēnī-kēwī	داوِنی کِوی
دانا	zânâ	زانا
دانا	čâzân	چازان
دانه	dâna	دانَه
دانه	dank	دَنک
دایره زنگی ،دف	dafa	دَفَه
دایم	dâyma	دایمَه
دایم	dâyim	دایم
دایه	dâyân	دایان
دایه	tâyân	تایان
دائی	xâḷō	خالوْ
دائی	xâḷ(a)	خالَه
دبّاغ	dabbâɣ	دَبّاغ
دچار	tūš	توش
دختر	kič	کچ
دختر عمو	kiča-mâm	کچَ مام
دختر کوچک	kičōḷa	کچوْلَه
دَر	la	لَه

دُر	dur	در
درآمد	dast-kawt	دَست کوَت
درآن	tēydâ	تِی دا
درآنجا	lawē(dâ)	لَوِه دا
دراز	dirēž	دریِژ
درازا	dirēžī	دریِژی
درازایی	dirēžâyī	دریِژایی
در اینجا	lēra (kâna)	لِرَکانَه
در اینصورت	lawaydâ	لَوَی دا
درب	dark(a)	دَرکَه
دربان	darkawân	دَرکوَان
دربست	dar-bast	دَربَست
درخت ، دار	dâr	دار
درختکاری	dâr-čaqqândin	دارچَقّاندن
درخشان	gaš	گَش
درخشنده	runâk	روناک
درد	žân	ژان
درد	ʔēš	اِش
درد	hēš	هِش
دردسر	dardī-sar	دردی سَر
دردمند	hanâsa-sârd	هَناسَهَ سارد
دردمندی	hanâsa-sârdī	هَناسَهَ ساردی
درز	dirz	درز
درست	durust	درست
درست کار	durustkâr	درستکار
درشت	dirišt	درشت
درفش	diraws	دروَش
درگاه	dargâ	دَرگا
درمان	darmân	دَرمان
درمانده	dâmâw	داماو
دُرنا	qurīng	قرینگ

قلینگ	qulīng	درنا
درونَه	dirwēna	درو
دَروازَه	darwâza	دروازه
دَروش	darwēš	درویش
درۆ	dirō	دروغ
درۆزن	dirōzin	دروغگو
دَرون	darūn	درون
هَناو	hanâw	درون سینه
دۆل	dōl	دره
لَو عَینَی دا	law?ayna(ydâ)	در همین لحظه
دَریا	daryâ	دریا
بَحر	baḥr	دریا
دَربیجَه	darƀīja	دریچه
دراو	dirâw	درم
دز	diz	دزد
دزی	dizī	دزدی
دزتی	dizētī	دزدی
دَست	dast	دست
دَسبَند	dasband	دست بند
لَه گۆر	lagōṛ	دسترس
دَسگۆر	dasgōṛ	دست فروش
دَسکِش	daskēš	دستکش
دَسمال	dasmâl	دستمال
دَسرَه	dasra	دستمال
حَق دَست	ḥaq-dast	دستمزد
دَستَه	dasta	دسته
دَسک	dask	دسته
کۆر	kōr	دسته ، گروه
پۆل	pōl	دسته ، گروه
چَپکَه	čapka	دستهٔ گل
باقَه	bâqa	دسته گندم و جز آن
دَشت	dašt	دشت

دشمن	dužmin	دژمن
دشنام	jinēw	جنێو
دعا	du?â	دعا
دغل ، حُقّه	ḥuqqa	حقّه
دغل باز	ḥuqqabâz	حقّه باز
دفتر	daftar	دَفتَر
دقیق	daqīq	دَقیق
دقیقه	daqīqa	دَقیقَه
دکان	dukân	دکان
دکاندار	dukândâr	دکاندار
دل	diḷ	دل
دل آزردگی	diḷ-hēšân	دل هِشان
دل آزرده	diḷ-hēšâw	دل هِشاو
دلّاک	dallâk	دَلّاک
دلّال	dallâl	دَلّال
دل تنگ	diḷ-tang	دلتَنگ
دل سرد	diḷ-sârd	دل سارد
دُلمه	dulma	دلمَه
دَلو	satl	سَطل
دُم	kilk	کلک
دَم ، لبه	dam	دَم
دَم ، کوره	kūra	کورَه
دمدمی مزاج	wâzwâzī	وازوازی
دمیدن خورشید ، دویدن	halâtin	هَلاتن
دمیدن کوره	damândin	دَماندن
دنبال	ladūy	لَدوی
دنبلان	gūn	گون
دنبه	dūg(a)	دوگَه
دندان	didân	ددان
دندانه	didâna	ددانَه
دنده	parâsū	پَراسو
دَنگ دَنگ	danga-dang	دَنگَ دَنگ

دنیا	dinyâ	دنیا
دو	dū	دو
دوازدَه	dwâzda	دوازده
دیسان	dīsân	دوباره
دو پشتکی	dūpištakī	دو ترکه
دوکَل	dūkal	دود
دور	dūr	دور
دَور	dawr	دُور ، اطراف
گَر	gaṛ	دُور نشستن
دو رو	dūṛū	دو رو
دَور و بَر	dawrū-bar	دُور و بَر
کوُرَه	kōṛa	دُور هم
دُوست	dōst	دوست
یار	yâr	دوست
دُوستایَتی	dōstâyatī	دوستی
دُو	dō	دوغ
دُوغاو	dō7âw	دوغاب
دوصَت	dūsat	دویست
دَولَت	dawlat	دولت
دَه	da	دَه
دِه	dē	دِه
گند	gund	دِه
زار	zâr	دهان
لادِیی	lâdēyī	دهاتی
دَهل	dahul	دهل
باوشک	bâwišk	دهن دره
دیانَت	dyânat	دیانت
دِرَنگ	dirang	دیر ، درنگ
دوِنکَه	dwēnē(ka)	دیروز
دوِهشَو	dwē-šaw	دیشب
دوِنِه شَوِه	dwēnē-šaw(ē)	دیشب

دیگ	manjal	مَنجَل
دیگر	(ī)dī	ایدی
دیگر	dīka	دیکَه
دیگر	ʔaw-ʔīdī	اَوایدی
دیگران	ʔawân-ʔīdī	اَوان ایدی
دیم	dēm	دِم
دین	dīn	دین
دین دار	dīndâr	دین دار
دیو	dēw	دِو
دیوار	dīwâr	دیوار
دیوان	dīwân	دیوان
دیوانه	šēt	شِت
دیوانه	dēwâna	دِوانَه

ذ

ذرّه	zaṛṛa	ذَرَّه
ذکر	zikr	ذکر

ر

راجع	râji?	راجع
راز، سِرّ	siṛ	سر
راست	ṛâst	راست
راستگو	ṛâstgō	راستگوُ
راضی	ṛâzī	راضی
ران	ṛân	ران
راه	ṛē(gâ)	رِهگا
راه	ṛēga	رِهگَه
راه باریک	ṛēčika	رِه چکَه
راهزن	ṛēgīr	رِه گیر
راهنما	râbar	رابَر
رُب	rub	رب
رَب	ṛab	رَب
رتیل	hōla-paza	هوُلَ پَزَه

رختخواب	nwēn	نوِن
رد پا ، اثر	šwēn	شوِن
ردیف	qatâr	قطار
ردیف	rēz	رِز
رَز ، مُو	mēw	مِو
رشته (خوارکی)	harišta	هَرشتَه
رشته پلو	harišta-piḷâw	هَرشتَه پلاو
رطوبت ، نم	šē	شِه
رعد	girma	گرمَه
رعد	girmay-hawrī	گرمَی هَوری
رعیّت	ra?ēt	رَعِت
رعیّتی	ra?ētī	رَعِتی
رفیق	?âwâl	آوال
رُک ، صریح	patī	پَتی
رکاب	rikēf	رکِف
رکاب	?âwzang	آوزَنگ
رگ	rag	رَگ
رگبار	dasṛēž	دَسرِژ
رنج ، درد	ranj	رَنج
رنج ، درد	žân	ژان
رنج شدید	garma-žân	گَرمَژان
رنگ	ṛang	رَنگ
رنگارنگ	ṛangâw-ṛang	رَنگاو رَنگ
رنگرز	ṛangrēz	رَنگرِز
رنگرزی	ṛangrēzī	رَنگرِزی
رنگین	ṛangīn	رَنگین
رنگین کمان	kulka-zērīn	کلکَ زِرین
رواج	ṛawâj	رَواج
روال ، طرز	tarz	طَرز
روان	rawân	رَوان
روانه	rawâna	رَوانَه

روباه	rēwī	رِوی
رو ، صورت	rū	رو
روح	rōh	رُوح
رودخانه	čōm	چُوم
رودخانه	čam	چَم
رودخانه	rūbâr	روبار
روده	rīxōla	ریخُولَه
روز ، خورشید	rōž	رُوژ
روزانه	rōžâna	رُوژانَه
روز قیامت	rōžī-qyâmatē	رُوژی قیامَتِه
روزنه	kulânka	کلانکَه
روزه	rōžū	رُوژو
روشن	rūn(âk)	روناک
روشنائی ، روشنی	rūnâkâyī	روناکایی
روشنائی ، روشنی	rūnâkī	روناکی
روغن	rōn	رُون
روغنی	rōnâwī	رُوناوی
روی	(ba)sar	بَسَر
رویهم	lasaryēk	لَسَر یِک
ریسمان	gūrīs	گوریس
ریسمان	kandir	کَندر
ریسمان پشمی ، نخ‌پشمی	bañ	بَن
ریش	rīdēn	ریدِن
ریش سفید	rīš-sipī	ریش سپی
ریشهٔ پارچه	rīšū	ریشو
ریشهٔ گیاه	rīša	ریشَه
ریشه دار	rīšadâr	ریشَه‌دار
ریگ	ralm	رَلم

ز

زائو	zâw	زاو
زائو	zēystân	زِیستان

زاج	zâx	زاخ
زارع	jūtir	جوتر
زارع	jūtyâr	جوتیار
زاغ دو رنگ	qala-sâbūnī	قَلَ صابونی
زاغ سیاه	qâžū	قاژو
زاغهٔ گوسفند	hōḷ	هوُل
زالو	zarū	زَرو
زالزالک	gēwiž	گوِژ
زانو	ʔažnō	أژنوٌ
زایمان ، زائیدن	zân	زان
زبان	zimân	زمان
زبان کوچک	zimâna-čikōla	زمانَ چکوُلَه
زبر ، خشن	zūr	زور
زخم	biṛīn	برین
زخمی	biṛīndâr	بریندار
زر	zēṛ	زِر
زراعت	zarâʔat	زَراعَت
زراعت دیم	dēma-kâr	دِمَ کار
زرد	zard	زَرد
زردالو	qaysī	قَیسی
زردچوبه	zarda-čēwa	زَردَچوَه
زردهٔ تخم مرغ	zardēna	زَردِنَه
زرشک	zirišk	زرشک
زرگر	zēṛīngar	زِرینگَر
زرنگ ،زیرک ، عاقل	ziring	زرنگ
زرنگ ،زیرک ، عاقل	žīr	ژیر
زرنگی	ziringī	زرنگی
زره	zirē	زرِه
زشت	nâḥaz	ناحَظ
زعفران	zaʔfarân	زَعفَران
زغال	ražī	رَژی

زغال دان	razĭdân	رَژی دان
زکام	halâmat	هَلامَت
زگیل	bâlōka	بالؤکَه
زلال	rūn	رون
زلزله	būma-larza	بومَ لَرزَه
زلف •	zulf	زلف
زمان	zamân	زَمان
زمانه	zamâna	زَمانَه
زمرّد	zimrūt	زمروت
زمستان	zistân	زستان
زمین	ʔarz	أرز
زمین	zawī	زَوی
زمین شخم زده شده	šēward	شِوَرد
زمین‌آیش	jâr	جار
زن	žin	ژن
زن شیر دوش	bērī	بِری
زناشوبی	žin-hēnân	ژن هِنان
زن برادر	birâ-žin	براژن
زنبور	zargata	زَرگَتَه
زنبور عسل	mēš-hangwīn	مِش هَنگوین
زنبور ملکه	šâ-hang	شاهَنگ
زنبیل	qartâla	قَرتالَه
زنجیر	zanjīr	زَنجیر
زندان	zindân	زندان
زندان	bandī-xâna	بَندی خانَه
زندان	hafs-xâna	حَفس خانَه
زندانی	bandī	بَندی
زن دائی	xâlō-žin	خالؤ ژن
زندگی ، زندگانی	žīn	ژین
زندگی ، زندگانی	zindagânī	زندگانی
زنده	zindū	زندو

زَنگ	zang	زنگ اخبار
ژَنگ	žang	زنگ‌فلز
ژَنگاوی	žangâwī	زنگ زده
زَنگولَه	zangūḷa	زنگوله
زو	zū	زود
زۆر	zōr	زور ، قوّت
قوّت	quwwat	زور ، قوّت
لورَه	lūra	زوزه
ژێ	žē	زِه
ژَهر	žahr	زهر
زۆر	zōr	زیاد
زۆری	zōrī	زیادی
زیارَت	zyârat	زیارت
شَنگ	šang	زیبا
جوان	jwân	زیبا
ژێر	žēr	زیر
بن	bin	زیر
لَبَر	labar	زیر
هَنگل	hangiḷ	زیر بغل
دَستو پێوَند	dastū-pēwand	زیر دست
زیرَه	zīra	زیره
زین	zīn	زین
ڕَخت	ṛaxt	زیور نقره‌ای اسب

س

قَراغ	qarâγ	ساحل
دَست کرد	dast-kird	ساخت دست
خانو	xânū	ساختمان
خانو بَرَه	xânūbara	ساختمان
اَرزَکی	ʔarzakī	ساختمان یک طبقه
ڕێک کَوتو	ṛēk-kawtū	سازگار
سازَندَه	sâzanda	سازنده

ساعت	sa?ât	سَعات
ساقی	sâqī	ساقی
ساکن	nīšta-jē	نیشتَ جِه
سال	sâḽ	سال
سال بین برداشت دو محصول	warz	وَرز
سال آینده	sâḽī-dwâya	سالی دوایَه
سال آینده	sâḽēkī-tir	سالِکی تر
سال آینده	sâḽēkī-dīka	سالِکی دیکَه
سالانه	sâḽâna	سالانَه
سالم	sâq	ساق
سایه	sâya	سایَه
سایه	sēbar	سِه بَر
سایه	nīsē	نیسِه
سایه بان	kapr	کَپر
سبز	kask	کَسک
سبز (در گیاه)	šīn	شین
سبزه	sabza	سَبزَه
سبزه زار	zamand	زَمَند
سبزه‌زار	šīnâward	شیناوَرد
سبزه رو	ras-asmar	رَش اَسمَر
سبزی	šīnâyī	شینابی
سبزی خوردن	gyâ-xwârdin	گیاخواردن
سبک ، کم وزن	sūk	سوک
سبوس	kapak	کَپَک
سبیل	simēl	سِمِل
سپر	matâl	مَتال
سپس	dajâ	دَه جا
ستاره	?astēra	اَستِرَه
ستاره دار	?astēradâr	اَستِرَه دار
ستبر	?astūr	اَستور
ستم	zulm	ظلم

ظلم کَر	zulmkar	ستمگر
سژدَه	sužda	سجده
بَیانی	bayânī	سَحَر، پیش‌از طلوع آفتاب
سَخلَتی	saxlatī	سختی ، پریشانی
قسَه	qisa	سخن
سَر	sar	سَر
کَلَّه	kalla	سَر
سر	siṛ	سِرّ
سَراو	sarâw	سراب
سَرَوژِر	saraw-žēr	سرازیر
سَر بَرَوخوار	sarbaraw-xwâr	سرازیر
آخر	?âxir	سرانجام
قُرقوشم	qorqōšm	سرب
سَرباز	sarbâz	سرباز
سَرَو ژور	saraw-žūr	سربالایی
سنور	sinūr	سرحدّ
سور	sūr	سرخ
سارد	sârd	سرد
سَردار	sardâr	سردار
سَرُوک	sarōk	سردار
سَرِ شَه	sar-ēša	سردرد
کوِستان	kwēstân	سردسیر
سَرزَنشت	sarzaništ	سرزنش
سَری شَوِه	sarī-šawē	سرشب
قَیماق	qaymâq	سرشیر
سَرتوِه	sartwē	سرشیر
کوُخَه	kōxa	سرفه
سرکَه	sirka	سرکه
عَبدال	?abdâl	سرگردان
سَرما	sarmâ	سرما
سَرمابون	sarmâ-būn	سرماخوردگی

سرمای شدید (خراب کننده‌محصول)	šaxta	شَختَه
سرمایه	mâya	مایَه
سرمه	kil	کل
سرمه‌ای	surmayī	سرمَه‌یی
سُرنا	zurnâ	زرنا
سرنیزه	sar-nēza	سَرنێزَه
سرو	sarv	سَرو
سرور	sarwar	سَروَر
سریش	čirēš	چرێش
سُرین ،کفل	pūz	پوز
سُرین ، کفل	kafal	کَفَل
سطل	dōḷka	دۆڵکَه
سفارش	sifâriš	سفارش
سفال	swâlat	سوالَت
سفت	raq	رَق
سفر	safar	سَفَر
سفره ، خوان	sifra	سفرَه
سفره ، خوان	xwân	خوان
سفید	sipī	سپی
سفیدی	sipētī	سپێتی
سفیه ، خُل	jēl	جێل
سقط جنین	mindâḷ-labar-čūn	منداڵ لەبَر چون
سقف دهان	malâšū	مَلاشو
سکسکه	nizgara	نزگرَه
سکّه	sika	سکَه
سگ آبی	sagâw	سَگاو
سگ ماده	dēla-sag	دێلَ سَگ
سگ نر	gōla-sag	گۆلَ سَگ
سل	darda-bârika	دَردَ باریکَه
سلام	silâw	سلاو
سلامتی	sâqī	ساقی

سلامتی	silâmatī	سلامَتی
سلسله	silsila	سلسلَهٔ
سلطان	sultân	سلطان
سلمانی	sartâš	سَرتاش
سلیقه	salīqa	سَلیقَهٔ
سلیقه	mišūr	مشور
سُم	sim	سم
سماق	tirš	ترش
سماق	simâq	سماق
سماور	samâwar	سَماوَر
سمنو	samanī	سَمَنی
سنبل	sumbul	سمبل
سنجد	sinjū	سنجو
سند	sanad	سَنَد
سندان	dazgâ	دَزگا
سنگ	bard	بَرد
سنگ آسیا	bard-âš	بَرداش
سنگ پا	barda-pē	بَردَپه
سنگ پشت	kīsaḷ	کیسَل
سنگر	sangar	سَنگَر
سنگر	matarēz	مَتَرز
سنگین	qurs	قرص
سنگین	girân	گران
سنگینی	qursâyī	قرصایی
سنگینی	girânī	گرانی
سو، طرف	lâ	لا
سواد	sawâd	سَواد
سوار	swâr	سوار
سوت	fītū	فیتو
سوخت، سوختنی	sūtamanī	سوتَمَنی
سوراخ سوراخ	kunkun	کن‌کن
سوزن معمولی	darzī	دَرزی
سوزن بزرگ	tabana	تَه بَنَهٔ

سوزن جوالدوز	šūžin	شوزن
سوزن دان	darzīdân	دَرزی دان
سوسک سیاه	qâlōča	قالوُچه
سوغات	dyârī	دیاری
سوگند	swēnd	سوِند
سه	sē	سِه
سهم ، قسمت	baš	بَش
سهم دار، شریک	bašdâr	بَشدار
سی	sī	سی
سیاه	ṛaš	رَش
سیاه چرده	ṛaš-asmar	رَش اَسمَر
سیاه سرفه	kuxa-ṛaša	کخَ رَشَه
سیاه و سفید	baḷak	بَلَک
سیب	sēw	سِو
سیب زمینی	yâraḷ-mâsī	یارَل ماسی
سیخ	šīša	شیشَه
سیّد	sayd	سَید
سیّد	sayyid	سَیِّد
سیر (درمقابل گرسنه)	tēr	تِر
سیر (گیاه)	sīr	سیر
سیزده	sēzda	سِزدَه
سیصد	sēsat	سِه صَت
سیگار	sīγâr	سیغار
سیل	sēlâw	سِلاو
سیم برق	sīm	سیم
سیم ، نقره	zēw	زِو
سینه	sīng	سینگ
سینی	majōʔma	مَجوُعمَه

ش

شاخ	šâx	شاخ
شاخه	lik	لک
شاخه	liq	لق
شاد	xōš	خوُش

کَیف خۆش	kayf-xōš	شاد
شاگرد	šâgird	شاگرد
شال	šâl	شال
چارشێوشان	čâršēw-šân	شال زنانه
شام	šâm	شام شب
شازدَه	šâzda	شانزده
شانَه	šâna	شانهٔ سر
شان	šân	شانه، کتف
شاه	šâh	شاه
جاترَه	jâtra	شاه تره
شاید	šâyid	شاهد
شارَگ	šâ-rag	شاهرگ
شَهێن	šahēn	شاهین
شَو	šaw	شب
چَک چَکیلَه	čak-čakīḷa	شب پره
سێوَرَه	sēwara	شبدر
آونگ	ʔâwing	شبنم
سیخوار	sīxwâr	شبنم یخ زده
زقم	zuqm	شبنم یخ زده
خسار	xusâr	شبنم یخ زده
وشتر	wištir	شتر
دَیلاغ	daylâɣ	شتر بچه
دَیلاغی نێر	daylâɣī-nēr	شتر بچه نر
دَیلاغی مێ	daylâɣī-mē	شتر بچه ماده
لۆک	lōk	شتر نر
آروانَه	ʔârwâna	شتر ماده
وشترَوان	wištirawân	شتربان
آزا	ʔâzâ	شجاع
آزایَتی	ʔâzâyatī	شجاعت
شێو	šēw	شخم
کێلان	kēlân	شخم زدن
شدّت	šiddat	شدّت
تند	tund	شدید

مَی	may	شراب
شَراب	šarâb	شراب
شَرافَت	šarâfat	شرافت
مَرج	marj	شرط
رۆژهَلات	ṛōž-halât	شرق
شَرمَندَه	šarmanda	شرمنده
شَش	šaš	شش
سی پَلاک	sīpalâk	شُش
شِصت	šēst	شصت
شَشصَت	šašsat	ششصد
شَطرَنج	šatranj	شطرنج
شَطرَنجِن	šatranjēn	شطرنج بازی
تیشک	tīšk	شعاع نور
شِعر	še?r	شعر
بلِیسَه	biḷēsa	شعله
چَقَل	čaγal	شغال
تکاکار	tikâkâr	شفاعت کننده
شک	šik	شک
راو	ṛâw	شکار
شکار	šikâr	شکار
شَوراو	šaw-ṛâw	شکارشب
راوکَر	ṛâwkar	شکارچی
راوچی	ṛâwčī	شکارچی
قَلش	qalš	شکاف ، تَرَک
قَلشت	qališt	شکاف ، تَرَک
شکایَت	šikâyat	شکایت
شَکر	šakr	شِکر
شکر	šukr	شُکر
شکرانَه	šukrâna	شُکرانه
نَبَز	nabaz	شکست ناپذیر
شکان	šikân	شکستن
شکاو	šikâw	شکسته
شکَستَه بَند	šikasta-band	شکسته بند

شکم	zig	زگ
شکمو	zōrxōr	زۆر خۆر
شکنبه	wirg	ورگ
شکوفه	šikōfa	شکۆفَه
شُل	šiḷ	شل
شلوار زنانه کردی	darpē	دَرپێ
شلوار مردانه کردی	pântōl	پانتۆل
شلوار مردانه معمولی	šalwâr	شَلوار
شلوار مردانه معمولی	dūlīnga	دو لینگَه
شلوغ	šulūγ	شلوغ
شما	ʔangō	اَنگۆ
شما	ʔēwa	اِوَه
شمال، باد ملایم خنک	šaṃâḷ	شَمال
شمشیر	šīr	شیر
شمع	šam	شَم
شنا	mala	مَلَه
شنگ	ʔaspīng	اَسپینگ
شنونده	gwēgīr	گوێ گیر
شنونده	gwēdayir	گوێ دَیر
شوخ	šōx	شۆخ
شور	swēr	سوێر
شوربا	šōrbâw	شۆرباو
شوره	šōra	شۆرَه
شوره زار	šōrakât	شۆرَکات
شوهر	šū	شو
شوهر	mērd	مێرد
شهادت	šâyidī	شایدی
شهر	šâr	شار
شهید	šâhīd	شاهید
شیدا، دیوانه	šēt	شێت
شیپور	kara-nâ	کَرَنا
شیرآب	šēra	شێرَه

شیر خوردنی	šīr	شیر
شیر جنگل	šēr	شِر
شیر برنج	šīr-birinj	شیر برنج
شیردان (نوعی ظرف)	šīrdân	شیردان
شیردان (عضو بدن حیوان)	gwândēn	گواندِن
شیرهٔ عسل	ṛawâq	رُواق
شیرین	šīrīn	شیرین
شیرینی	šīrnī	شیرنی
شیشه	šūša	شوشَه
شیطان	šaytân	شَیطان
شیون	šīn	شین
شیهه (صدای اسب)	ḥīla	حیلَه

ص

صابون	sâbūn	صابون
صاحب	sâḥib	صاحب
صاحب	xâwan	خاوَن
صاحبخانه	sâḥib-mâḷ	صاحب، مال
صاحبخانه	xâwan-mâḷ	خاوَن مال
صاف	taxt	تَخت
صاعقه	birūska	بروسکَه
صبح	sibḥaynē	صبحَینِه
صبح	sibaynē	صبَینِه
صبحانه	barčâyī	بَرچایی
صحرا	dašt	دَشت
صحرا	saḥrâ	صَحرا
صحیح	ʔasaḥ	اَصَح
صحیح	râst	راست
صد	sat	صَت
صدا	bâng	بانگ
صدا	dang	دَنگ
صدای اسب (شیهه)	ḥīla	حیلَه

صدای الاغ (عَرعَر)	zaṛṛa	زَرَّه
صدای باز	čirīka	چریکَه
صدای برّه	kâra	کارَه
صدای بلند	girma	گرمَه
صدای خِرخِر	xiṛṛa	خرَّه
صدای زنبور	wiza-wiz	وزَ وز
صدای سگ	ḥapa	حَپَه
صدای کبک	qâspa	قاسپَه
صدای کلاغ	qâra-qâr	قارَ قار
صدای گاومیش	naqqa	نَقَّه
صدای گوسفند (بَع بَع)	bâṛa	بارَه
صرفه جوبی	pâša-kawt	پاشَ کوَت
صغیر	saγīr	صَغیر
صف	saf	صَف
صفت	sifat	صفَت
صندلی	sandalī	صَندَلی
صورتی	sūratī	صورَتی
صیفی کاری	bēstân	بِستان

ض

ضایع	zâya	ضایَه
ضد	zid	ضد
ضربه	zarba	ضَربَه
ضرر ، زیان	zyân	زیان
ضعف	bētâqatī	بِه طاقَتی
ضعیف	bētâqat	بِه طاقَت
ضعیف	bēquwwat	بِه قوَّت

ط

طاس. کچل	bēmū	بِه مو
طاس، کچل	kačal	کَچَل
طاس، ظرف شیر	tâs	طاس
طاقت	tâqat	طاقَت

طاقچه	rifḥa	رفحَه
طالبی ، گرمک	girka	گرکَه
طاووس	tâwis	طاوس
طایفه	tâyfa	طایفَه
طبقهٔ ساختمان	martaba	مَرتَبَه
طبل	tapl	طَپل
طپانچه	damânča	دَمانچَه
طرف	lâ	لا
طشت	tašt	طَشت
طعم ، مزه	tâm	طام
طلا ، زر	zēṛ	زر
طلبکار	sâḥib-qarz	صاحب قَرض
طلبه	faqē	فَقه
طلبهٔ پیشرفته	musta?id	مستَعد
طلسم	talasm	طَلَسم
طمع	tamâ	طَما
طمع	tamâḥ	طَماح
طمع کار	tamâkâr	طَماکار
طناب	tanâf	طَناف
طناب پنبه‌ای	širīt	شریت
طوطی	tūtī	طوطی
طوفان	tōfân	طوُفان
طویله	tawīla	طَویلَه
طویلهٔ اسب	maytar-xâna	مَیتَرخانَه
طهارت	târat	طارَت

ظ

ظالم	zâlim	ظالم
ظهر	nīwa-ṛō	نیوَه رو

ع

عادت	?âdat	عادَت
عاشق	?âšiq	عاشق

عاشقانه	?âšqâna	عاشقانَهَ
عاقبت	?âqibat	عاقبَت
عاقل	?âqil	عاقل
عاقل	zōrzân	زۆرزان
عاقلانه	?âqlâna	عاقلانَهَ
عالم	?âlam	عالَم
عبا	?abâ	عَبا
عجله	pala	پَلَهَ
عدالت	?adâlat	عَدالَت
عدس	nīsk	نیسک
عذاب	?azâb	عَذاب
عذاب	?âzâb	عاذاب
عذر	?uzr	عذر
عرق بدن	?âraqa	عارَقَهَ
عرق خوردنی	?âraq	عارَق
عروس، عروسک	būk	بوک
عروسی ، رقص عروسی	dâwat	داوَت
عزم	?azm	عَزم
عزیز	xōša-wīst	خۆش ویست
عسل	hangwīn	هَنگوین
عشق	?išq	عشق
عشق	?awīn	اَوین
عصا	guččân	گچّان
عصبانی	tūra	تورَه
عصر	?ēwâra	ایوارَه
عضله، ماهیچه	mâyīča	مایی چَه
عطّار	?attâr	عَطّار
عطر	?atr	عَطر
عطسه	pišmīn	پشمین
عقاب	halō	هَلۆ
عقب	dwâ	دوا

عقد ازدواج	mâra	مارَه
عقرب	dūpišk	دوپشک
عقل	?âql	عاقل
عفو	?afū	عَفو
عکس	?aks	عَکس
عکس	wēna	وِنَه
علاج	?ilâj	علاج
علّاف	?allâf	عَلّاف
عمارت	xânūbara	خانو بَرَه
عمامه	mandīl	مَندیل
عُمر	?umr	عمر
عُمر	?amir	عَمر
عملگی	fa?layī	فَعلَه‌یی
عمله	fa?la	فَعلَه
عمو	mâm	مام
عمّه، خاله	pūr	پور
عنکبوت	jâl-jâlūka	حال جالوکه
عنوان	?inwân	عنوان
عیب	?ayb	عَیب
عید، جشن	jēžn	جِژن
عید قربان	jēžnī-qurbânē	جِژنی قربانِه
عیدی	jēžnâna	جِژنانَه
عیش	?ayš	عَیش

غ

غار	?aškawt	اَشکَوت
غارت	tâlân	تالان
غاز	qâz	قاز
غاز وحشی	sī	سی
غاز وحشی(نوع خاص)	xâsa-sī	خاصَ سی
غافل	xâfil	خافل
غایب، گم	wen	وِن

غرب ، غروب	ṛōžâwâ	ڕۆژاوا
غربال	bēžīng	بێژینگ
غُر غُر	bōḷ-a	بۆڵەَ
غَرغَره	γar-γaṛa	غَرغَڕَ
غریب	γarīb	غَریب
غریبی ، غربت	γarībâyatī	غَریبایَتی
غریبه	bēgâna	بێگانَ
غزا ، جنگ	xazâ	خَزا
غزال	xazâḷ	خَزاڵ
غسل	γusl	غسل
غَش	fē	فێ
غلاف خنجر و شمشیر	kâlân	کالان
غَلَط	γalat	غَلَط
غلغلک	qidīḷka	قدیڵکَ
غم ، غصه	γam	غَم
غم ، غصه	xam	خَم
غم ، غصه	xafat	خَفَت
غم ، غصه	pažâra	پَژارَ
غمگین	γamīn	غَمین
غمناک	xamnâk	خَمناک
غنچه	γunča	غنچَ
غنی	xanī	خَنی
غوغا	qâwa-qâw	قاوَ قاو
غیب	γayb	غَیب
غیر	γayr	غَیر
غیر	jiga	جگَ
غیرت	γīrat	غیرَت

ف

فاصله	mōwdâ	مۆودا
فال	fâl	فال
فانوس	fânūs	فانوس

فَنَر	fanar	فانوس
فایدَه	fâyda	فایده
قازانج	qâzânj	فایده
پلیتَه	pilīta	فتیله
جنێو	jinēw	فحش
فدا	fidâ	فدا
تانوت	tânūt	فداکاری
بَرین	barīn	فراخ
هَلاتن	haḷâtin	فرار ، فرارکردن
هَلاتو	haḷâtū	فراری
قَلَو	qalaw	فربه
صبحَینه	sib(ḥ)aynē	فردا
صبحَی	sib(ḥ)ay	فردا
صبحَی شَوه	sib(ḥ)ay-šawē	فرداشب
فَرش	farš	فرش
مَلائِکَه	malâʔēka	فرشته
هَل	hal	فرصت
فرفرَه	fiṛfiṛa	فرفره
فرفرۆکَه	fiṛfiṛōka	فرفره
فَرق	farq	فرق
فَرمان	farmân	فرمان
بَه گوه	bagwē	فرمانبر
فَرماندَر	farmândar	فرمانده
فرۆش	firōš	فروش
فریو	firīw	فریب
فَساد	fasâd	فساد
پال	pâḷ	فشار ، هُل
فیشَک	fīšak	فشنگ
گو	gū	فضله
تَرس	tars	فضلهٔ اسب ، الاغ ، قاطر
تَپالَه	tapâla	فضلهٔ گاو ، گاومیش

مصلهٔ گوسفند ، بز ، شتر	kišpâl	کشپال
مصلهٔ مرغ	jīqna	جیقنَه
مصلهٔ موش	gūmišk	گومشک
فقط	faqat	فَقَط
فقیر	hažâr	هَژار
فقیر	hanâsa-sârd	هَناسَه سارد
فک	šawīlka	شَویلکَه
فک بالا	šawīlkay-sarē	شَویلکَی سَرِه
فک پائین	šawīlkay-xwârē	شَویلکَی خوارِه
فکر	fikr	فکر
فلاخن	qōčaqânī	قوچَقانی
فلان	fiḷân	فلان
فلفل سبز	bībâr	بی بار
فلفل کوبیده	ʔīsīwat	ایسیوَت
فنجان	finjân	فنجان
فندق	findiq	فندق
فواره	fawâra	فَوارَه
فوت	fūt	فوت
فوتبال	fitbâl	فتبال
فوتبال بازی	fitbâlēn	فتبالِن
فوری ، سریع	dasba-jḗ	دَس بَه جِه
فوری ، سریع	xērâ	خِرا
فولاد	pōlâ	پۆلا
فولادی	pōlâyī	پۆلایی
فیروزه	pīrōza	پیرۆزَه
فیل	fīl	فیل

ق

قابلمه	qâblama	قابلَمَه
قابلیت	qâbīlat	قابیلَت
قاتل	pyâwkūž	پیاوکوژ
قاچ زین	qal̃-pūz	قَل پوز

قارچ	kârg	کارگ
قاشق	kawčik	کوچک
قاصد	qâsid	قاصد
قاضی	qâzī	قاضی
قاطر	ʔēstir	استر
قالی	mâfūra	مافوره
قالی بافی	tawn-kirdin	تون کردن
قالیچه	qâlīča	قالیچه
قافله	qâfla	قافله
قایق	lutka	لتکه
قبا ، نوعی کت	kawâ	کوا
قباله	qabâḷa	قباله
قبر ، گور	qabr	قبر
قبر ، گور	gōṛ	گور
قبرستان	qabrân	قبران
قبرستان	qabristân	قبرستان
قبل ، پیش	pēš	پش
قبل ، پیش	sâbiq	سابق
قبلا	lapēšdâ	له پشدا
قبله	qibla	قبله
قبول	qabūl	قبول
قپان	qapân	قپان
قپان دار	qapândâr	قپان دار
قپان داری	qapândârī	قپان داری
قحطی	qâtī	قاطی
قحطی	girânī	گرانی
قد ، اندام	qat	قت
قد ، اندام	bažn	بژن
قدرت ، اختیار	dasaḷât	دسلات
قدقد	qirta-qirt	قرت قرت
قدم	hangâw	هنگاو

قدیم	lamēž	لَه مِژ
قدیم	qadīm	قَدیم
قدیمی ، کهنه	kōn	کوۆن
قدیمی ، کهنه	lamēžīna	لَه مِژینَه
قرار	qarâr	قَرار
قربان	qurbân	قربان
قربانی	gâwū-gardūn	گاو وگَردون
قرض	qarz	قَرض
قرض	wâm	وام
قرمز	sūr	سور
قرن	qarn	قَرن
قرن	čarx	چَرخ
قَسَم ، سوگند	swēnd	سوێند
قشنگ	ǰwân	جوان
قشنگ	šōx	شوۆخ
قشو ، خاراندن اسب	ṛinak	رِنَک
قصّابی	qasâbī	قَصابی
قصّه	ḥakâyat	حَکایَت
قصّه گو	ḥakâyat-xwân	حَکایَت خوان
قطره ، چکّه	diḷōpa	دلوۆپَه
قطره قطره	diḷōp-diḷōp	دلوۆپ‌دلوۆپ
قطرهٔ آب پاشیده	piṛīška	پریشکَه
قفس	qafaz	قَفَز
قفسه	qafaza	قَفَزَه
قلّاب	qulâp	قلاپ
قلّاده	qaḷâta	قَلاتَه
قلدر	kalagâ	کَلَگا
قلم	qalam	قَلَم
قلع	qalâyī	قَلایی
قلعه	qalâ	قَلا
قلوه	gūrčīla	گورچیلَه

قمار	qumâr	قمار
قمارباز	qumârbâz	قمارباز
کَرزَهٔ	karēza	قنات ،کاریز
قَند	qand	قند
قَندان	qandân	قند دان
چَکوچی قَندی	čakūčī-qandī	قند شکن
سَران	sarân	قلهٔ کوه
قو	qū	قو
قوّت	quwwat	قوّت
بَران	barân	قوچ
بوُق	bōq	قورباغه
کور	kūṛ	قوز
قوُلنج	qōlinj	قولنج
قَوم	qawm	قوم
زیز	zīz	قهر
قارَمان	qâramân	قهرمان
قاوَه	qâwa	قهوه
قاوَه خانَه	qâwa-xâna	قهوه خانه
قاوَهیی	qâwayī	قهوهای
قیامَت	qyâmat	قیامت
مَقَست	maqast	قیچی
قیل	qīl	قیر
راحَتی	ṛâḥatī	قیف
قیمَت	qīmat	قیمت
مَزندَه	mazinda	قیمت

ک

کار	kâr	کار
أَرک	ʔark	کار
کارخانَه	kâr-xâna	کارخانه
کِرد	kērd	کارد
کارزان	kârzân	کاردان ، کارکشته

کارگر روزمزد	kirēkâr	کرِه کار
کاروان	kârwân	کاروان
کاروانسرا	xâna	خانَه
کاروانسرادار	xânčī	خانچی
کاری، جسور	bakâr	بَه کار
کاسبی	kâsbī	کاسبی
کاسه	kâsa	کاسَه
کاش، کاشکی	kâškī	کاشکی
کاش، کاشکی	dak	دَک
کاش، کاشکی	hak	هَک
کاش، کاشکی	biryâ	بریا
کاش،کاشکی	xōzga	خۆزگَه
کاغذ	kâγaz	کاغَذ
کاغذ	γâγaz	غاغَذ
کافور	kâfūr	کافور
کافی	kâfī	کافی
کافی	bas	بَس
کاکل	kâkuḷ	کاکل
کال. نرسیده	kâḷ	کال
کامروا	kâmrawâ	کامرَوا
کامل	kâmil	کامل
کاه	kâ	کا
کاه گل	swâγ	سواغ
کاهو	kâhū	کاهو
کباب	kabâb	کَباب
کبک	kaw	کَو
کبک (نوعی خاص)	xâsa-kaw	خاصَ کَو
کبوتر	kōtr	کۆتر
کبوتر چاهی	kōtra-šīnka	کۆترَ شینکَه
کُت	kut	کت
کُت زنانهٔ محلی	kuḷaja	کلَجَه

کتاب	kitēb	کتێب
کتاب فروشی	kitēb-firōšī	کتێب فرۆشی
کتان	katân	کَتان
کته	kata	کَتَه
کتیرا	katīra	کَتیرَه
کثافت	kasâfat	کَثافَت
کثیف،	pīs	پیس
کج	xwâr	خوار
کجا	kwē	کوێ
کجاوه	kažâwa	کَژاوَه
کدام	kēha	کێ هَه
کدبانو ، آشپز زن	kâbân	کابان
کدخدا	kwēxâ	کوێخا
کدخدا	kayxudâ	کَی خدا
کدر ، تاریک	lēḻ	لێڵ
کدو	kūlaka	کولکَه
کَر	kaṛ	کَڕ
کرایه	kirē	کرێ
کرچک	garčak	گَرچَک
کُرد	kurd	کرد
کردار	kirdawa	کردَوَه
کردستان	kurdistân	کردستان
کرسی	kursī	کرسی
کرفس	karōwz	کَرۆز
کرک	kulk	کلک
کرکس	xartal	خَرتَل
کرم	kirm	کرم
کرم ابریشم	[illegible]rmī-ʔâwrīšim	کرمی آوریشم
کرمو	kirmin	کرمن
کرنا	kara-nâ	کَرَنا
کُره	kara	کَرَه

کُرَه	ṛōnī-kara	رۆنی کَرَه
کُرّهٔ اسب	jwânū	جوانو
کُرّهٔ خر کوچک	jâšūla	جاشولَه
کُرّهٔ خر ماده	jâška-mē	جاشکَ مێ
کُرّهٔ خر نر	jâška-nēr	جاشکَ نێر
کَس	kas	کَس
کِش	kēš	کێش
کشاورز ، زارع	jūtir	جوتر
کشاورزی	jūtirī	جوتری
کشاورزی	kištū-kâl	کشتوکال
کُشتار	kuštâr	کشتار
کشتزار ، مزرعه	mazrâ	مَزرا
کُشت و کُشتار	kalla-paṛēnī	کَلّه پَڕێنی
کُشتی	zōrawânī	زۆرَوانی
کَشتی	kaštī	کَشتی
کَشتی بان	kaštīwân	کَشتیوان
کشک	kašk	کَشک
کشمش سبز	sabza	سَبزَه
کشمش سرخ	kišmiš	کشمش
کشمکش	kēša	کێشَه
کُشنده	kūžar	کوژَر
کشیک	kēšk	کێشک
کف صابون	kaf	کَف
کف دست	barī-dastī	بَری دَستی
کفتار	kamtiyâr	کَمتیار
کفش	kawš	کَوش
کفّاش	kawšdiṛū	کَوش درو
کَفَک	birš	برش
کَک	kēč	کێچ
کفگیر	kawgīr	کَوگیر
کَفَل	simt	سمت

کلاس	kilâs	کلاس
قَل	qal	کلاغ
کلاو	kilâw	کلاه
کلفَت	kiḷfat	کُلفَت
کَلَک	kalak	کَلَک
کَلَم	kalam	کلم
پاچ	pâč	کلنگ
کلیچَه	kulīča	کلوچه
گلمَت	gilmat	کلوخ
هاچَر	hâčar	کلید
کَم	kam	کم
کوَان	kawân	کمان
کَمانچَه	kamânča	کمانچه
قَت	qat	کمر
کَمَر	kamar	کمر
کَمَر	kamar	کمربند
پیشتند	pīštind	کمربند پارچه‌ای
بِه رَنگ	bēṛang	کمرنگ
کمگ	kumag	کُمک
یارمَتی	yârmatī	کُمک
کَم کَم	kam-kam	کم کم
کَمَنَد	kamand	کمند
کَمِک	kamēk	کمی
بِرِک	biṛēk	کمی
کَمِتی	kamētī	کمّی ، کسادی
کَمی	kamī	کمّی ، کسادی
کَمایَسی	kamâyasī	کمّی ، کسادی
قَراغ	qarâγ	کنار ، لبه ، نبش
بَر	bar	کناره‌ٔ پایین
قلنچکَه	qulinčka	کُنج
رَشکَه	raška	کنجد

کند	sabr	صَبر
کند دهن	tambal	تَمبَل
کندو	kandū	کَندو
کنده شده	haḷkandrâw	هَل کَندراو
کو ، کجا	kwâ	کوا
کوتاه	kurt	کرت
کوتاه قد	kurta-bâḷâ	کـرتَ بالا
کوتاهی	kurtī	کـرتی
کوچک	kurpa	کرپَه
کوچک	čikōla	چکۆلَه
کوچ	kōč	کۆچ
کوچه	kūča	کوچَه
کوچه	kōḷân	کۆلان
کود	kūt	کوت
کور	kwēr	کوێر
کوره	kūra	کورَه
کوره راه	kwēra-ṛē	کوێرَه ڕێ
کوزه	gōza	گۆزَه
کوزه‌گر	gōzakar	گۆزَه کَر
کوسه ، بی ریش	kōsa	کۆسَه
کوشش	hawl	هَول
کوفته	kifta	کفتَه
کوک ساعت	qurmīš	قرمیش
کوکو (نوعی غذا)	kūkī	کوکی
کول ، پشت	kōḷ	کۆل
کوله پشته	kōḷa-bâr	کۆلَ بار
کوه	kēw	کێو
کوه	čyâ	چیا
کوه و تپّه	kal	کَل
کوهستان	kwēstân	کوێستان
کوهستانی	kwēstânī	کوێستانی

کوهی	kēwī	کِوی
کهربا ، برق	kâr̂abâ	کارَبا
کهنه	kōn	کۆن
کهیر	līr	لیر
کی ، چه وقت	kangē	کَنگِه
کی ، چه کسی	kē	کِه
کیسهٔ حمام	kīsay-ḥamâmē	کیسَی حَمامِه
کیش(راندن مرغ)	kiš	کش
کیش، آئین	ṛawišt	رَوشت
کیف	kīf	کیف
کِیف	kayf	کَیف
	گ	
گاری	dâšqa	داشقَه
گاز ، دندان گرفتن	gâz	گاز
گاز (به میوه یا غذا)	qapâl	قَپال
گاز، بخار	gâz	گاز
گام	hangâw	هَنگاو
گاو آهن	gâsin	گاسن
گاو کوهی	gâ-kēwī	گاکِوی
گاو ماده	mângâ	مانگا
گاومیش سال اول و دوم	pâlâγ	پالاغ
گاومیش سه سالهٔ ماده	hēwara	هِوَرَه
گاومیش سه سالهٔ ماده	qâčâγ	قاچاغ
گاومیش سه سالهٔ نر	kaḷīča	کَلیچَه
گاومیش ماده پس از سه سال	gâmēš	گامِش
گاومیش نر پس از سه سال	kaḷ	کَل
گاومیش اخته شده	yaxta	یَختَه
گاو نر	gâ	گا
گاهی ، دفعه‌ای	jârēkī	جارِکی
گاهگاه	jâr-jâra	جارجارَه
گچ	gēč	گِچ

گدا	swâ̈lkar	سوال کَر
گذرگاه، راه عبور	bwâr	بوار
گذشته	râbirdū	رابردو
گراز	berâz	بَراز
گراز ماده	mâlōs	مالوُس
گراز نر	yēkâna	یِکانَه
گران	girân	گران
گرانبها	girânbâ	گرانبا
گربه	pīšīla	پیشیلَه
گرچه	ʔagarčī	اَگَرچی
گِرد	xiṛ	خر
گَرد	tōz	توُز
گرداب	gēžâw	گِژاو
گردباد	gēžaḷūka	گِژَلوکَه
گردش	sayrân	سَیران
گردش	gaṛân	گَران
گردش کنان	bagaṛân	بَه گَران
گردن	mil	مل
گردن	gardin	گَردن
گردن باریک	mil-bârīk	مل باریک
گردن بند	tōq	توُق
گردن بند	milwânka	ملوانکَه
گردن کلفت	mil-ʔastūr	مل اَستور
گردنه	zīnwē	زینوِه
گردو	gwēz	گوِز
گرد وخاک	tōzū-xol	توُز وخُل
گُرده، پشت	pišt	پشت
گرز	gōpâḷ	گوُپال
گرسنه	birsī	برسی
گرسنگی	birsētī	برسِتی
گرفته شده	gīrâw	گیراو

Persian	Transliteration	Kurdish
گرگ	gurg	گرگ
گرم	garm	گَرم
گرمسیر	garmēn	گَرمِن
گروه، دسته	gaḷ	گَل
گره، مهرهٔ پشت	girē	گِره
گریبان	barōk	بَرۆک
گشاد	firawân	فرَوان
گشنیز	gižnīž	گژنیژ
گفتگو	wutū-wēž	وتووژ
گفتگو	guftū-gū	گفتوگو
گفتار	wutâr	وتار
گفته	wuta	وتَه
گُل	guḷ	گل
گِل	quṛ	قر
گلاب	guḷâw	گلاو
گلابی	harmē	هَرمِه
گلابی (نوعی خاص)	harmē-guḷâwī	هَرمِه گلاوی
گلاویز	barangâr	بَرَنگار
گل آلود	quṛâwī	قراوی
گل انار	guḷī-hanârē	گلی هَنارِه
گل بیدمشک	guḷī-bīdmēšk	گلی بیدمِشک
گل خطمی	guḷa-hērō	گلَ هِرۆ
گل داودی	guḷa-dâwūdī	گلَ داوودی
گلدان	guḷdân	گلدان
گل زرد	guḷa-zarda	گلَ زَردَه
گل سرخ	guḷa-bâγ	گلَ باغ
گل محمدی	guḷa-guḷâw	گلَ گلاو
گلو، حلق	garū	گَرو
گلو درد	garū-ʔēša	گَرواِشَه
گلوله	gūlla	گولَّه
گلهٔ اسب	ṛawa	رَوَه

گلهٔ برّه	barxa-gaḷ	برخَ گَل
گلهٔ گاو	gârân	گاران
گلهٔ گوسفند	mē-gaḷ	مِه گَل
گِلی	quṛâwī	قراوی
گلیم	bara	بَرَه
گم ، غایب	wen	وِن
گناه	gunâh	گناه
گناه	tâwân	تاوان
گناهکار	gunâhkâr	گناهکار
گناهکار	taqsīrbâr	تَقصیربار
گنبد	gumbaz	گمبَد
گنجشک	pâsârī	پاساری
گنجشک	čōlaka	چُولَکَه
گندم	ganim	گَنم
گنده	zalâm	زَلام
گندیده	bō-ganīw	بُوگَنیو
گوئی ، مثل اینکه	daḷēy	دَلِی
گوجه سبز	halūča	هَلوچَه
گوجه فرنگی	bâyinjânī-sūr	باینجانی سور
گود ، عمیق	qūḷ	قول
گودال	qūḷka	قولکَه
گودی	qūḷâyī	قولایی
گوزن	jayrân	جَیران
گوساله سال اول	gwēḷik	گوِلک
گوساله سال دوم	gwēḷpâr	گوِلپار
گوساله سال سوم نر	jwâna-gâ	جوانَه گا
گوساله سال سوم ماده	nēngūn	نِنگون
گوسفند تاشش ماه	barx	بَرخ
گوسفند یکساله	kâwr	کاور
گوسفند پس از یکسال	šak	شَک
گوسفند ماده پس از دوسال	maṛ	مَر

گوسفند نر پس از دوسال	barân	بَران
گوش، گوشه	gwē	گوِه
گوشت	gōšt	گوُشت
گوشتالو	gōštin	گوُشتن
گوش تا گوش	gōšâw-gōš	گوُشاوگوُش
گوشواره	gwâra	گوارَه
گوشه	sūč	سوچ
گوگرد	gōgird	گوُگرد
گَوَن (گیاهی است)	gwēnī	گوِنی
گوناگون	ṛangâw-ṛang	رَنگاورَنگ
گونه (عضو صورت)	ṛūmat	رومَت
گونه (عضوصورت)	kulma	کلمَه
گونه، نوع	naw?	نَوع
گونی	talīs	تَلیس
گوهر	gawhar	گَوهَر
گوهر	gawar	گَوَر
گوی	gō	گوُ
گوی بازی	gōyēn	گوُیِن
گویش، لهجه	lahja	لَهجَه
گویش، لهجه	ṛâwēž	راوِژ
گوینده	qisakar	قسَه کَر
گهواره	lânk	لانک
گیاه، علف	gyâ	گیا
گیج	gēž	گِژ
گیره	gīra	گیرَه
گیس، مو	qiž	قژ
گیلاس	gēlâs	گِلاس
گیوه	gīwa	گیوَه

ل

لازم	lâzim	لازم
لاشخور (نوعی خاص)	sīsârk	سی سارک

لاشه	lâša	لاشَه
لاشه	kalâk	کَلاک
لاغر	lar	لَر
لاغر	kiz	کز
لاغر	lâwâz	لاواز
لاک پشت	raqqa	رَقّه
لال	lâl	لال
لالایی	lâylâya	لای‌لایَه
لالهٔ عباسی	lâla-?abbâsī	لالَه عَبّاسی
لاله کوهی	gula-mēlâqa	گلَ مِلاقَه
لانه	lâna	لانَه
لانه	hillâna	هلّانَه
لانهٔ حیوانات وحشی	lân	لان
لانهٔ مرغ	kulâna	کلانَه
لب	lēw	لِو
لباس، رخت	šimak	شمَک
لباس، رخت	jil	جل
لبخند	biza	بزَه
لبه	dam	دَم
لبه	lēwâr	لِوار
لثه	pūk	پوک
لجن زار	zal	زَل
لچک	sarpēč	سَرپِچ
لحاف	lēfa	لِفَه
لحیم	qalâyī	قَلابی
لُخم	narma	نَرمَه
لُخم	bē?ēsk	بە اسک
لذت	lazzat	لَذّت
لذیذ	xōš	خوْش
لرز	larz	لَرز
لرزش	lar	لَر

لشکر	laškir	لَشکر
لعل	la?l	لَعل
لعنت	nifrīn	نفرین
لعنت	naḥlat	نَحلَت
لقمه	luqma	لقمَه
لقمه	bâbōla	بابۆلَه
لکلک	laglag	لَگ لَگ
لکنت	pisk	پسک
لکه	paḷa	پَلَه
لکه‌دار	paḷâwī	پَلاوی
لگام ، دهنه	liγâw	لغاو
لگد	pēlâqa	پێ لاقَه
لگن (نوعی ظرف)	lagan	لَگَن
لَنگ ، شَل	šal	شَل
لِنگه	tâ	تا
لِنگهٔ در	lây-darka	لای دَرکَه
لوبیا	lōbiyâ	لۆبیا
لوچ	xēl	خێل
لوحه	lawḥa	لَوحَه
لوزه	?âlū	آلو
لولا	lâw-lâwa	لاولاوَه
لولهنگ	lūlēna	لولێنَه
لهجه ، گویش	lahja	لَهجَه
لهجه ، گویش	ṛâwēž	راوێژ
لیف ، دنبالهٔ آستین	lifka	لفکَه
لیمو	līmō	لیمۆ
لیوان	šarba	شَربَه

م

ما	?ama	أَمَه
مابین	mâbayn	مابَین
مادر ، ماما	dâyik	دایک

مادربزرگ	nank	نَنک
مادرخوانده	zirdâyik	زردایک
مادرزن	xasū	خَسو
مادگی	mēyī	مێبی
ماده	mē	مێ
مادیان	mâyīn	مایین
مار	mâr	مار
مارمولک	mârmilka	مارملکه
ماست	mâst	ماست
ماسوره	mâsūra	ماسورَه
مال	mâl	مال
مالدار	mâldâr	مالدار
ماله	mâla	مالَه
مانده	mâwa	ماوَه
مانند	lagwēn	لَه گوێن
مانند اینکه، مثل اینکه	(har)wak	هَروَک
مانند اینکه، مثل اینکه	wakū	وَکو
ماه	mâng	مانگ
مهتاب	mânga-šaw	مانگَشَو
ماهی	mâsī	ماسی
ماهیانه	mângâna	مانگانَه
ماهیچه	mâyča	مایچَه
ماهیگیری	mâsī-girtin	ماسی گرتن
مایهٔ پنیر	šīlâwk	شیلاوک
مایهٔ پنیر	hawēn	هَوێن
مایهٔ خمیر	hawīr-tirš	هَویرترش
مایهٔ ماست	hawēn	هَوێن
مبادا	nakay	نَکَی
مبادا	nawak	نَوَک
مبارک	mabârak	مَبارَک
متاهل	sâḥib-žin	صاحب‌ژن

متر	gaz	گَز
متقال	jâw	جاو
متقلب	da7al	دَغَل
متکا	sanīr	سَنیر
متکبر	qōz	قوز
متلک	taws	تَوس
متلک	lâtâw	لاتاو
متمدن	šâra-zâ	شارَزا
مته	mita	متَه
مثال	misâl	مثال
مثانه	musuldân	مسلدان
مَثَل	masal	مَثَل
مثلا	masalan	مَثَلاً
مثل‌اینکه	wakū	وَکو
مثل اینکه	wakī	وَکی
مجانی	xōrâyī	خوْرایی
مجبور	majbūr	مَجبور
مجرای فاضلاب	ʔâwaṛō	آوَروْ
مجسمه	mujassama	مُجَسَّمَه
مجلس	majlis	مَجلس
مجنون	majrūm	مَجروم
مچ‌دست	jūnga	جونگَه
مچ‌پا	jūngay-pēy	جونگَی‌پی
محاصره	miḥâsara	محاصَرَه
محبت	muḥibbat	محبَّت
محتاج	muḥtâj	محتاج
محراب	miḥrâb	محراب
محصول	ḥâsil	حاصل
محله	garak	گَرَک
مخصوصا	maxsūsan	مَخصوصًا
مخفی	hâšâr	هاشار

مخلوط	tēkal̦	تەکَل
مخمل	maxmar	مَخمَر
مداد	midâd	مداد
مدادپاک‌کن	midâd-sīlân	مدادسیلان
مداد تراش	midâd-tirâš	مداد تراش
مدت	muddat	مدّت
مدتی	muddatēkī	مدّتکی
مدرسه	madrasa	مَدرَسَه
مذهب	mazzab	مَذهَب
مراوده، ارتباط	mur̦âwada	مراوَدَه
مربا	mirabbâ	مرّبا
مربع	murabba?	مَرَبّع
مرجان	šīlân	شیلان
مرد	pyâw	پیاو
مرد	kâbrâ	کابرا
مُردار	mindâr	مندار
مردان حق	ʔašxâs	اَشخاص
مردانه	pyâwâna	پیاوانَه
مرد حق	šaxs	شَخص
مردم	xalk	خَلک
مُرده، میّت	mirdū	مردو
مُرده، میّت	mayt	مَیت
مَردی	pyâwatī	پیاوَتی
مَردی	tânūt	تانوت
مرز	sinūr	سنور
مرصع	mur̦assa?	مرَصّع
مرض	ʔâzâr	آزار
مرض	naxōšī	نَه خوّشی
مرغ	mirišk	مرشک
مرغابی	mirâwī	مراوی
مرغابی ماده	bōra	بوّرَه

مرغابی نر	swēna	سوِنَه
مرغوار	mērg	مِرگ
مرگ	mirdin	مردن
مَرمَر	marmar	مَرمَر
مروارید	mirwârī	مرواری
مری	mirī	مری
مریض، ناخوش	naxōš	نَه خۆش
مریضخانه	naxōš-xâna	نَه خۆش خانَه
مریضخانه	xasta-xâna	خَستَه خانَه
مزد	ḥaq	حَق
مزدکار، مزدبگیر	kirēkâr	کرِه کار
مژدگانی	mizgēnī	مزگِنی
مژده	bašârat	بَشارَت
مژه	mižōḷ	مژۆل
مس	mis	مس
مسافر	musâfir	مسافر
مست	mast	مَست
مستی	mastī	مَستی
مستاجر	kirē-girta	کرِه گرتَه
مستحق	mustaḥaq	مستَحَق
مستراح	ʔâw-dast	آودَست
مسجد	mizgawt	مزگَوت
مسلمان	musulmân	مسلمان
مسّن، جاافتاده	qayra	قَیرَه
مسّن، جاافتاده	garâwa	گرَاوَه
مسی	misīna	مسینَه
مسیحی	ʔīsâyī	عیسایی
مشت	mist	مست
مشجّر	mušajjar	مشَجَّر
مشغول	xarīk	خَریک
مشق	taklīf	تَکلیف

مَشک	maška	مَشکَه
مشورت	pirs	پرس
مشهور	nâsrâw	ناسراو
مضّر	muziṛ	مضر
مضّر	zyândâr	زیاندار
مطبخ	midbaq	مدبَق
مطرب	čâwaš	چاوَش
مطمئن	matmân	مَطمان
معامله	ma?âmala	مَعامَلَه
معتبر	muḥtabar	محتَبَر
معجزه	mu?jiza	معجزَه
معدن	ma?dan	مَعدَن
معده	ma?da	مَعدَه
معطل	maḥtal	مَحتَل
معلم ، استاد	mâmustâ	ماستا
معنی	mânâ	مانا
مغازه	muɣâza	مغازَه
مغرور	laxō-ṛâzī	لَهخوَ راضی
مغز	mēšk	مِشک
مفتی	xōrâyī	خوَرایی
مفصل	mufassal	مفَصَّل
مقدّر	muqaddar	مقَدَّر
مقوّا	miqabbâ	مقَبّا
مکتب	maktab	مَکتَب
مگر	maga(r)	مَگَر
مگس	mēš	مِش
ملّا ، آخوند	malâ	مَلا
ملّاح ، ملوان	malawân	مَلَوان
ملافه	malâfa	مَلافَه
ملاقات زن و مرد	žwân	ژوان
ملخ	kulla	کلّه

ملخ	kullō	کلّوُ
ملک ومال	mulkū-mâš	ملکوماش
ممکن	mumkin	ممکن
مملکت	mamlakat	مَملکَت
من	(ʔa)min	اَمِن
مناجات	saḷâ	صَلا
مناره	munâra	منارَه
منبر	mimbar	ممبَر
منّت	minat	منَت
منزل	manzil	مَنزل
منطقه	mâl-band	مال بَند
منطقه	nâwča	ناوچَه
منظره	dīman	دیمَن
منقل	maqalī	مَقَلی
مو	mū	مو
موی سر زن	pirč	پرچ
موی سر زن	kaziya	کَزیَه
مواجب ، حقوق	ḥuqūq	حقوق
مواجب ، حقوق	maʔâš	مَعاش
مواجب ، حقوق	mwâjib	مواجب
موازی	mwâzī	موازی
موج	šapōl	شَپوُل
موجر	sâḥab-mâḷ	صاحَب مال
مودار	tūkin	توکن
مور	mēr	مِر
مور	mērū	مِرو
مورچه	mērūḷa	مِرولَه
موریانه	mōrka	موُرکَه
موزه	mōz	موُز
موسیر	mūslī	موسلی
موش	mišk	مشک

موم	mēw	مێو
مؤمن	muʔmin	مئمن
مه	mīž	مژ
مهتر ، خدمتکار اسب	maytar	مَیتَر
مهر ، دوستی	xōša-wīstin	خۆشَه ویستن
مهربان	mihribân	مهربان
مهمان	mīwân	میوان
مهمان	mihmân	مهمان
مهم	girīng	گرینگ
مهمان خانه (هتل)	mihmân-xâna	مهمان خانَه
مهمان خانه (در خانه)	dīwaxân	دیوَخان
میان ، وسط	nēw	نێو
میان ،وسط	nēwân	نێوان
میان ، وسط	nēwarâst	نێوَراست
میخ	bizmâr	بزمار
میخچه	mēxaka	مێخَکَه
میخ طویله	guḷ-mīx	گل میخ
میخک (نوعی گل)	mēxak	مێخَک
میدان	maydân	مَیدان
میدان	gōṛ	گۆڕ
میراث	mīrât	میرات
میز	mīz	میز
میزبان	mīwândâr	میوان دار
میش	barân	بَران
میلیون	mīlyōn	میلیۆن
میمون	saksâr	سَکسار
میوه	mīwa	میوَه

ن

ناآشنا	nâbalad	نابَلَد
نا امنی	nâʔamnī	نا اَمنی
نا بالغ	nâbâliɣ	نا بالغ

نا برادری	zirbirâ	زربرا
ناپاک	nâpâk	ناپاک
نا پدری	zirbâb	زرباب
ناپسری	zirkuṛ	زرکر
نامادری	zirdâyik	زردایک
ناخن	nīnōk	نینۆک
نادان	nazân	نَزان
نادانی	nazânī	نَزانی
نادختری	zirkič	زرکچ
ناراحت	nârâḥat	ناراحَت
نارنج	nârinj	نارنج
نارون	būz	بوز
نازک ، لطیف	nâsik	ناسک
ناشتایی	barčâyī	بَرچایی
ناشی	nâšī	ناشی
ناف	nēwk	نێوک
نافرمان	bēgwē	بێ گوێ
ناقص	nâqis	ناقص
ناگهان	lapaṛâ	لَه پَڕا
ناگهان	lanakâw	لَه نَکاو
ناله	nâla	نالَه
نام	nēw	نێو
نامحرم	nâmaḥram	نامَحرَم
نامزد	daz-gīrân	دَزگیران
نامزدی	daz-gīrânī	دَزگیرانی
نامه	nâma	نامَه
نامه رسان	nâma-rasân	نامَه رَسان
نان	nân	نان
نان پز، نانوا	nânkar	نان کَر
نان خانگی	nânī-mâḷân	نانی مالان
ناودان	pilūsk	پلوسک

نبض	nabz	نَبض
نپخته	nakuḷâw	نَکلاو
نتیجه	ḥâsil	حاصل
نجابت	najâbat	نَجابَت
نجّاری	najjârī	نَجّاری
نجس	geḷâw	گِلاو
نجیب	najīb	نَجیب
نخود	nōk	نۆک
نخودچی	lablabī	لَب لَبی
نذر	nazr	نَذر
نر (انسان و حیوان)	nēr	نێر
نر (حیوانات کثیف)	gōl	گۆل
نرخ	nirx	نرخ
نردبان	nirdīwân	نردیوان
نرده	muḥajjarī	مَحَجَّری
نرسیده، کال	kâḷ	کال
نرگس	nirgis	نرگس
نرم	narm	نَرم
نرمی	narmī	نَرمی
نزد	kin	کن
نزدیکان	ʔaqrabâ	اَقرَبا
نژاد	nažâd	نَژاد
نسل	nasl	نَسل
نشان	nišân	نشان
نشانه	nišâna	نشانَه
نشانه	sēra	سێرَه
نشانی	ʔâdris	آدرس
نشخوار	kâwēž	کاوێژ
نشریه	gōwâr	گۆوار
نصف شب	nīwa-šaw	نیوَه شَو
نصیحت	nasīḥat	نَصیحَت

نظم	nazm	نَظم
نعش	kalâk	کَلاک
نعل	nâḷ	نال
نعلبکی	nâḷbakī	نالبَکی
نعلبکی	pyâla	پیالَه
نعل بندی	nâḷ-bandī	نال بَندی
نعمت	ni?mat	نعمَت
نفت	nawt	نَوت
نفرین	tūk	توک
نفس، آه	hanâsa	هَناسَه
نقد	naqd	نَقد
نقره	zēw	زێو
نقره	nuqra	نقرَه
نقش	naxš	نَخش
نقطه	nuxta	نختَه
نُقل	nu7ḷ	نغل
نکبت	nagbat	نَگبَت
نگاه	zayn	زَین
نگران	nigarân	نگَران
نگین	naqīm(a)	نَقیمَه
نم ، رطوبت	šē	شێ
نماز	nwēž	نوێژ
نمازگزار	nwēžkar	نوێژکَر
نماز قضا	nwēžī-qazâ	نوێژی قَضا
نمای ساختمان	ṛūkâr	ڕوکار
نمد	libâd	لباد
نمونه	nimūna	نمونَه
نو	nō	نۆ
نو	tâza	تازَه
نوار	nawâr	نَوار
نوبت	nōba	نۆبَه

نور، روشنی	ṛūnâkâyī	روناکایی
نور خورشید	tâw	تاو
نوزده	nōzda	نۆزدَه
نود	nawad	نَوَد
نوش	nōš	نۆش
نوع	naw?	نَوع
نوع	čašn	چَشن
نوع به نوع	čašnâw-čašn	چَشناوچَشن
نوک	nūk	نوک
نوک مرغ	dindūk	دندوک
نوکر	nōkar	نۆکَر
نوه	nawa	نَوَه
نویسنده	nūsar	نوسَر
نُه	nō	نۆ
نهال	ṛīša	ریشَه
نهال	xaḷf	خَلف
نهال	γaḷf	غَلف
نهصد	nōsat	نۆصَت
نهنگ	nahang	نَهَنگ
نی (گیاه)	qâmīš	قامیش
نی (آلت موسیقی)	šimšâḷ	شمشال
نیاز	ḥâjat	حاجَت
نیرو، توان	tâw	تاو
نیرو، توان	zabr	زَبر
نیزار	qâmīšaḷin	قامیشَلن
نیزه	ṛumb	رمب
نیش	čuzza	چزَّه
نیم	nīw	نیو
نیم رو	nīm-ṛū	نیم رو
نیمکت	nīmkat	نیمکَت
نیمه شب	nīwa-šaw	نیوَه شَو

و

وارث	wâris	وارث
وارث	mîrâtgîr	میرات گیر
وارونه	ʔâwažū	آوَژو
واژه	wuša	وشَه
واضح ،	rūn	رون
وافور	huqqaw-mâša	حقّه و ماشَه
وام	qarz	قَرض
وای	way	وَی
واقعه	kârasât	کارَسات
وجب	bist	بست
وجین	bižâr	بژار
وحشی	wahšī	وَحشی
ورشکسته	nâbūt	نابوت
وزغ ، قورباغه	bōq	بُوق
وصیت	wasēt	وَصِت
وصیت نامه	wasēt-nâma	وَصِت نامَه
وضو	daz-nwēž	دَزنوِژ
وطن	nīštimân	نیشتمان
وعده	qawl	قَول
وفا	wafâ	وَفا
وفادار	bâwafâ	با وَفا
وقت ، زمان	waxt	وَخت
وقت ، زمان	kât	کات
وقت شناسی	waxt-nâsīn	وَخت ناسین
وقتی	waxtēkī	وَختِکی
وقتی که ، بمحض اینکه	ʔagar-hâtū	اَگَر هاتو
وقف	waqf	وَقف
وگرنه	danâ	دَنا
وگرنه	wa-ʔillâ	وَالا
ولایت	wilât	ولات

بَرَلّا	barallâ	ولگرد
بِلام /بلام	baḷâm/biḷâm	ولی ، اما
صاحب	sâḥib	ولیّ ، قیم
کَس	kas	ولیّ ، قیم
ورانی	wērânī	ویرانی

ه

هار	hâr	هار
هَژدَه	hažda	هجده
هِرش	hēriš	هجوم
نشانَه	nišâna	هدف
پِش کِش	pēškēš	هدیه
هَر	har	هر ، همیشه ، مثل اینکه
مخافَت	muxâfat	هراس
هَراسان	harâsân	هراسان
هَر کوه	har-kwē	هرجا ، هرکجا
هَرجور	har-jūr	هرجور
هَرچَند	har-čand	هرچند
هَرچی	har-čī	هرچه
هَموسالِه	hamū-sâlē	هرسال
هَرچلوُن	har-čilōn	هرطور
هَرکَس	har-kas	هرکس
هیچ وَخت	hīč-waxt	هرگز
قَت	qat	هرگز
هَرجورک	har-jūrēk	هرگونه
هَزار	hazâr	هزار
هَزارپِه	hazâr-pē	هزارپا
دَنک	dank	هسته
هَشت	hašt	هشت
هَشتا	haštâ	هشتاد
هَشتصَت	haššat	هشتصد
حَوت	ḥaw(t)	هفت

هفتاد	ḥaftâ	حَفتا
هفتصد	ḥawsat	حَوصَت
هفته	hafta	هَفتَه
هفده	ḥavda	حَودَه
هُل	pâḷ	پال
هلو	hulū	هلو
هلهلة	haḷḷâ	هَلا
هم	ham	هَم
هم	hâw	هاو
هم	-ʔīš	ایش
هم آغوش	(h)âmilân	هاملان
همانطور	har-wâ	هَروا
همانطور	har-bawjūray	هَربَوجورَی
همت	himmat	هِمَّت
همدرد	hamdard	هَم دَرد
همدم	hâwdam	هاودَم
همدیگر	yaktir	یَکتر
همراز	hâwṛâz	هاوراز
همراه	hâwṛē	هاوره
همرقص (مؤنّث)	dō	دوُ
همرنگ	hâwṛang	هاورَنگ
هم سال	hâwsâḷ	هاوسال
همسایه	jīrân	جیران
همسر، زن، عیال	xēzân	خِزان
هم قسم	swēndxōr	سوِندخوُر
همه	hamū	هَمو
همه باهم	tigrâ	تگرا
همه جور	hamū-jūrēk	هَمو جورِک
همه‌شان	pâkyân	پاکیان
همه‌شان	hamūyân	هَمویان
همیشه	hamīša	هَمیشَه

همین	har	هَر
همین	har-ʔawa	هَراوَه
همین امروز	har-ʔâvṛō	هَر آورۆ
همین جا	har-ʔēra	هَرارَه
همین طور	har-wâ	هَروا
همین که	harka	هَرکَه
هندوانه	šūtī	شوتی
هنر	hunar	هنَر
هنرمند	hunarmand	هنَرمَند
هنوز	ʔēstâ	اِستا
هوا	hawâ	هَوا
هوار	hâwâr	هاوار
هوس	hawas	هَوَس
هوس بازی	hawas-bâzī	هَوَس‌بازی
هوش	hōš	هۆش
هوشیار	wūšyâr	ووشیار
هویج	gēzar	گِزَر
هیاهو	čaqa-čaq	چَقَ‌چَق
هیاهو	haḷḷa-haḷḷa	هَلَّه هَلَّه
هیبت	haybat	هَیبَت
هیچ	hīč	هیچ
هیچ چیز	hīč-šitēk	هیچ شتِک
هیچ کس	hīč-kas	هیچ کَس
هیکل	qalâfat	قَلافَت

ی

یا	yân(a)	یانَه
یا	yâ	یا
یاد	bīr	بیر
یادگاری	yâdigârī	یادگاری
یار	yâr	یار
یاری، کمک	yârmatī	یارمَتی

یازده	yâzda	یازدَه
یاغی	yâɣī	یاغی
یاقوت	yâqūt	یاقوت
یبوست	qabzī	قَبضی
یتیم	hatīw	هَتیو
یخ	sahōl	سَهُول
یخ بندان	sahōl-bandân	سَهُول بَندان
یراق	tanga	تَنگَه
یرقان	zardūyī	زَردویی
یعنی	yaʔnī	یَعنی
یقه	yaxa	یَخَه
یقین ، اطمینان	sūr	سور
یک	yak	یَک
یک	yēk	یِک
یک پارچه ، یک‌جا	yak-jē	یَک جِه
یک جور	yak-jūr	یَک جور
یکدیگر	yaktir	یَکتر
یک چشم	yak-čâw	یَک چاو
یک سره	yak-sara	یَک سَرَه
یک طرف	lâ-yak	لایَک
یک نواخت	yak-nawâxt	یَک نَواخت
یک وقت	waxtēk	وَختِک
یکی	yakēk	یَکِک
یکی دو تا	yak-dūʔēk	یَک دواِک
یکی یکی	yak-yak	یَک یَک
یگانگی	yakētī	یَکِتی
ینجه	yunja	ینجَه
یواش	sabr	صَبر
یواش یواش	sabr-sabr	صَبر صَبر
یورتمه	yurɣa	یرغَه
ییلاق	kwēstân	کوِستان

ییلاق (محل برافراشتن چادر)	hawâr	هَوار

ج ــ نام روزهای هفته

شنبه	šammō	شَمّو
یکشنبه	yēk-šammō	یِک شَمّو
دوشنبه	dū-šammō	دو شَمّو
سه شنبه	sē-šammō	سِه شَمّو
چهارشنبه	čwâr-šammō	چوار شَمّو
پنجشنبه	pēnj-šammō	پِنج شَمّو
جمعه	haynī	هَینی

د ــ نام ماههای سال

فروردین	xâka-lēwẹ	خاکَ لِوَه
اردیبهشت	bâna-maṛ	بانَ مَر
خرداد	jō-zardân	جوُ زَردان
تیر	pūš-par	پوش پَر
مرداد	galâwēž	گَلاوِژ
شهریور	xarmânân	خَرمانان
مهر	xazaḷwar	خَزَلوَر
آبان	razbar	رَزبَر
آذر	sarmâwaz	سَرماوَز
دی	bafrânbâr	بَفران بار
بهمن	ṛē-bandân	رِه بَندان
اسفند	ṛaša-ma	رَشَ مَه

هـ ــ نام فصلهای سال

بهار	bahâr	بَهار
تابستان	hâwīn	هاوین
پائیز	pâyīz	پاییز
زمستان	zistân	زستان

و ـ مقیاس های وزن

سیه	sē	سِیه	=	۲۰۳۶ گرم
نیم سیه	nīw-sē	نیوسِیه	=	۱۰۱۸ گرم
پوط	pūt	پوط	=	هفت سیه
بار	bâr	بار	=	۱۰ پوط
درم	diram	دِرَم	=	$\frac{۱}{۳۲}$ سیه
مثقال	misqâl	مثقال	=	۴/۵ گرم
کیله	kīla	کیلَهٔ	=	حجمی معادل یک پوط
تغار	taɣâr	تَغار	=	حجمی معادل چهار پوط
کویژ	kawīž	کَویژ	=	حجمی معادل پنج پوط

اصطلاحات زبانشناسی

آوایی ، بُن واجی	phonetic
آواشناسی ، بُن واجشناسی	phonetics
اسم	noun
اسم تصغیر	diminutive noun
اسم ذات	concrete noun
اسم معرفه	definite noun
اسم نکره	indefinite noun
اسم معنی	abstract noun
اشتقاق	derivation
انفجاری	plosive
باز	open
بسته	close
بلند	long
بند	clause
بند جواب شرط	apodosis
بند شرط	protasis
بندشی	stop
بندشی سایشی (مرکب)	affricate
بی واک شده (واک رفته)	devoiced
پسوند	suffix
پسین	back
پشت لثوی	post-alveolar
پشت نرمکامی	post-velar
پی بند	ending
پی بند شخصی	personal ending
پیشوند	prefix
پیشوند فعلی	preverb
پیشین	front
تطابق	concord
تک زنشی	single flap

تک واژ ، واژک	morpheme
تکیه ، فشار	stress
توزیع	distribution
جنس	Gender
چاکنایی	Glottal
حالت	case
حرف	particle
حرف اضافه	preposition
حرف ربط	conjunction
حلقی ، خشکنایی	pharyngal
خیشومی ، غنه	nasal
دستگاه واجی	phonological system
دمیده	aspirated
دندانی	dental
زمان حال اخباری	present indicative
زمان حال التزامی	present subjunctive
زمان حال عادتی	habitual present
زمان حال مداوم	continuous present
زمان شرطی کامل	perfect conditional
زمان گذشته (ماضی)	past tense
زمان گذشتهٔ استمراری	imperfect past
زمان گذشتهٔ التزامی	perfect subjunctive
زمان گذشتهٔ دور (بعید)	pluperfect
زمان گذشتهٔ شرطی	past conditional
زمان گذشتهٔ نقلی	perfect indicative
زمان مرکّب	compound tense
سایشی	fricative
ستاک	stem
صرف	morphology
صفت	adjective
صفت اشاره	demonstrative adjective

comparative adjective	صفت برتر
superlative adjective	صفت برترین
interrogative adjective	صفت پرسشی
simple adjective	صفت ساده
indefinite adjective	صفت مبهم
pronoun	ضمیر
demonstrative pronoun	ضمیر اشاره
interrogative pronoun	ضمیر پرسشی
personal pronoun	ضمیر شخصی
reflexive pronoun	ضمیر مشترک
number	عدد
cardinal number	عدد اصلی
ordinal number	عدد ترتیبی
roll	غلطان
verb	فعل
simple verb	فعل ساده
causative verb	فعل سببی
compound verb	فعل مرکب
passive verb	فعل مجهول
derived verb	فعل مشتق
active verb	فعل معلوم
palatal	کامی
lateral	کناری
short	کوتاه
allophone	گونهٔ واج
labio-dental	لب و دندانی
bilabial	لبی
alveolar	لثوی
palato-alveolar	لثوی کامی
trill	لرزان
infinitive	مصدر

مفعول با واسطه	indirect object
مفعول بی واسطه	direct object
ملازی	uvular
منادیٰ	vocative noun
میانی	central
نام آوا	noise word
نحو (ساختمان جمله)	syntax
نرمکامی	velar
نیم باز	half-open
نیم بسته	half-close
نیم واکه	semi-vowel
واج	phoneme
واجشناسی	phonemics
واحشناسی	phonology
واجی	phonemic
واژک ، تک واژ	morpheme
واژه	word
واژگان	vocabulary
واک	voice
واکدار	voiced
واکه	vowel
واکهٔ دوگانه	diphtong
وند	affix
وند نفی	negative affix
وند وجه	modal affix
هجا	syllable
هجای بدون تکیه	unstressed syllable
همخوان	consonant

منابع

۱ــ اورنگ ، م :
فرهنگ کردی ، تهران ، ۱۳۴۷ــ۱۳۴۸
۲ــ ایوبیان ، عبیدالله :
الف ــ چریکه‌ی مم و ذین (mam-u-zin) ، کوردی ــ فارسی ، تبریز ، ۱۹۲۳م
ب ــ بحث در باب زبان کردی و چریکه‌های خج و سیامند (مقاله) ، نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز ، ۸ : ۵۶ــ۶۷
ج ــ ریشه شناسی واژه‌های کردی (مقاله) ، مادج ، اش ، ۲ : ۱۵۰۷
د ــ علامت مذکر و مونث در کردی (مقاله) ، نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز ، ۱۵ : ۴۱۸ــ۴۳۸
هـ ــ چریکهٔ کردی (مقاله) ، نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز ، ۱۳ : ۱۶۴ــ۲۴۰ ، ۳۵۱ــ۴۰۶ و ۵۲۷ــ۵۴۴ و ۱۴ : ۲۴۹ــ۲۸۴ و ۳۹۳ــ۴۳۶ و ۴۸۹ــ۵۳۴
ز ــ فرهنگ کردی (مقاله) ، تتبع در وجوه مشترک حماسهٔ عامیانهٔ لاس وکژال با یکی از حکایات مثنوی مولوی ، نشریهٔ دانشکده ادبیات اصفهان ، ج اش۱ : ۲۰۰ــ۲۲۱
۳ــ بدلیسی ، امیر شرف :
تاریخ مفصل کردستان (شرفنامه) ، ۱۳۴۳
۴ــ تابانی ، حبیب الله :
بررسی اوضاع طبیعی ، اقتصادی و انسانی کردستان ، تبریز ، ۱۳۴۵
۵ــ جگر خوین :
آوا و دستورازمانی کوردی (آوا و دستور زبان کردی)
۶ــ حسینی ، عبدالحمید :
الف ــ پسوند در گویش مکریان (مقاله) ، نشریهٔ دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز ، ۲۳ (۱۳۵۰) : ۲۱۰ــ۲۲۹
ب ــ پیشوند افعال در گویش مکریان (مقاله) ، نشریهٔ دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز ، ۲۲ (۱۳۴۹) ، ۳۹۸ــ۴۱۹
۷ــ خرم دل ، مصطفی :
الف ــ صرف دستور زبان کردی سورانی ، مهاباد ، موفقی ، ۱۳۴۷
ب ــ مکالمهٔ روزمره زبان کردی ، مهاباد ، موفقی ، ۱۳۴۷
۸ــ رودنکو ، م .ب :
افسانه‌های کردی ، ترجمه کریم کشاورز ، چاپ ۳ ، تهران ، آگاه ، فرانکلین ، ۱۳۳۶

۹ــ سجادی، علاء الدین:

الف ــ مێژوی ئه ده بی کوردی، (تاریخ ادبیات کرد)، ۱۳۷۱هــ۱۹۵۲

ب ــ ده ستوور وه فه رهه نگی زمانی کوردی، (دستور و فرهنگ زبان کردی)، عه ره بی ــ فارسی، (عربی فارسی)

۱۰ــ سجادیه، محمد علی:

سخنی چند پیرامون کردها و لهجهٔ کردی (مقاله)، ارمغان، ۳۸ (۱۳۴۸)، ۳۳۱ــ۳۳۷

۱۱ــ سعید، امین علی:

پیشوند و پسوند در کردی و مقایسه با فارسی، رسالهٔ دکترا، سال ۴۸ــ۱۳۴۷

۱۲ــ شهریاری، اسدالله:

نغمه‌های صحرا، اشعار لهجه‌ای (تهرانی، مشهدی، کردی، کرمانشاهی)، تهران، فریدون علمی، ۱۳۴۳

۱۳ــ شمیم، علی اصغر:

شرح جغرافیای طبیعی، سیاسی‌و اقتصادی کردستان و بیان نژاد و تاریخچه سیاسی و زبان و مذهب و تقسیمات ایلات کرد، تبریز، کتابخانهٔ سعادت‌حسینی و سروش، ۱۳۱۲

۱۴ــ فتاحی قاضی، قادر:

الف ــ منظومهٔ کردی سعید و میر سیف الدین بیگ، متن کردی و ترجمه فارسی، تبریز، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی تبریز، موسسه تاریخ و فرهنگ ایران، ۱۳۳۵

ب ــ منظومهٔ کردی شور محمود و مرزینگان، متن کردی و ترجمه فارسی، تبریز، دانشکدهٔ ادبیات، موسسه تاریخ و فرهنگ ایران، ۱۳۴۸

ج ــ بهرام و گلندام، متن کردی و ترجمه فارسی، تبریز، موسسه تاریخ و فرهنگ‌ایران، ۱۳۴۷

د ــ منظومهٔ کردی شیخ صنعان، تبریز، دانشکده ادبیات، انتشارات موسسه تاریخ و فرهنگ ایران، ۱۳۴۶

هـ ــ منظومهٔ مهر و وفا، متن کردی و ترجمه فارسی، تبریز، انتشارات موسسه تاریخ و فرهنگ ایران ۱۳۴۵

و ــ امثال و تعبیرات کردی و معادل برخی از آنها در زبان فارسی (مقاله)، نشریهٔ دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز، ۲۲ (۱۳۵۰): ۱۲۰ــ۱۴۴

ز ــ چند بیت کردی (لاس و خزال) (مقاله)، نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات تبریز ۱۹ (۱۳۴۶): ۱۲۰ــ۱۲۲ و ۱۹۸ــ۲۱۵ و ۳۴۶ــ۳۶۱ و ۴۸۲ــ۴۹۷ و ۲۰ (۱۳۴۷/۸): ۹۸ــ۱۱۳ و ۳۸۴ــ۳۹۷ و ۴۸۴ــ۴۹۵ و ۲۱ (۱۳۴۸): ۵۸ــ۷۹ و ۲۲ (۱۳۴۹): ۸۸ــ۱۰۳

ح ـ چند بیت کردی (مقاله) ، نشریهٔ دانشکده ادبیات تبریز ، ۱۶: ۳۰۷–۳۲۰ و ۴۰۰–۴۲۲ و ۱۷: ۹۱–۹۸ و ۱۹۹–۲۲۰ و ۳۳۱–۳۵۲ و ۵۲۱–۵۲۹ و ۱۸: ۸۵–۹۶ و ۱۸۱–۱۹۲ و ۲۷۳–۲۸۶ و ۴۱۲–۴۲۹

۱۵– قاضی ، محمد و قاضی ، حسن :

سخنی چند دربارهٔ منظومهٔ کردی لاس و خزال (مقاله) ، جهان نو ، ج ۲۴ (۱۳۴۸) ش ۱ : ۲۶–۳۶

۱۶ ـ کیوان ، مصطفی :

الف ـ پیوستگی زبان کردی با زبان های فارسی ، پهلوی و اوستایی ، یغما ۱۹ : ۲۳۶–۲۴۰ و ۴۶۵–۴۷۱

ب ـ کردستان در تاریخ دو هزار و پانصد سالهٔ ایران (مقاله) ، ۲۰ : ۴۸۹

ج ـ اعلام باستانی در زبان کردی ، مجموعه خطابه‌ها ، ۱ (۱۳۵) ، ۲۴۹–۲۶۰

د ـ شعر هجایی در زبان کردی ، یغما ، ۲۰ (۱۳۴۶) : ۳۱–۳۶

۱۷– کیوان پور ، محمد :

نامهای پرندگان در لهجه های کردی ، تهران ، انجمن ایرانشناسی ، ۱۳۲۶

۱۸ ـ مردوخ کردستانی :

تاریخ کرد و کردستان و توابع (تاریخ مردوخ) ، چاپخانه ارتش

۱۹– مشیر الدوله ، جعفر :

تحقیقات سر حدیه ، بنیاد فرهنگ ایران ، ۱۳۴۸

۲۰– مفتی‌زاده ، محمد صدیق :

جزوه‌های درس کردی ، در دانشگاه تهران ، سال تحصیلی ۵۰–۴۹ و ۵۱–۵۰

۲۱– مکری ، محمد :

الف ـ پند و امثال در لهجهٔ کردی کرمانشاه ، دانش ، ۳ : ۱۵۷–۱۶۴

ب ـ ریشه شناسی واژه‌های کردی ، مادج ، ش ۲ : ۷–۱۵

۲۲– موکریانی ، گیو :

فه رهه نگی مه ها باد (فرهنگ مهاباد)

۲۳– وفایی مهابادی :

دیوانی وفایی مهابادی ، مهاباد ، سیدیان

۲۴– یاسمی ، رشید :

کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او ، انتشارات ابن سینا

25) Bedir Khan, Emir Djeladet: Et Lescot, Roger, grammaire Kurde (dialect Kurmandji), 1970.

26) Chaliand, G., les Kurdes et le Kurdistan, Paris, 1978.

27) Kinnane, Derk, the Kurds and Kurdistan, Oxford University Press, 1964.

28) Machenzie, D.N., Kurdish dialect studies, 1961.

29) Soane, E.B., grammar of the Kurmanji or Kurdish language, 1973.